

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΣΕΛΛΕΪ

(Συνέχ. ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον)

Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο ἰδοὺ πῶς ἐκρίνετο ἐν τῇ «Φιλολογικῇ Ἐφημερίδι» τοῦ 1820 : «Αἱ ἀρχαὶ τοῦ γελοιωδῶς μοχθηραί, ἢ ποιήσεις τοῦ mélange ἀνοησιῶν, χυδαϊσμοῦ, πτωχείας καὶ σχόλαστικότητος». Ὀλίγη κατωτέρω ὁ τεχνοκρίτης καλεῖ τὸ ποίημα «μωρὸν παραλήρημα φρενήρους ὄνειροπόλου» καὶ «συνορθύλευμα ἀφορήτου κωμωδοποιίας». Ὁ λοιπὸς χορὸς τῶν κριτικῶν δὲν ἦτο εὐμενέστερος. Ἄλλ' αἱ δριμύταται τῶν κρισεων δὲν ἴσχυσαν νὰ κλονίσουν τὴν ἐνδόμυχον πίστιν τοῦ Σέλλεϋ εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ μεγαλοφυίαν, καὶ ταύτην ἀνωμολόγησαν ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἔτεσι ποιητὰι οἳοι ὁ Βράουινιγγ, ὁ Ροσσέτης, ὁ Σθίνπωρν, ὁ Τόμπσον, ὁ Οὐίλλιαμ Μόρρις, ἐπὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ὁποίων ὁ Σέλλεϋ ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν. Τῷ 1821 ὁ Σέλλεϋ ἔγραφε τῷ ποιητῇ Κήτς :

Ἐὰν ἐνιοῦ ἑμαυτὸν καλῶς, δὲν ἔγραψα οὔτε διὰ κέρδος οὔτε διὰ φήμην. Μετεχειρίσθην τὰς ποιητικὰς μου δυνάμεις ὡς ὄργανον τῆς μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν ἄλλων συμπαιθείας ἐκείνης, ἣν ὁ ἔνθερος καὶ ἀνεξάντλητος ἔρωσ μου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους με ἀναγκάζει νὰ αἰσθάνωμαι . . . Ἀκούω ὅτι αἱ κατ' ἐμοῦ ὕβρεις ὑπερακοντίζουσι πᾶν ὄριον. Σὲ παρακαλῶ, ὅσάκις βλέπεις ἄρθρον ἰδιαζόντως ἐπιθετικόν, στέλλε μου το. Μέχρι τοῦδε ἐγέλων, ἀλλ' οὐαὶ αὐτοῖς ἐὰν με κινήσωσιν εἰς ὀργήν. Ἀνεκάλυφα ὅτι ὁ ἐν τῇ «Τριμηνιατῇ Ἐπιθεωρήσει» ὕβριστῆς μου εἶνε ὁ αἰδεσιμώτατος κ. Μίλιαν. Οἱ ἱερεῖς ἔχουν τὰ προνομία των.

Τὸ ἀνωτέρω δεικνύει πόσον ὀλίγου δεῖν τὸν ἀπεθάρρυναν, Ἄλλὰ δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τί πράγμα θὰ ἦτο ἡ ὀργή τοῦ εἶποτε ἐκινεῖτο, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ Βύρων διὰ τῆς ὀργῆς κατεσίγασε τοὺς κρωγμούς τῶν ἐπίδρομέων του, γράψας τὴν περιώνυμον καὶ κεραυνοβόλον σάτυραν «Ἄγγλοι Βάρδοι καὶ Σκῶτοι κριταί». Ἐξεβίασε θαυμασμόν, ἀλλὰ περὶ τοιοῦτου ἀποτελέσματος ὁ Σέλλεϋ δὲν ἐμερίμνα. Ὁ Σέλλεϋ ὅπως καὶ ὁ Γκαῖτε δὲν ἠδύνατο νὰ συναντηθῇ πρὸς γυναῖκα ἀνωτέρου τύπου χωρὶς νὰ συλλάβῃ αἰσθημὰ τι περίεργον, δυνάμενον νὰ ταχθῇ μεταξὺ ἔρωτος καὶ φιλίας. Τοιοῦτον αἰσθημὰ ἐνέπνευσεν αὐτῷ ἢ ἐν τινι προαστείῃ τῆς Πίζης κατοικοῦσα κόμησσα Αἰμυλία Βιβιάνη. Ἐν Πίζῃ ὁ ποιητῆς ἐσχέτισθῃ με τὸν Ἀββᾶ Πακκιάνην, πονηρὸν καθηγητήν, ἐκ-

ΤΟΜΟΣ 14'. Μάϊος.

πτωτον τῆς καθηγητικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἔδρας του.¹ Ὁ Πακκιάνης ἐμίγησε τὸν Σέλλεϋ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας Βιβιδιάνη. Δύο θυγατέρες τοῦ κόμητος Βιβιδιάνη, κατατυραννόμεναι ὑπὸ τῆς μητριᾶς των ἐκλείσθησαν εἰς μοναστήρια. Ἡ Αἰμυλία ἐκλείσθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἀγίας Ἀννης, ἐνθα ὁ Σέλλεϋ τῇ παρορμήσει τοῦ καθηγητοῦ ἐπεσεκέφθη αὐτήν. Ἡ εἰρκτὴ τῆς, αἱ οἰκογενειακαὶ δοκιμασίαι τῆς, ἡ καλλονὴ, ἡ εὐφυΐα, ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ παιδεία αὐτῆς ἐγοήτευσαν τὸν ποιητὴν, πειραθέντα μάλιστα, ἀλλὰ μάτην, νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀπελευθέρωσίν τῆς. Τὸ ποίημα ὕπερ ὀφείλομεν εἰς τὸ περιεργον τοῦτο ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον εἶνε τὸ **Ἐπιψυχίδιον**, λίαν δυσπερίγραπτον, εἰς οὐδὲν τῶν γνωστῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἀναγόμενον. Ἰδανικοῦ ἔρωτος ποίημα, οὐ ἀνάλογον οὐδέποτε παρήχθη. Εἶνε καταπληκτικῆς πραγματικότητος καὶ λεπτεπιλέπτου πλατωνισμοῦ. Ἐγραψε δὲ αὐτὸ ὁ Σέλλεϋ ἰταλιστὶ καὶ τὸ ἔδωκε τῇ Αἰμυλίᾳ, ἀκολούθως μεταγλωττίσας αὐτὸ εἰς τὴν ἀγγλικήν. Ἡ Μαρία ὄτε πρὸ τινων ἐτῶν ἐξέδωκε τὰ ποιήματα τοῦ συζύγου τῆς, ἕκαστον ἐξ αὐτῶν συνώδευσε μὲ σημειώσεις καὶ σχόλια ἐξαιρέσει τοῦ «Ἐπιψυχιδίου» ὅπερ παραδίδει ἡμῖν αὐστηρῶς ἀσχολίαστον. Οἷα βαρεῖα καταδικαστικὴ σιωπὴ! Μὴ τάχα δὲν ἐπέισθη περὶ τοῦ ἀπολύτου πλατωνισμοῦ τοῦ Σέλλεϋ; Τὸ **Ἐπιψυχίδιον** ὁ **Ἰουλιανὸς** καὶ **Μάδδαλος** καὶ οἱ **Τσέντσαι** ἀποτελοῦσι τὸ ἀέτωμα τοῦ σελεύου οἰκοδομήματος. Μακροτέρα μνεῖα τῶν ποιημάτων τούτων ὧδε εἶνε ἀδύνατος, ἀλλ' ἀρκεῖ ἴσως νὰ σημειώσω ὅτι ὁ ποιητὴς ἀποκαλυφθεὶς ἡμῖν αἰθέριος διὰ τοῦ «Ἐπιψυχιδίου», καὶ οἰκογενειακὸς διὰ τοῦ «Ἰουλιανοῦ καὶ Μαδδάλου», διὰ τῶν «Τσεντσῶν» κρούει τὴν τραγικὴν χορδὴν τῆς ποιήσεως καὶ ἀναδείκνυται καὶ ἐν αὐτῇ μέγας. Ἡ «Ἑλλάς» ἐπὶ τέλους στεφανώνει αὐτὸν ὡς λυρικόν.

Ἑλλάς. Ὁ βίος τοῦ ποιητοῦ ἐν Πίζῃ ἔρρεεν ἡσυχος καὶ ἀρμονικός, ὅχι δὲ ὡς τὸ πρόσθεν μονήρης. Ἰκανὸς κύκλος φίλων συνήρχετο καθ' ἐσπέραν ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Εἰς τὸν κύκλον προσετέθη τῷ 1821 καὶ ὁ Ἀλεξάνδρος Μαυροκορδάτος, ὅστις ἐνεχείρισε τῷ Σέλλεϋ τὴν προκήρυξιν τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει αὐτῆς ὁ Σέλλεϋ ἀνεφώνησεν ἔνθους: «**Μαρία, Μαρία,**

Μαντις εἴμ' ἐσθλῶν ἀγῶνων»

τοῦ ἐκ τοῦ **Οιδίποδος ἐπὶ Κολωνῶ** στίχου, ὃν καὶ ἔθηκεν ὡς ἐπικεφαλίδα

¹ Ἐπαύθη διὰ τινὰ εὐφυολογίαν του. Νύκτα τινὰ συνώδευε καθ' ὄδον γυναῖκα ὅχι πολὺ αὐστηρῶν ἡθῶν. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ σκοποῦ νὰ εἴπῃ τίς ἦν, ἀπεκρίνατο: «**Son un uomo pubblico, in una strada pubblica, con una donna pubblica.**»

εἰς τὴν «Ἑλλάδα». Ἐκτοτε τὸ προσφιλέστερον θέμα τῶν συνδιαλέξεών του συνίστατο εἰς τὴν ἔκφρασιν ἀκραδάντου πίστεως ὅτι ἡ Ἑλλάς «ἡ Ἁγία Γῆ τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας του» ἔμελλε νὰ καταστῇ ἀπαξ ἔτι δέσποινα ἑαυτῆς. Ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου τοῦ Σέλλεϋ πρέπει νὰ εἰσαγάγω τῷ ἀναγνώστῃ τὸν Οὐίλλιαμ καὶ τὴν σύζυγόν του Ἰωάνναν, πρὸς ἣν ὁ ποιητὴς ἠσθάνετο περίπου ὅ,τι καὶ πρὸς τὴν Αἰμυλίαν. Ἡ Ἰωάννα ἦτο ἐξόχως δεινὴ περὶ τὴν μουσικὴν καὶ καθίστα δι' αὐτῆς τὰς ἐσπερίδας γοητευτικώτερας. Οὐχ' ἦσσαν δ' ἐκόσμει αὐτὰς ὁ διάσημος **improvisatore Sgricci**, οὗ τὸ χάρισμα τοῦ αὐτοσχεδιάζειν ποιήματα ἐπλήρου θαυμασμοῦ τὸν Σέλλεϋ, γράψαντα ἐπὶ τούτῳ καὶ μελέτην ἰταλιστὶ πρὸς δημοσίευσιν ἐν τινὶ ἰταλικῷ περιοδικῷ. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ ποιητὴς ἔπαιζον καθ' ἑκάστην ἐσπέραν ζατρίκιον, ταχύτατα δὲ ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν θερμότης φιλίας. Ὁ Σέλλεϋ κατὰ τὸ ἔαρ καὶ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1821 ἐκυφόρει τὴν «Ἑλλάδα» ἣν ἔγραψε κατὰ τὸ φθινοπώρον καὶ ἐδημοσίευσεν τὸ ἐπιὸν ἔαρ. Ὁ Ρωσέπτης λέγει, ὅτι «κατὰ τὸ μέγιστον μέρος, δὲν ἔχει ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα, οὐδὲ ὁ Σέλλεϋ αὐτὴ νὰ ἐπιδείξῃ τι λαμπρότερον τοῦ ποιήματος τούτου ἰδίως ὑπὸ λυρικῆν ἔποψιν» προστίθησι δὲ ὅτι «ἐμπρέπον ἦν τῷ κλεινῷ ποιητῇ ἵνα τὸ τελευταῖον ποίημα αὐτοῦ ἀποτελέσῃ ἔκφρασιν τοῦ βαθυτάτου ἔρωτος ὃν ἠσθάνετο πρὸς τὴν «Ἑλλάδα» ἐν ἣ στιγμῇ ἡ ἔκφρασις αὐτῆ ἐταυτίζετο καὶ πρὸς χαιρετισμὸν αὐτῆς συντριβούσης τὸ κράτος τοῦ δεσποτισμοῦ». Ὁ Σέλλεϋ ἐν τούτοις δὲν ἔμενε νῦν χαριστήριος ἐκ τοῦ ἔργου τούτου. Ἦθελεν αὐτὸ ἔτι λαμπρότερον. Ὁ κορμὸς τοῦ ποιήματος προδίδει πρόθεσιν γιγαντιαίαν κλίμακος ὑπομιμνησκούσης ἐν τῇ ἀρχῇ τὸν Φάουστ τοῦ Γκαῖτε, ἀλλ' ἀπομένει ἀγνωστον διατί δὲν διεξήχθη οὕτω κολοσσιαίως. Ὁ ποιητὴς ἐστράφη καὶ τὴν φορὰν ταύτην πρὸς τὸν Αἰσχύλον, καὶ ἐπὶ τραγωδίας αὐτοῦ, τῶν «Περσῶν», ἐβάσισε τὴν «Ἑλλάδα», ἀφιερωτὴ δὲ τὸ δῶμά του τῷ Ἀλεξάνδρῳ Μαυροκορδάτῳ «ὡς ἀτελὲς τεκμήριον τοῦ θαυμασμοῦ, τῆς συμπαθείας καὶ τῆς φιλίας τοῦ γράψαντος». Ἡ κυρία Σέλλεϋ ἐπιτάσσει εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς «Ἑλλάδος» μακρὰν σημείωσιν, ἐξ ἧς μεταφέρω τὴν ἐπομένην περικοπήν:

«Ὁ Σέλλεϋ ὑμνήσας ἤδη τὴν Ἑλευθερίαν τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, ἠσθάνθη φυσικῆν ὄθησιν νὰ χαιρετίσῃ διὰ τῆς ποιήσεως τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἀπογόνων λαοῦ, οὗ τὰ ἔργα βαθύτατα ἐθαύμασε, καὶ δὴ νὰ προσλάβῃ χαρακτῆρα μάντεως, προφητεύσας τὴν εὐδωσιν τοῦ ἀγῶνός των. Ἡ «Ἑλλάς» ἐγράφη ἐν στιγμῇ ἐνθουσιασμοῦ». Πρόκειται δὲ ἀξιοσημείωτος ἔνδειξις τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ὑπερνεκὰ τὰς δυσχερείας τοῦ παραγαγεῖν δράμα, ἐξ ὕλης εἰσέτι ἀνεπαρκούς. Αἱ προφητεῖαι τοῦ ἀληθῶς ἐπηλήθευσαν, καίτοι οὐχὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις, διότι δὲν προεἶδε τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Λονδόνδερου, σημειώοντα νέαν ἐποχὴν ἐν τῇ ἀγ-

γλική πολιτική, ἴδια ὅσον ἀφεώρα εἰς τὰ ἐξωτερικά αὐτῆς. Οὐτε προεῖδεν ὅτι ὁ στόλος τῆς πατρίδος τοῦ ἐμελλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ καὶ ὄχι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἔργον των διὰ τῆς μάχης τοῦ Ναυαρίνου. Σχεδὸν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὡς καὶ αὐτὸς ἐνίοτε ἔλεγεν, ἐπέμενε νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἐθριάμβευε, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, προσιωνιζόμενος ἐν τέλει τὴν νίκην, ἀλλ' ἀχθόμενος ἐπὶ ταῖς περιστάσεσι ταῖς μελλούσαις νὰ προηγηθῶσιν αὐτῆς, ἔγραψε τὸ δράμα. Ἡ «Ἑλλάς» εἶνε ἐν τῶν καλλίστων αὐτοῦ ἔργων. Οἱ χοροὶ εἶνε ἐξόχου φαντασίας καὶ μελωδικώτατοι τὴν στιχουργίαν. Ὑπάρχουσι στραφαὶ ἐν αὐτῷ ὠραιόταται, εἰκονίζουσαι τὸ ἰδιάζον τοῦ Σέλλεῦ ὕφος. Ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ἡ βεβαίως ὅτι τὸ Κράτος τοῦ πνεύματος ἔσται ἔσσει ἡ κληρονομία τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐπομένη στροφή :

Τῆς Ἑλλάδος τὰ βάρβαρα χωροῦσι
Κατωτέρω τοῦ ροῦ τῶν πολέμων
Τὰ κρυστάλλινα βάρβαρα τοῦ λόγου
Εἶν' αἰώνιον στήριγμ' αὐτῆς.»

Τί θὰ ἐφρόνει σήμερον ὁ Σέλλεῦ βλέπων Ἑλλάδα μὲ ὀπλοθήκας καὶ χρηματιστήριον δὲν τολμῶ νὰ φαντασθῶ. Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἀναγνώστης σκανδαλίζεται νὰ συνεικάσῃ, τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον ἴσως βοηθήσῃ αὐτὸν πρὸς τοῦτο : Εἶχεν ἤδη γράψῃ τὴν «Ἑλλάδα», ὅτε ἀκούσας ὅτι ἐν Λιθόρνω ἐλλιμενίζετο ἑλληνικὸν πλοῖον, μετέβη μετὰ φίλου εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ πληρώματος. Ἀναβάς ἐπὶ τοῦ πλοίου εὔρε τὸν πλοίαρχον καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῆς γεφύρας φωνασκοῦντας, χειρονομούντας, καπνίζοντας, τρώγοντας καὶ πίνοντας μὲ ἥθος ἀγρίων. Ὁ φίλος του τὸν ἠρώτησε : «Σοὶ ὑπενθυμίζει τὸν Ἑλληνισμόν τὸ θέαμα τοῦτο ; » Ὁ ἄλλος ἐξ εἶδους ἀπογοητεύσεως ὁ ποιητῆς ἀπεκρίνατο : «Μοὶ ὑπενθυμίζει τὴν Κόλασιν»¹ Συνδιελέχθη εἶτα πρὸς τὸν πλοίαρχον καπετὰν Ζαρίτα, ὅστις προσήνεγκε τῷ ποιητῇ καπνὸν καὶ καφὸν ἐν τῇ καβίνα του, λέγων μετὰ βαρυαλοῦς τόνου ὅτι ἀπεδοκίμαζε τοὺς πολέμους, διότι διέκοπτον ταῖς δουλειαῖς του. «Φύγωμεν, φύγωμεν — ἀνέκραζεν ὁ Σέλλεῦ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν φίλον του — δὲν ὑπάρχει σταγὼν ἑλληνικοῦ αἵματος ἐνταῦθα. Οὗτοι δὲν εἶνε οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀρμόδιοι ν' ἀναζωπυρῆσωσι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πῦρ. Τὰς ψυχὰς των ἐσβησεν ὁ ἐμπορικισμὸς. Φύγωμεν, φίλε μου». Τί εὐτύχημα ὅτι δὲν εἶδε τὸν καπετὰν Ζαρίτα πρὶν γράψῃ τὴν «Ἑλλάδα ! »

Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ποιήματος ἀπαντᾷ ἡ περιώνυμος φράσις τοῦ Σέλλεῦ. «Ὅλοι εἶμεθα Ἕλληνες». Δεινῶς ἐπιπίπτων κατὰ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, χαράσσει τὰς ἐξῆς ἀξιωματικὸν γραμμάς, αἵτινες δύ-

¹ Τὸ λογοπαίγνιον δὲν μεταφράζεται. Ἡ Κόλασις ἀγγλιστὶ λέγεται Hell.— Hellenism Hell.

νανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ πρῶτον ἐγερτήριο τῆς εὐρωπαϊκῆς συμπαθείας ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος :

«Ἡ ἀπάθεια τῶν ἰουόντων τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ἐνώπιον τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν ἀπογόνων ἔθνους, πρὸς ὃ ὀφείλεται ἅπας ὁ πολιτισμὸς, ἀνεγειρομένου ἐκ τῆς τέφρας του, εἶνε τι παντάπασιν ἀνεξήγητον τῷ θεωμένῳ τὰ πράγματα τοῦ θνητοῦ τούτου κόσμου. Ὅλοι εἶμεθα Ἕλληνες. Οἱ νόμοι μας ἡ φιλολογία μας, ἡ θρησκεία μας, αἱ τέχναι μας, ἔχουσι τὰς ρίζας των ἐν Ἑλλάδι».

Ὁ ὅλος πρόλογος τῆς «Ἑλλάδος» εἶνε μνημεῖον πεζογραφικῆς δυνάμεως καὶ γλαφυρότητος. Ἐρχόμενος εἰδικώτερον εἰς τὰς τότε πολιτικὰς ἰδέας τῆς Εὐρώπης λέγει :

«Ἡ Ρωσσία ποθεῖ νὰ καταλάβῃ, ὄχι νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀρέσκειται νὰ βλέπῃ Τούρκους καὶ Ἕλληνας ἐξασθενοῦντας ἀλλήλους, μέχρις οὐ ἀμφοτέροι πέσωσιν εἰς τὰ δίχτυά της. Ἡ ἔμφρων καὶ γενναία πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας εἶνε νὰ καθιδρύσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν κατὰ τε τῶν Ρώσων καὶ κατὰ τῶν Τούρκων — ἀλλὰ τότε κυβερνῆται ὑπὲρ πάντων γενναῖοι καὶ δίκαιοι ; »

Ἡ ἐξέγερσις τῆς Ἑλλάδος τότε ἐχαρακτηρίζετο ἐν Εὐρώπῃ ὡς γίνημα ἀπειλοῦν ἀνατροπὴν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Τοῦτο δ' αἰνισσόμενος ὁ Σέλλεῦ λέγει : «Οἱ τύραννοι ἀποδεικνύουν ὅτι καλῶς γνωρίζουν τὸν ἐχθρὸν των, ὑποπτεύοντες μὴ ἡ ἐξέγερσις τῆς Ἑλλάδος ὀφείλεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο πνεῦμα ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τρέμουσι.» Ὅτι καὶ ἂν ἔγραφεν ὁ Σέλλεῦ, εἶχεν αἰετοπτεροῦν πρὸ αὐτοῦ τὸ μέγα ἰδεώδες τῆς κοινωνικῆς μεταμορφώσεως. Τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος θεώρει ὡς μέρος τοῦ ἰδεώδους τούτου. Ἡ σύζυγός του γράφουσα ὅτι ἡ προφητεία τοῦ ποιητοῦ ἦν ἤδη ἐκπεπληρωμένη, εὐλόγως θαυμάζει αὐτόν· ἀλλ' ἡ Μαρία Σέλλεῦ δὲν ἔλαβέ ποτε γνῶσιν τῆς συνταγματικῆς δουλείας ἧτις χαρακτηρίζει τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα, ἄλλως, βέβαιος εἶμι, θὰ ἐσημείου ὅτι ὁ σύζυγός της, ἐὰν ἐπέζη, θὰ ἔγραφεν ἂν μὴ παλινῳδίαν, ἴσως νέον ποίημα ἐκτραγωδοῦν τὰς ἀθλιότητας καὶ τὰ δεσμὰ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἐν ἔτος πρὶν γράψῃ τὴν «Ἑλλάδα», ἔγραψεν **ᾠδὴν εἰς τὴν Ἑλευθερίαν**, ἐν ἧ ἐκφράζει σφοδρὸν πόθον ὅπως ἡ ἀνθρωπότης ῥίψῃ εἰς λήθη τὴν ἀσεβῆ λέξιν βασιλεὺς καὶ τὰ συνώνυμα αὐτῆς, ἐκφράζει προσέτι τὴν πεποθησιν ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία παντὸς λαοῦ εἶνε ἀναγκαία πρὸς συντέλεσιν τῆς εὐημερίας τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, ἀλλ' οἰονόησεν εἶδος κυβερνήσεως εἶνε ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀπὸ τῆς «Βασιλίσσης Μάβ» μέχρι τῆς «Ἑλλάδος» ὁ Σέλλεῦ διηνεκῶς ἐξετέλει ἔργον κοινωνικῆς κατεδαφίσεως, καὶ ἔψαλλεν ἅμα τὰ κάλλη κοινωνίας προσεχούς ἐρειδομένης ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ

καὶ τῆς καθολικῆς στοργῆς. «Ὁ μόνος τρόπος — λέγει κράτιστος ἔρμη-
νευτῆς τοῦ ποιητοῦ, ὁ Salt — ὅπως ἐννοήσῃ τις ὀρθῶς τὰς ἀρχὰς τοῦ
Σέλλεϋ εἶνε νὰ ἔχῃ ἐν νῷ ὅτι αὐταὶ ἀποτελοῦσι μέλη μιᾶς μεγάλης ἐπα-
ναστατικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἰδέας». Ἡ μεγάλη αὕτη ἐπαναστατικὴ
καὶ ἀνθρωπιστικὴ ἰδέα εἶνε ὁ μοχλός, ὃν ὁ Σέλλεϋ παιδίσθεν ἐπιδιδώκων,
ἐπὶ δεκαετίαν ὑπερφυοῦς γονιμότητος κατειργάσατο, ὅπως χρησιμεύσῃ ἡ-
μῖν πρὸς μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου. «Καθ' ὅσον ἡ πάλη — ἵνα αὐθις
δανεισθῶ τὴν φράσιν τοῦ Σάλτ — μεταξὺ ἐργασίας καὶ κεφαλαίου ἐπι-
δεινοῦται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, αἱ ἀρχαὶ τοῦ Σέλλεϋ καθίστανται ἐπὶ μᾶλ-
λον καὶ μᾶλλον βαρύνουσαι». Περὶ δὲ τῆς μεγαλοφυΐας του δὲν δύναται
νὰ ὑπάρξῃ φαινοτέρα ἀπόδειξις ἢ τὸ γεγονός ὅτι ἐνῷ οἱ ἐννοοῦντες καὶ
ἐκτιμῶντες τὸν Σέλλεϋ πληροῦνται προσωπικῆς ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ
μοναδικοῦ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν γραμμάτων, ἄλλοι ἐμποροῦνται ὅλως ἀν-
τιθέτων αἰσθημάτων προσωπικῆς ἐχθρότητος καὶ ἀντιπαθείας. Ἐἰς τὸν
ἐν Πίζῃ οἰκογενειακὸν κύκλον τοῦ ποιητοῦ προστέθη περὶ τὸν χρόνον
τοῦτον ὁ Ἐδουάρδος Τρελώνης, ὁ τὸσφ γνωστὸς ἡμῖν ἐκ τῶν χρονικῶν
τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἰδίως τοῖς ἀναγνώσταις τῶν ἔργων τοῦ
κ. Στεφάνου Ξένου. Τὴν πρώτην συνάντησιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σέλλεϋ,
ὄτε εὔρεν αὐτὸν μεταφράζοντα τὸν «Magico Prodigios» τοῦ Καλδε-
ρῶνος, ὁ Τρελώνης διηγεῖται μετὰ μεγίστης δυνάμεως καὶ χάριτος,
αἰσθάνομαι δὲ πόσον ζημιῶ τὸ προκείμενον ἄρθρον, ἀναγκαζόμενος νὰ
παραλείψω τὴν σχετικὴν περικοπήν. Τῇ ὑποδείξει τοῦ Τρελώνη, ὅστις
ἤδη κατέστη ἀχώριστος φίλος τῆς οἰκογενείας, ὁ Σέλλεϋ ἐναυπήγησεν
ἡμιολίαν ἣν ὁ Βύρων ὠνόμασε *Don Zouar*. Τὸ γεγονός τοῦτο καὶ τὸ
ἐξῆς χαρακτηριστικὸν ἐπεισόδιον τερματίζουσι τὴν ἐν Πίζῃ διαμονὴν τῆς
οἰκογενείας. Ἐν Λούκᾳ κατεδικάσθη τις νὰ καῆ ζῶν ἕνεκα ἱεροσυλίας.
Εἶχε σκορπίσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Ναοῦ τὰ ἄζυμα τῆς Εὐχαριστίας.
Ὁ Σέλλεϋ συγκαλέσας πάντας τοὺς φίλους του, ἐν οἷς καὶ τὸν Βύρωνα
πρέτεινε σχέδιον ἐνόπλου ἐφόδου καὶ ἀρπαγῆς τοῦ θύματος ἀπὸ τῶν χει-
ρῶν τῶν ἐκτελεστῶν τῆς ποινῆς. Ὁ Βύρων εὐαισθητότερος ὢν πρὸς τὸν
κίνδυνον τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀντίστη συμβουλεύσας τὴν μέθοδον τῶν ἐγ-
γράφων παραστάσεων εἰς τὰς ἀρχάς. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Σέλλεϋ ἔγραψεν ἀμέ-
σως πρὸς τὸν λόρδον Γκίλφορδ, πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Φλωρεντίᾳ, καὶ
ἄμα παρεσκεύασεν ὑπόμνημα ἔντονον πρὸς τὸν μέγα δοῦκα. Ἐν τῷ με-
ταξὺ ὁμοῦ ἡ ποινὴ μετεβλήθη εἰς ἰσόβια δεσμά. — Ἡ «Ἑλλάς» εἶνε
τὸ τελευταῖον, ὡς εἶπον, ἔργον τοῦ Σέλλεϋ. Ὁλίγω ὕστερον ἤρξατο
γράφων τὸν **Θρίαμβον τῆς Ζωῆς**, ὃν ὁμοῦ διέκοψεν ὁ Θάνατος.

¹ A Shelley Primer by H. S. Salt London 1887.

Ἐκ τοῦ γραφέντος τεμαχίου δὲν δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν τὴν ἀκριβῆ
σύλληψιν τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ θαυμάσωμεν τὸ μεγαλεπί-
βολον αὐτοῦ, καὶ νὰ συνειδάσωμεν τὰς παμμεγέθεις τοῦ ἔργου διαστά-
σεις, ἃς ἐπεφύλασσαν ἡμῖν τὸ τιτάνειον πνεῦμα τοῦ Σέλλεϋ. Οἱ θεοὶ θὰ
ἐλεγέ τις ἐφθόνησαν τὸν θρόνον εἰς ὃν θ' ἀνεβίβαζε τὸν ἄνδρα ἢ ἀνθρω-
πότητος, καὶ ἀφήρπασαν τὸν ποιητὴν nel mezzo del cammin. Τὸν
«Θρίαμβον τῆς Ζωῆς» ὁ Σέλλεϋ ἔγραψεν ἀνὰ τὰς μαγικὰς ἀκτάς, τοὺς
λόφους καὶ τὰς χαράδρας, καὶ ἐπὶ τοῦ κόλπου αὐτοῦ τῆς Γενούης, ὅστις
ἔμελλε νὰ τῷ δώσῃ τὸν θάνατον. Ὁ κάλαμος ἔπαυσε γράφων εἰς τὰς
ἐξῆς λέξεις ἀποτελούσας ἡμισυ στίχου εἰς τὸ πρωτότυπον :

Καὶ τότε ἀνεφώνησα «Τ' εἶνε λοιπὸν Ζωή ; —

Τίς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τοῦ Σέλλεϋ ἐδόθη ἤδη ἀπάντησις, οὐ δέδο-
ται ἡμῖν νὰ γνωρίζωμεν. Ὁ «Θρίαμβος τῆς Ζωῆς» εἶνε εἰς τὸ μέτρον
τῆς *Θεῖας Κομφιδίας*, ἐδημοσιεύθη δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Σπέτσας ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Γενούης
μεταξὺ τῶν δύο πολιχνῶν Lerici καὶ S. Terenzo, ὑφούται λευκὸν
κτίριον με ἀψίδας, χρησιμεῦσαν ποτε ὡς ἰησοῦτικὴ μονὴ καὶ καλού-
μενον Casa Magni. Οὕτω μεμονωμένον ἐν τῇ μαγευτικῇ ταύτῃ τοπο-
θεσίᾳ τὸ οἰκοδόμημα ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐκλέξει ὅπως χρησιμεύσῃ αὐτοῖς
ὡς θερινὴ ἔπαυσις. Ἐκεῖ ἤδη εὐρίσκομεν κατασκηνώσαντα τὸν οἰκογε-
νειακὸν κύκλον, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ Σέλλεϋ, τοῦ Οὐίλλιαμς, τῶν συ-
ζύγων των καὶ τοῦ Τρελώνη. Ἡ περιβάλλουσα φύσις εἶνε ἐκτάκτως ἐμ-
πνέουσα καὶ διακεντῶσα τὴν φαντασίαν. Τροφαὶ ἔδει νὰ κομίζωνται
ἀπὸ μακρᾶς ἀποστάσεως, ἀλλ' ἡ ἐστία τοῦ ποιητοῦ ταχύτατα ἐφωδιά-
σθη διὰ ὅλων τῶν δυνατῶν οἰκογενειακῶν ἀνέσεων. Οἱ κάτοικοι τῶν ἄμ-
φωθεν πολιχνῶν περιγράφονται ὡς ἡμιάγριοι, καὶ ἡ μικρὰ ποιητικὴ κοι-
νότης ἢ καταλαβοῦσα τὴν Casa Magni ἦτο οἰονεὶ ὅσας ἐν μέσῳ τῆς
διανοητικῆς ἐκείνης ἐρήμου. Τὴν ἀπήχησιν τῶν ἐντυπώσεων τούτων
ἀκούομεν ἀναγινώσκοντες τὸν «Θρίαμβον τῆς Ζωῆς». Καταρτισθεὶς ἤδη
κατέπλευσεν εἰς Casa Magni, πρὸς κορυφῶσιν τῆς περιχαρείας καὶ ὁ
Don Zouar, ὃν ὁ Σέλλεϋ μετωνόμασεν εὐθὺς εἰς *Ἀριήλ*, εἰς ἀνάμνησιν
τοῦ ἐν τῇ *Τρικυμῇ* τοῦ Σαίξπηρ Ἀριήλ, ἐκ τοῦ γοητευτικοῦ ἄσματος
τοῦ ὁποῖου ὁ Σέλλεϋ ἠγάπα νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τοὺς ἐξῆς στίχους :

Τίποτ' ἀπ' αὐτὸν δὲν σβύνει

Εἰς τὸ κύμα πῆς νὰ γίνη

Θαυμαστὸν κάτι καὶ μέγα.

Ἐκ τῶν παραδοξοτάτων καὶ μυστηριωδῶν ἐπεισοδίων, ὧν ἡ βιογρα-

φία τοῦ Σέλλεϋ βρίθει, τὰ δύο ἐπόμενα δὲν πρέπει νὰ παραλείψω. Νύκτα τινὰ τοῦ Μαΐου ὁ Σέλλεϋ καὶ ὁ Οὐίλλιαμς ἐβάδιζον ἐπὶ τοῦ ἀνδῆρου τῆς οἰκίας ὑπὸ τὸ σεληνόφωσ. Αἶφνης ὁ ποιητῆς ἀρπάζει τὴν χεῖρα τοῦ Οὐίλλιαμς καὶ δεικνύει πρὸς τὴν ἀκτὴν ἀναφωνῶν : «Κύτταξε, κύτταξε, κύτταξε!» Εἶδεν ἀνακύπτον ἐκ τοῦ κύματος, ἐν πληρεστάτῃ πραγματικότητι, παιδίον γυμνὸν ἀνατεῖνον τὰς χεῖρας καὶ μειδιῶν πρὸς τὸν ποιητὴν. Ἦτο δὲ τὸ παιδίον τοῦτο, λέγει, τὸ μικρὸν θυγάτριον τοῦ Βύρωνος Ἀλλέγρα ἥτις εἶχε ἀποθάνει πρὸ τριῶν ἐβδομάδων ἄλλοτε περὶ τὸν χρόνον τοῦτον, ὁ Σέλλεϋ ἠκούσθη περὶ τὸ μεσονύκτιον κραυγάζων. Ἐδραμον πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν εὐρον ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ ἔχοντα τὸ βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸ κενόν. Εἶχεν ἴδει μορφήν, περιτετυλιγμένην εἰς μανδύαν, προσπελάσασαν τὴν κλίνην τοῦ καὶ νεύσασαν αὐτῷ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ὅταν ἡ μορφή καὶ ὁ Σέλλεϋ ἔφθασαν εἰς τὴν αἰθουσαν, τὸ φάσμα ἀνεσήκωσε τὴν καλύπτραν τοῦ μανδύου καὶ ἀπεκάλυψε τὸ πρόσωπον ὅπερ ἦτο αὐτότατον τὸ πρόσωπον τοῦ Σέλλεϋ, εἶπε δὲ αὐτῷ: *Siete soddisfatto?* καὶ ἐγένετο ἄφαντον.— Ἡ ἐν Ἰταλίᾳ διαμονὴ τοῦ Σέλλεϋ ἐβελτίωσε τὴν ὑγίειάν του. Ἡ φυσιογνωμία του ἔμεινε μέχρις ἐσχάτων ἡ αὐτῆ, ἔχουσα πάντοτε τὴν παιδικὴν ἔκφρασιν ἥτις τόσον τὸν χαρακτηρίζει, ἀλλ' ἦτο πιστὸν κάτοπτρον τῶν ποικίλων αἰσθημάτων τῶν ἀνακυκλῶντων τὴν ψυχὴν του. Καίτοι λεπτοφυῆς τὴν ὄψιν, εἶχεν ἐνταυτῷ δυσπερίγραφτον ἔκφρασιν στιβαρότητος. Καίτοι τὸ σῶμά του εἶχε τὴν ἀβρότητα γυναικός, εἶχεν ἐνταυτῷ καταπληκτικὴν ἀρρενωπότητα. Καίτοι παρεῖχεν ἐντύπωσιν ἐντροπαλοῦ μείρακος, ἐκέκτητο οὐχ ἦττον μεγίστην δύναμιν γοητείας ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἐκτάκτως δὲ ἰσχυρὰν θέλησιν. Πάντες οἱ σχετιζόμενοι πρὸς αὐτὸν ἔτεινον ἀκατασχέτως νὰ ὑποτάσσωνται αὐτῷ ὡς δεσπότη, τὸ δὲ σπουδάζον ἦθος ὅπερ ἀνεξαιρέτως προσελάμβανε αἴτο τόσῳ γενναϊόφρον, τόσῳ ἐλεύθερον, τόσῳ ἀπλοῦν, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ προσβάλῃ καὶ ὁμως καθίστα αὐτὸν οἰονεὶ δικτάτορα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γνωρίμων του».— Τώρα πρέπει νὰ τὸν παρακολουθήσωμεν εἰς Λιβόρνον, ἔνθα μετέβη νὰ ὑποδεχθῇ τὸν φίλον του ποιητὴν Χῶντ, ἀφικόμενον ἐξ Ἀγγλίας πρὸς ἐπίσκεψίν του. Ἡ ἐκ Λιβόρνου ἀλληλογραφία του εἶνε ἀξιοσημείωτος, ὡς περιέχουσα τὰς τελευταίας λέξεις αἷς ἡ χεῖρ του ἐχάραξε, καὶ τὴν χάριν παιδιᾶς μὲν γραφεῖσαν, τραγικοῦ ὁμως οἰωνοῦ ἔκφρασιν τῆς Ἰωάννας ἀπαντήσεως αὐτῷ ὡς ἐξῆς : « Διατὶ αἱ τελευταῖαι σου ἐπιστολαὶ δεικνύουσι τόσῃν μελαγχολίαν; Μήπως σκέπτεσαι νὰ μεταβῆς εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ φίλου σου τοῦ Πλάτωνος ἐν ἄλλῃ πλανήτῃ; » Τὸ ὑστάτον γράμμα τοῦ Σέλλεϋ ἦτο πρὸς τὴν σύζυγόν του. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη περιέχει τὸ ἐξῆς ὑστερόγραφον :

«Εὐρον τὸ χειρόγραφον τῆς μεταφράσεως τοῦ Συμποσίου». Εἶχε μεταφράσει τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος ἐξαισιῶς ἐν διαστήματι δέκα προῶν κατὰ τὸ 1819, ὅτε καὶ ἤρξατο γράφων «Μελέτην περὶ τῶν Γραμμάτων τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Ἠθῶν τῶν ἀρχαίων». Ἦδη χάσας' προδήλως τὸ χειρόγραφον ἀνεζήτει καὶ ἐπανεῦρεν αὐτὸ πρὸς δημοσίευσιν. Ὁ Ἀριήλ ἀνέμενεν ἐν τῷ λιμένι τῆς Λιβόρνου, ἵνα μεταφέρῃ τὸν Σέλλεϋ εἰς Casa Magni. Μετ' αὐτοῦ ἔμελλε νὰ συναποπλεύσῃ καὶ ἡ θαλαμηγός τοῦ Βύρωνος Βολιδάρ, ἀλλ' αὕτη ἐξ ἀνεπαρκείας λιμενικῆς τινος διατυπώσεως ἀνέβαλε τὸν ἀπόπλου. Ὁ Σέλλεϋ πρὶν ἐπιβιβασθῆ παρέλαβε παρὰ τοῦ τραπεζίτου τοῦ σάκκον πλήρη τοςκανικῶν ταλήρων, μεθ' ὃ ἀπεχαιρέτισε τὸν Χῶντ λέγων : « Ἐὰν αὐριον ἀποθάνω, ἔζησα ἀρκετὰ ὥστε νὰ εἶμαι πρεσβύτερος τοῦ πατρός μου. Θεωρῶ ἑμαυτὸν ἐννενηκοντούτην ». Ἐπὶ τοῦ Ἀριήλ ἐπέβησαν ὁ Σέλλεϋ, ὁ Οὐίλλιαμς καὶ ὁ ναυτοπαις Κάρλος Βίβιαν, ἀπέπλευσαν δὲ ἐκ Λιβόρνου τῇ Δευτέρᾳ 8 Ἰουλίου μετὰ μεσημβρίαν. « Ὁ καύσων ἦτο φοβερός καὶ ἡ ἐπικρατούσα γαλήνη πληκτικὴ καὶ βαρεῖα. Νέφη ἡρέμα συνηθροίζοντο ἐκ μεσημβρίας καὶ δυσμῶν, μέλανα καὶ κατερρηγμένα. Ὁ Γενουήσιος ναυτοπαις τοῦ Βολιδάρ ἔλεγε τῷ Τρελώνῃ κινῶν δυσσιῶνως τὴν κεφαλὴν : « Κάτι μαγειρεύει ὁ διάβολος ». Θαλασσία ὀμίχλη αἶφνης ἀνέθορε καὶ συνεκάλυψε τὴν ἡμιολίαν ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς θεατῶν ». Ὁ Τρελώνης ἀφηγεῖται γραφικώτα τὴν ἐπισκῆψασαν καταιγίδα. Ἐπιλέγων δὲ σημεῖοι : « Ἐπὶ τινὰ χρόνον, τῶν ἀνθρωπίνων θορύβων κατασιγασθέντων, οὐδὲν ἠκούετο εἰμὴ ὁ ἦχος τῆς βροντῆς, τῶν ἀνέμων καὶ τῆς βροχῆς. Ὅτε ἡ μανία τῆς θεέλλης, ἥτις δὲν διήρκεσε πλέον τῶν εἴκοσι λεπτῶν, κατηνύασθη καὶ ὁ ὀρίζων ὀπωσοῦν ἐκαθάρισε, ἐκύτταξα ἀνήσυχος πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐν τῇ ἐλπίδι νὰ διακρίνω τὸ πλοῖον τοῦ Σέλλεϋ, ἐν μέσῳ τῶν πολλῶν διεσπαρμένων πλοιαρίων ». Καὶ ὁ ναυπηγὸς τοῦ Ἀριήλ, Ρόβερτς ἐκύτταζεν ἀπὸ τῆς καρυφῆς τοῦ Φάρου τῆς Λιβόρνου διὰ τοῦ τηλεσκοπίου. Πλὴν ἀμφοτέρω ἐκύτταζαν μάτην. Ἡ Μαρία καὶ ἡ Ἰωάννα, ἐν Casa Magni ἀνέμενον τοὺς συζύγους τῶν τὸ πολὺ τὴν προῖαν τῆς ἐπιούσης Τρίτης. Ἡμέρας ἀγωνίας διήλθον ἀναμένουσαι. Τὴν Παρασκευὴν τὸ ταχυδρομεῖον ἐκόμισε τὰς ἐπιστολάς των, ἐν αἷς μία ἦτο πρὸς τὸν Σέλλεϋ προερχομένη ἀπὸ τοῦ Χῶντ ἐκ Λιβόρνου καὶ λέγουσα : « Σπεύσον νὰ μᾶς γράψῃς τὴν ἀφίξίν σου, διότι ἀκούω ὅτι εἴχετε ἄθλιον καιρόν, ἀφ' ἧς ἀνεχωρήσατε ἐντεῦθεν τὴν Δευτέραν ».

«Τὸ γράμμα ἔπεσεν ἐκ τῆς χειρός μου—γράφει ἕνα μῆνα βραδύτερον ἡ Μαρία—ἡ Ἰωάννα τὸ ἀνέγνωσε—«Δοιπὸν τετέλεσται» λέγει—«ὄχι, Ἰωάννα μου, πάρχει ἐλπίς, ἀλλ' αὕτη ἡ ἀβεβαιότης εἶνε φρικαλέα—τῇ ἀπήντησα».

Αἱ δύο χῆραι «μοναχαὶ τὸν δρόμο ἐπῆραν καὶ ξανάλλθαν μοναχαὶ» νὰ μάθωσι τι. Τὸν Βύρωνα εἰς τὴν ἐν Πίζῃ ἔπαυλιν του, ἣν ἔκρουσαν περὶ μέσας νύκτας, εὔρον τρέμοντα καὶ πελιδνόν, ἀλλὰ μηδὲν γνωρίζοντα. Ταλαντευόμεναι μεταξύ τρόμου καὶ ἐλπίδος ἐπανέκαμψαν εἰς Casa Magni, ἔνθα ἀνέμειναν τὸν Τρελώνην, ὃν εἶχον ἐξαποστείλει πρὸς ἔρυσαν. Τῆ 25 Ἰουλίου ὁ Τρελώνης ἐπέστρεψε κομίζων θετικὰς εἰδήσεις. Δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰσέλθῃ. Πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ ἀναγγελθῇ τὸ τέλος;

Τῆ 22 Ἰουλίου δύο πτώματα ἐξεβράσθησαν εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τῆς Σπέτσας, τὸ τοῦ Σέλλεῦ καὶ τὸ τοῦ Οὐίλλιαμς. Τρεῖς ἑβδομάδας βραδύτερον ὁ σκελετὸς τοῦ ναυτόπαιδος, κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμβριον εὐρέθη τὸ σκάφος τοῦ Ἀριήλ, ὅστις δὲν εἶχεν ἀνατραπῆ ἀλλ' εἶχε βυθισεῖ εἰς 15 ὄργυιων βάθος, ἔφερε δὲ μεγάλην ὀπὴν εἰς τὴν πρύμνην. Βραδύτερον ἐπεσκευάσθη, ἀλλὰ καὶ αὕθις ἐναυάγησεν πεσὼν ἐπὶ τινος ἐπτανησιακῆς ἀκτῆς, ἔνθα καὶ ἐγκατελείφθη. Τῷ 1875 ὁ ἐν Ῥώμῃ ἀνταποκριτὴς τῶν Times ἐτηλεγράφει ὅτι ἐκυκλοφόρει ἐκεῖ ἀπαίσια φήμη. Γηραιὸς ναυτὴς ἀποθανὼν ἐν Σπέτσια, εἶχεν ἐξομολογηθῆ τῷ ἱερεὶ ὅτι ἦτο ἐκ τῶν πέντε ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπέπεσον ἐπὶ τοῦ Ἀριήλ, νομίζοντες ὅτι ἦτο ἐπ' αὐτοῦ ὁ Βύρων μὲ μεγάλην ποσὰ χρυσοῦ. Ἐκ τῶν πέντε τούτων ὄθηεν, ἕτερος ἔδωκε τὴν αὐτὴν ἐξομολόγησιν ὀλίγῳ βραδύτερον. Τοῦ πνευματικοῦ μηδέποτε δόντος τὰ ὀνόματα, ἡ φήμη δὲν ἐπεβεβαιώθη, συνεπῶς τὸ πρᾶγμα, τὸ γε νῦν, διατελεῖ ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου. Τὸ σῶμα τοῦ Σέλλεῦ δεινῶς παρεμορφώθη. Ἡ σὰρξ ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ προσώπου. Ἐντὸς τοῦ θυλακίου τοῦ ἐπενδύτου του, εὐρέθη ὁ τόμος τῶν τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου ἀνεστραμμένος ὡσεὶ ἐξ αἰφνιδίως διακοπέσης ἀναγνώσεως. Ἀπὸ τῆς κοιτίδος μέχρι τοῦ τάφου, ὁ Ἕλλην τραγικός ἦτο ὁ διηγετικὸς συνωδὸς τοῦ Σέλλεῦ. Ὁ Βύρων, ὁ Χῶντ καὶ ὁ Τρελώνης διωργάνωσαν μεγαλοπρεπῆ ἀποτέφρωσιν κατὰ τὸν κλασικὸν τρόπον καὶ καθ' ὅλους τοὺς τύπους αὐτῆς διεξαχθεῖσαν, μὲ θυμιάμα, οἶνον ἔλαιον καὶ ὅλα ὅσα ἐτελοῦντο ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς ἀποτεφρώσεσι. Τὸ ἔργον τῆς ὀλοκαυτώσεως τοῦ Σέλλεῦ συνετελέσθη τῆ 16 Αὐγούστου 1822 ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἐν μέσῳ γενικῆς κατανύξεως. Ὅτι κατέπληξε πάντας ἦτο τὸ λαν παράξενον γεγονός ὅτι ἐν μέσῳ τῆς πυρᾶς τῆς καταναλωσάσης ὄλον τὸ σῶμα ἡ καρδία τοῦ Σέλλεῦ ἔμεινεν ἄθικτος, ἀκεραία. Ἡ τέφρα ἐναπετέθη εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ ἀγγλικὸν κοιμητήριον. Ἐγραψε δὲ ὁ Χῶντ ἐπὶ τῆς πλακῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σέλλεῦ τὰς λέξεις Cor cordium καὶ ὑπ' αὐτὰς τοὺς ἐκ τοῦ ἄσματος τοῦ Ἀριήλ στίχους, ἐν τῇ Τρικυμῇ τοῦ Σαίξπηρ:

Τίποτ' ἀπ' αὐτὸν δὲν σβύνει.
Εἰς τὸ κύμα πῆς νὰ γίνῃ
Θαυμαστὸν κάτι καὶ μέγα.

Ὅταν ἀναλογισθῶμεν τί ὀφείλομεν εἰς τὴν μακρὰν ἡλικίαν τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Μίλτωνος, τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου τοῦ Χάνδελ, δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν τί ἀπωλέσαμεν διὰ τοῦ προώρου θανάτου ἀνδρὸς οἷος ὁ Σέλλεῦ. Εἰς τὸν Ὀμηρον καὶ εἰς τὸν Σέλλεῦ ἐδόθησαν ἀρμοδιώτατοι τίτλοι. Ὁ μὲν ἐκλήθη «ἀναξ τῶν ποιητῶν» ὁ δὲ «ποιητὴς τῶν ποιητῶν». Ὅχι μόνον ὁ βίος τοῦ Σέλλεῦ ὑπῆρξε αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὀλοκληρον ποίημα, ἀλλὰ τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ νέον, ὡς εἰπεῖν, πρόγραμμα τῶν ἐφεξῆς ἀνερχομένων εἰς τὸν Παρνασσόν. Μόνοι ἱερεῖς εἶναι οἱ ἀληθεῖς ποιηταί. Ἐφεξῆς λειτουργία τοῦ ποιητοῦ ἔσται ἡ διάσσωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἐξαχρειώσεως. Τοῦτο ὁ Σέλλεῦ ὑπετύπωσε πρῶτος ἀποβλέψας εἰς οὐδὲν ἥττον ἢ τὴν κατάργησιν τῆς πτωχείας. Καὶ τὸ ὑπετύπωσε θαυμασιῶς ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς ποιητής. Ὡς ποιητὴς εἶχε τὴν βαθύτητα τοῦ Γκαῖτε καὶ τὸ ἀνυπόμονον καὶ φλογερὸν τοῦ Μυσσέ. Ἡ ποίησις αὐτοῦ εἶχε τοῦτο τὸ κοινὸν πρὸς τὴν τοῦ Μυσσέ, ὅτι ἦτο πρωτίστης ἀνάγκης τοῦ βίου του· ἀλλ' ὅπως ἡ ποίησις τοῦ Γκαῖτε ἢ τοῦ Σέλλεῦ εἶχε μυστηριώδη τινὰ δύναμιν τοῦ ἐμπνεῖν εἶδος εὐθύνης περὶ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Γκαῖτε σχεδὸν μᾶς φοβίζει, ὁ Σέλλεῦ διηνεκῶς μᾶς παραμυθεῖ καὶ μᾶς ἐνθαρρύνει. Ὁ μὲν ἐκδιάζει τὴν ἀφοσίωσιν ἡμῶν εἰς τοὺς ἄλλους, ὁ δὲ μᾶς πείθει εἰς τοῦτο. Ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ διάνοιά του ἀναλάμπουσιν ἐν ταῖς ἔργοις ἄπερ ἔγραψε ὅσον καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ. Ἀμφότερα ἐπειράθη νὰ θίξω μόνον, ἀλλ' ὅσα ὀλίποτε καὶ ἂν γράψῃ τις θὰ ἦνε ἀνεπαρκῆ, καὶ οἱ διψῶντες τὸ ὕδωρ τῆς ποιησεῶς του θὰ ἔχουσι πάντοτε ἀνάγκην νὰ προσέλθωσιν εἰς τὰ χεῖλη τῆς δεξαμενῆς αὐτοῦ—τοῦ ὠκεανοῦ του θὰ ἔλεγον μᾶλλον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θαυμαστῶν του καθ' ἡμέραν αὐξάνει καὶ τόμοι ἐπὶ τόμων γράφονται περὶ αὐτοῦ. Οἱ τεχνοκρίται του ἀμιλλῶνται ἀποθαυμάζοντες τὸ κάλλος τοῦ μουσικοῦ ἤχου τῶν ποιημάτων του, εἶνε δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ Σέλλεῦ περὶ τὴν ἀκριβείαν τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἀρχίζει νὰ θεωρῆται ὅτι ὁ ἀριστος τρόπος πρὸς ἐπιτευξιν πραγματικῆς μελωδίας ἐν τῇ ποιήσει εἶνε ὁ συνδυασμὸς ἀνακριβείας περὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν πρὸς ἑκτακτον μουσικὸν ἦχον τῶν λέξεων, διδομένης, ἐννοεῖται, τῆς χειρὸς ἀληθοῦς τεχνίτου. Ἡ μελωδία αὕτη τῶν λόγων του εἶχε τὴν ρίζαν τῆς ἐν τῇ μελωδίᾳ τῆς καρδίας τοῦ ποιητοῦ, ἣν ἡ πυρὰ οὕτω θαυμαστῶς ἐσεβάσθη. ἌἘξαλλος—ἀφηγοῦνται οἱ βιογράφοι του—ἐγένετο ὁ Σέλλεῦ ἐξ ἀγανακτήσεως ὁσάκις ἐβλεπεν

ἐπιφερόμενον ἄλγος ὑπὸ ἀνθρώπου κατ' ἀνθρώπου, ἢ κατὰ ζῶων. Περὶ τὴν πρὸς τὰ ζῶα στοργὴν τοῦ ἰδίως στρέφονται ποικιλώτατα ἀνέκδοτα καὶ τὸ αἶσθημά του τοῦτο, ὡς εἶπον ἤδη, ἦτο τὸ κυρίως πείσαν αὐτὸν περὶ τοῦ ἀπανθρώπου τῆς σαρκοφαγίας. Οὐαὶ ἐκείνῳ, ὅστις φερόμενος σκληρῶς πρὸς ἄνθρωπον ἢ ζῶον, ἐτύγγανε νὰ θεαθῆ ὑπὸ τοῦ Σέλλεῦ! ὄχι μόνον κατελαμβάνετο ὑπὸ τρόμου ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ μετετρέπετο ἐφεξῆς εἰς φιλάνθρωπον. Ἐν Ἰταλίᾳ ποτὲ ἡ σύζυγός του κατεπλάγη δεχθεῖσα αὐτὸν οἶκοι ἀνυπόδητον, ἀσκεπῆ καὶ ἄνευ ἐπενδύτου. Τὰ εἶχε δόσει εἰς πένητας. Ἄλλοτε ἐξεληθὼν εἰς ἀναζήτησιν ἀμάξης, ἐπέστρεψε τετράκις οἴκαδε ἵνα λάβῃ χρήματα, διότι ὅσα εἶχεν ἔιδεν ἐκάστοτε καθ' ὁδόν. Εὐρῶν ποτε γυναῖκα ἀθλίαν καὶ νοσοῦσαν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ μὴ δυνηθεῖς ἄλλως νὰ τὴν βοηθήσῃ, τὴν ἐκόμισεν οἴκαδε φέρων αὐτὴν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἡ ψυχικὴ μελωδία τοῦ ἐπίσης ἦτο ἡ πηγὴ τῆς ἀποστροφῆς αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀσχημίας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Ἡ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων ἀπέχθεια αὐτοῦ εἶνε οὐκ ὀλίγον θυμηδῆς. Τὰς περὶ πολιτικῆς συνδιαλέξεις ἐν γένει ἐμυσάττετο. Ἐπισκεφθεὶς ποτε τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων μετὰ τοῦ πατρός του γράφει κατόπιν «Οἶαι μορφαί! ὅλα ἐκφρασίαι! Τί ἄθλια ὄντα εἶνε αὐτοὶ οἱ πολιτικοί!» Ὁ Χάινε θ' ἀπεκάλει τὴν Βουλὴν ménagerie. Οὐδέποτε σχεδὸν ὦφθη ὁ Σέλλεῦ ἀναγινώσκων ἐφημερίδα. Ἐἰς τῶν βιογράφων του λέγει ὅτι ρίψας βλέμμα κατὰ τύχην ἐπὶ πολιτικοῦ ἄρθρου ἐφημερίδος, ἠγέρθη αὐθαρῆ ἐν νευρικῇ ταραχῇ καὶ καλύψας τὸ πρόσωπον, καταπόρφυρον γενόμενον, ἐβάδισε σπασμωδικῶς διὰ μέσου τῆς αἰθούσης, ψιθυρίζων διακεκομμένας λέξεις καὶ ἐξιστάμενος ἐπὶ τῇ ἀνελικρινεῖα καὶ τῇ κακῇ πίστει τοῦ γένους τῶν πολιτευομένων. Τὸ ἀγγλικὸν σύνταγμα ἐθεώρει ὡς μηδέν. Ὡς τί θὰ ἐθεώρει ἄρα γε τὸ ἑλληνικόν! Ὁ πρὸς τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν ἔρωσ του ἦτο ἀκατάβλητος καὶ ἡ ἀπόλυτος αὐτοῦ ἀνοχὴ πάσης οἰασδήποτε γνώμης καὶ πίστεως ἐγένενα ἐν αὐτῷ ἰσχυρὸν μῖσος κατὰ παντὸς εἶδους καταδιώξεως, εἴτε ἰδιωτικῆς εἴτε δημοσίας. Ἀλλὰ συνελάμβανεν αἰφνιδίως ἰσχυροτάτας ἀντιπαθείας καὶ συμπαθείας πρὸς πρόσωπα, ἄνευ λόγου. Μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτῶν ἐνίστε ἤτό τις ἀφ' οὗ πάντοτε προσεπάθει ν' ἀπομακρύνεται. Ἡμέραν τινα τὸν διακρίνει καθ' ὁδόν ἐρχόμενον ἐξ ἀποστάσεως. Αἴφνης πηδᾷ ἐν τῇ παρακειμένῃ αὐλῇ καὶ ρίπτεται πρηνῆς ἐν τὸς χάνδακος. Αἰ ἐκεῖ που ἐγγὺς θερίζουσαι γυναῖκες ἔδραμον πρὸς αὐτὸν «φύγετε φύγετε—ἐφώνησεν ἐκεῖνος—δὲν βλέπετε ἐκεῖ κάτω; ἔρχεται ὁ εἰσπράκτωρ τοῦ δημοσίου». Καὶ οὕτω τὸν ἀφήκαν φυγοῦσαι. Ἦτο ὁμῶς λίαν πιστὸς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Γκαῖτε ὅτι «ἐὰν λαμβάνω-

μεν τοὺς ἀνθρώπους ἀπλῶς οἶοι εἰσὶ, τοὺς καθιστῶμεν χειροτέρους· ἐὰν φερώμεθα πρὸς αὐτοὺς ὡσανεὶ ἦσαν οἶοι ἔπρεπε νὰ ὦσι, τοὺς καθιστῶμεν κρείσσονας». — Ἡ πίστις τοῦ Σέλλεῦ ἦτο ὅτι ὑπάρχει παγκόσμιος Νοῦς, ὅτι ὁ ἀτομικὸς νοῦς ἀποτελεῖ μέρος τοῦ παγκοσμίου. Ὁ παγκόσμιος Νοῦς ἀντιλαμβάνεται τοῦ ὕλικου Σύμπαντος καὶ ἐπειδὴ τὸ ὕλικόν Σύμπαν εἶνε αἰώνιον, ἄρα καὶ ὁ ἀντιλαμβανόμενος αὐτοῦ Νοῦς εἶνε αἰώνιος. Ὁ ἀτομικὸς νοῦς καθίσταται ἀθάνατος, ἐφ' ὅσον κατορθοῖ νὰ μορφώσῃ καθολικὴν ἀντίληψιν τοῦ Σύμπαντος. Ἐφ' ὅσον ὁ κύκλος τῆς ἀντιλήψεως στενοῦται, ἄγει εἰς τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς, τούτέστιν εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ ἀτομικοῦ νοῦ. Ἡ ἐπέκεινα τοῦ τάφου Ζωὴ εἶνε κληρονομία παντὸς δυναμένου νὰ σκέπτηται μὲ εὐρύτητα, καὶ ὅσα μείζων ἢ εὐρύτης, τόσῳ μακροτέρα ἡ Ζωὴ. Ἡ ἀπείρως εὐρεῖα διάνοια συνεπάγεται τὴν αἰώνιον Ζωὴν τῆς ἀτομικότητος. Ὡς παράγοντας τῆς διανοητικῆς εὐρύτητος ἐθεώρει τὴν καθολικὴν στοργὴν καὶ τὴν ἀπόλυτον εὐλικρινεῖαν. Τὸ *τελειοποιῆσιμον* τοῦ ἀνθρώπου (perfectibility of man) εἶνε ἰδίως ἡ ἀρχὴ μεθ' ἧς θὰ ταυτίζεται πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Shelley—ἀρχὴ ἣτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας.

Πλάτων Ε. Δρακούλης.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΟΥ ΣΥΜΑΪΚΟῦ ΚΟΛΠΟῦ

Α'

Ὄνομα, θέσις, ὄρια καὶ σχηματισμὸς τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου.

Συμαϊκὸς λέγεται ὁ κόλπος, ὅστις ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ γωνίᾳ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀνοίγεται πρὸς ἀνατολὰς ἀκριβῶς τῆς νήσου Σύμης, ἣτις οἰοεὶ φράσσει αὐτόν, καὶ ἀφ' ἧς ἐπωνομάσθη.

Παραπλευρῶς δὲ καὶ πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ἐκτείνεται ὁ Δωρικὸς κόλπος, πολλῷ μεγαλύτερος τοῦ Συμαϊκοῦ, πρὸς ὃν παρά τινων, πρὸ πάντων χαρτογράφων, συγχέεται, ὥστε ἄλλοτε μὲν ὁ Δωρικὸς λέγεται Συμαϊκός, ἄλλοτε δὲ παρίστανται ἀμφότεροι ὡς εἰς καὶ μόνος. Οὕτως ὁ μὲν σπουδαῖος Charles Fezier γράφει: «... προχωροῦντες ἀπαντῶμεν τὸν κόλπον τῆς Κῶ... ἔτι πρὸσωτέρῳ εὐρίσκομεν τὸν κόλπον τῆς Σύμης!». Ἐσχάτως δὲ ὁ A. Cuinet ἐν περιγραφῇ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἐν ἧ πολλὰ καὶ διάφορα περιέχονται ἀνακρίβειαι, ἀναφέρει γρά-

¹ Asie Mineure. Βιβλ. Α' κεφ. Ζ'.

φων περί Σύμης ὅτι: «κεῖται (ἡ Σύμη) ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου, ὅστις σχηματίζεται ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Κνίδου (Κρύο (οὐτώ) ἀκρωτήριο καὶ τοῦ ὄρους Φοῖνικος (ἄλυπον ἀκρωτήριο) καὶ ὅστις ὀνομάζεται κόλπος τῆς Σύμης. ¹ Ἐν τοῖς ἀγγλικῶς ὁμῶς ὑδρογραφικαῖς χάρταις καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀντιγραφείοις γαλλικοῖς ὀρθῶς ἀποδίδεται ἐκατέρω τὸ οἰκτεῖον ὄνομα καὶ κάλλιστα ἐκάτερος ἀπεικονίζεται ². Ἡμαρτημένως οὐχ ἦττον ἐν αὐτοῖς ἀναγράφονται πολλὰ τῶν ὀνομάτων διαφόρων θέσεων.

Τὴν σήμερον οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης καὶ τῶν περὶ μερῶν ἀποκαλοῦσι τὸν μὲν Δωρικὸν κόλπον τῆς Πέρας, τὸν δὲ Συμαϊκὸν κόλπον τῶν Σαράντων, ἀπὸ τοῦ χωρίου, ὅπερ κεῖται εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ.

Σχηματίζουσι δὲ τὸν Συμαϊκὸν κόλπον δύο προεκτάσεις τῆς ἀρχαίας Περαιᾶς ³ τῶν Ροδίων ἢ Ροδίας Χερσονήσου, διήκουσαι ἐκατέρα ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς· οὕτω δὲ ἡ εἴσοδος τοῦ κόλπου ἀνοίγεται πρὸς δυσμᾶς.

Τῶν δὲ προεκτάσεων τούτων ἡ μεσημβρινὴ σχηματίζει ἄλλην χερσονήσον, ἧς ἡ πρὸς νότον καὶ ἀπέναντι τῆς Ρόδου ἀκτὴ ἀποτελεῖ μέρος τῆς παρ' ἀρχαίοις τραχείας παραλίας τῶν Λωρύμων. ⁴ Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ταύτης κεῖνται τὰ ἀρχαῖα Λώρυμα (τὴν σήμερον ἀπλοθήκα) εἶτα τὸ ἀκρωτήριο κυνὸς σῆμα (τὴν σήμερον ἄλωπος), ἀφορῶν πρὸς τὴν Ρόδον καταλήγει δὲ ἡ χερσονήσος εἰς ἀκρωτήριο ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς Σύμης καλούμενον νῦν Νώρια ὡς καὶ ἡ περὶ αὐτὸ θέσις καὶ ὑποπτεύω μὴ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι παραφθορὰ τοῦ Λώρυμα. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου

¹ Ὅρα Ἀμάθειαν Σύμνης τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1891. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ ἀκρωτήριο τῆς Κνίδου, τὸ Τριόπιον τῶν ἀρχαίων, ὀνομάζει κρύο κακῶς μεταφράζων τὸ σημερινὸν αὐτοῦ ὄνομα: κρύο κρύος εἰς Cap froid. Τὸ δὲ ἀκρωτήριο κυνὸς σῆμα ἀφοῦ συνέχευε μὲ τὸ ὄρος Φοῖνικα, ἐπονομάζει ἄλυπον, ἀντὶ ἄλωπος, ὡς λέγεται σήμερον. Εἰς τοιαῦτα καὶ χεῖρονα λάθη περιπίπτουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ ἐξ ἐπιπολαιότητος καὶ ἀγνοίας τῆς δημόδους γλώσσης ἡμῶν.

² Ὑπ' ὄψει μου ἔχω νεωτάτην ἔκδοσιν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑδρογραφικοῦ χάρτου τῆς Σύμης καὶ τῶν κόλπων Δωρίδος Κῶ ἐκ Σύμης κατὰ τὰ σχέδια τοῦ Captain Th. Graves τῷ 1839· καὶ γαλλικὸν τῶν νήσων Ρόδου μέχρις Ἀστυπάλαιας καὶ τῶν αὐτῶν κόλπων καὶ τοῦ Μαρμαῶ, d'après les travaux du Capitaine Th. Graves, ἐπιδιορθωθέντα τῷ 1859, 1865—1866.

³ Ἐκ τούτου Πέρα (τὰ) καλοῦσιν οἱ Συμαῖοι τὰ παράλια τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου.

⁴ Στράβ. ΙΔ' 2, 4. Ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ταύτης ὀνομασίας ἐπεκλήθη Τραχεῖα τὸ πρὸς δυσμᾶς ἡμισυ τῆς Ροδίας χερσονήσου, καὶ ἦτο τετιμημένη μὲ ἔδραν Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Μητροπολιτὴν Ρόδου. Διετήρησε δὲ καὶ μέχρι τῆς σήμερον παρὰ τε τοῖς Τούρκοις καὶ τοῖς περιόικοις Ἑλλησι τὴν αὐτὴν ἐπωνυμίαν, παραφάρεισαν εἰς Ταράχεια ἀντὶ Τραχεῖα κτλ.

τούτου ἄρχεται κυρίως ὁ Συμαϊκὸς κόλπος, καταλήγων εἰς τὸ ἀπέναντι ἀκρωτήριο Ἀποστόλι ἢ Σαλαβάτι, εἰς δὲ τελευτῆ ἢ ἑτέρα πρὸς ἄρκτον προέκτασις τῆς Ροδίας χερσονήσου, σχηματίζουσα ἐπίσης ἑτέραν χερσονήσον, ἧς τὴν πρὸς ἄρκτον ἀκτὴν διαβρέχει ὁ Δωρικὸς κόλπος.

Οὕτω διαγράφαντες τὸν Συμαϊκὸν κόλπον, θέλομεν περιπλεύσει αὐτόν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Νώρια καὶ καταλήγοντες εἰς τὸ ἀντίθετον Ἀποστόλι.

Β'

Ἡ μεσημβρινὴ παραλία.

Ἐνωθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Νώρια ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς, παρὰ τὴν βορειαν πλευρὰν τῆς ὁποίας σώζεται ἀρχαῖον μνημεῖον ἐκ μεγάλων λίθων ὑπομελάνων· εἰς δὲ μίαν τῶν γωνιῶν αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ βᾶθρον πιθανῶς ἀγάλματος· ἡ θέσις λέγεται ἔς τοῦ Μαρωλαῶ.

Μετὰ τὰ Νώρια εἰσερχόμενοι εἰς τὸν Συμαϊκὸν κόλπον καὶ παραπλέοντες τὴν νοτιαν αὐτοῦ ἀκτὴν ἀπαντῶμεν τὸν Τραχειανὸν ¹ λιμῖονα, μικρὸν αἰγιαλόν, σχηματίζοντα εἶδος ὀρμίσκου, ἀφορῶντος πρὸς ἄρκτον, πρὸ τοῦ ὁποίου κεῖνται σπιλάδες τινὲς καὶ ἀπωτέρω μικρὰ νησὶς λεγομένη κολοιαροῆσι. Παρὰ τὸν Τραχειανὸν λιμῖνα παρατηροῦνται ἐρείπια τινὰ ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν κτιρίων. Μίαν δὲ ὥραν ἄνω τῆς θαλάσσης καὶ ὑπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς χερσονήσου ταύτης, ὀνομαζομένου Καρὰ οὐσέκ ², φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίου ἴσως χωρίου, ἡ δὲ θέσις λέγεται Καρὰτὰ καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ἀρχαῖον τὸ ὄνομα ἀντὶ Κάρανδα.

Κατόπιν ὀλίγον προχωροῦντες ἀπαντῶμεν καμπὴν σχηματίζουσαν μικρὸν ὀρμίσκον ἀφορῶντα πρὸς ἀνατολὰς, ὀνομαζόμενον Μιρικὸ. Αὐτῷθι σώζεται τὸ πλεῖστον μέρος ἀρχαίου κτιρίου ἐκτισμένου ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ ὀρμίσκου. Ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἄνω τῆς θαλάσσης εὐρίσκονται ἐπίσης ἐρείπια ἀρχαίου ἴσως χωρίου ἐν θέσει, ἀπεχούση μίαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῶν Καρὰτῶν, καὶ καλουμένη Κομαλάρτα, ὄνομα καὶ τοῦτο, ὡς ὑποπτεύω, ἀρχαῖον ἀντὶ Κομαλάρτα.

Προχωροῦντες φθάνομεν εἰς τὸ πέρας τῆς νοτίας παραλίας, ἦτοι εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ κόλπου. Ἐνταῦθα σχηματίζεται αἰγιαλὸς ἐν εἶδει ὀρμίσκου, ὃν καθὼς καὶ τὴν παρ' αὐτὸν θέσιν καὶ κοιλάδα ἐν γένει οἱ μὲν Συμαῖοι καλοῦσι κάτω Συκιάν, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ Ἀσὰρ

¹ Παρατηρητέον ὅτι ἐνταῦθα διεσώθη ἀνόθευτον τὸ ὄνομα τῆς Τραχείας.

² Καρὰ οὐσέκ λέγεται καὶ τὸ παρὰ τὸ χωρίον Φοινικετὴ, περὶ οὗ ἀκολουθῶς, ὅρος· διὸ πρὸς διάκρισιν λέγεται τὸ μὲν Καρὰ οὐσέκ τῶν Φοινικετῶν, τὸ δὲ Καρὰ οὐσέκ τῶν Καρμαμάκων, περὶ ὧν ἐπίσης ἀκολουθῶς ἀναφέρω.

κτιπιρτέ, οἱ δὲ γεροντότεροι τῶν ποιμένων τῶν Καραμάκκων ἔλεγον Ἀσαρίταν ἢ Κασαρίταν. Ἀπὸ τοῦ ὀρμίσκου τούτου ἡ ὄρεινὴ μεσημβρινὴ προέκτασις τῆς Ροδίας Χερσονήσου διατέμνεται σχεδὸν ἀποτόμως διὰ δύο εὐρείων ὀπωσοῦν κοιλάδων, τῆς μὲν κατόπιν τῆς δὲ προχωρουσῶν πρὸς νότον μέχρι τῆς τραχείας παραλίας τῶν Λωρύμων, ἐνθα σχηματίζεται ἐπιμήκης καὶ ἐν εἴδει ἀγλίστρου λιμῆν καλούμενος Σερσᾶς, ὅστις θὰ ἦτο ἀσφαλῆς καὶ ὠραῖος τῶντι λιμῆν, ἂν μὴ οἱ ἐκατέρωθεν καὶ κατὰ τὴν εἰσόδον αὐτοῦ ὑπερκείμενοι βράχοι ἢ μᾶλλον ὄρη, παράγοντες αἰφνιδίους ἀνέμους, καθίστων αὐτὸν ἐπικίνδυνον. Αἱ ρηθεῖσαι κοιλάδες, διατέμνουσαι οὕτω τὴν ρηθεῖσαν προέκτασιν, σχηματίζουσι τὴν χερσόνησον, ἣτις καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Νῶρια. Παρατηρητέον ἐν τούτοις ὅτι βραχύτερος καταντᾷ ὁ ἰσθμὸς ἀπὸ τοῦ ὄρμου τῆς κάτω Συκιάς εἰς τὴν ἀντίθετον πρὸς νότον παραλίαν ἐν τῇ θέσει τῇ λεγόμενῃ Πιρτᾶρι, ἀλλ' εἶναι μίαν ὄρεινὴν καὶ πετρώδη.

Ἄνωθεν δὲ τοῦ ὀρμίσκου τῆς κάτω Συκιάς καὶ παρὰ τὴν βορείαν ἄκρην τῆς παρ' αὐτὸν κοιλάδος σώζονται πλεῖστα ἐρείπια διαφόρων ἀρχαίων μνημείων καὶ βάρθρα διάφορα ἔτι δὲ καὶ ἐρείπια ἀρχαίου πιθανῶς ναοῦ μετασχηματισθέντος εἰς ἐκκλησίαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καὶ τινες ἐπιγραφαί. Ἐπὶ βράχου δὲ ἀποτόμως ὑψουμένου ὑπὲρ τὸν ὀρμίσκον, ἐπικλινούσας δὲ πρὸς τὸ μέρος τῆς κοιλάδος φαίνονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίας ἀκροπόλεως καὶ μεσαιωνικῶν κτιρίων. Σώζονται ἐπίσης τὰ ἔχνη ἀρχαίας ὁδοῦ, φερούσης ἀπὸ τοῦ ὀρμίσκου εἰς τὴν κοιλάδα καὶ κατεσκευασμένης ἐν τῇ μεταξὺ βραχῶδει ἀνωφερείᾳ, καὶ ἀρχαῖαι καὶ μεσαιωνικαὶ δεξαμεναί, διότι δὲν ὑπάρχει αὐτόθι πηγή τις ἢ φρέαρ.

Ἐν γένει τὰ ἐρείπια ταῦτα βεβαιούσι τὴν ὑπαρξίν αὐτόθι ἀρχαίας πολίχνης· ὅθεν λαθὼν ἀφορμὴν ἐκ τούτων τε καὶ ἐκ τινος παραδόσεως, ἦν μοι διηγήθησαν γέροντες ποιμένες τῶν Καραμάκκων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ δύο ἐπιγραφῶν ἀναφερουσῶν ὀνόματα Κασαρέων¹, ἐτόλμησα νὰ ὑποθέσω ὅτι ἡ πολίχνη αὕτη ἐλέγετο ἴσως παρ' ἀρχαίους Κασάρεια, καὶ διατριβὴν περὶ τούτου ὑπέβαλον εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸν φιλολογικὸν Σύλλογον ἐν ἔτει 1887, ἣτις ἀνεγνώσθη ἐν συνεδριάσει τοῦ Συλλόγου καὶ διὰ τοῦτο παραλείπω νὰ ἐπαναλάβω ἕδε ἐν ἐκτάσει τὰ περὶ τῆς πολίχνης ταύτης. Σημειῶ δὲ μόνον ἐνταῦθα ὅτι ἡμαρτημένως ἐσχημάτισα τὸ ὄνομα Κασάρεια, ἐνῶ ὀρθότερον ἤδη νομίζω τὸ Κάσαρα, ἀναλόγως πρὸς τὰ ὁμοιοκατάληκτα ἀρχαῖα ὀνόματα ἄλλων

¹ Τὴν ἐτέραν τούτων ἀνακαλύψας ἐν Λωρύμοις ἐκόμισα ἐνταῦθα, ἀποκειμένην ἤδη ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ Δ'ἔγλη, καὶ ἐδημοσίευσά πρῶτος ἐν τῷ ἐμῶν μῦθῳ περιοδικῷ τοῦ Συλλόγου Παρνασσῶ, Τόμῳ Δ', φυλλάδιῳ 10 τοῦ ἔτους 1880.

πόλεων τῆς Καρίας καὶ τῆς ἄλλης μικρᾶς Ἀσίας, ὡς Πάταρα καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἡ χερσόνησος αὕτη εἶναι ἐν γένει ὄρεινὴ καὶ πετρώδης. Ἐχει δὲ ἐν μόνον μικρὸν χωρίον Καραμάκκα, ἐν θέσει περιόπτῳ, ἀπέναντι τῆς Σύμης καὶ ἡμίσειαν περίπου ὄραν ἀπὸ τῆς ἐν εἴδει ὀρμίσκου ἐσοχῆς τῆς θαλάσσης τῆς σχηματιζομένης ἐν μίλιον περίπου νοτιώτερον τοῦ ἀκρωτηρίου Νῶρια καὶ καλουμένης Ἰγάλι τῶν Καραμάκκων, τῶν ὁποίων χρησιμεύει καὶ ὡς ἐπίνειον. Τὸ χωρίον τοῦτο ἔχει ἤδη μόλις τεσσαράκοντα οἰκογενεῖας καὶ εἶναι ἀποικία Συμαίων· οἱ δὲ κάτοικοι πάντες εἰσὶ ποιμένες αἰγῶν καὶ προβάτων, καθότι ἡ χερσόνησος ἔχουσα ὀλίγας καλλιεργησίμους γαίας εἶναι ἐπιτηδεῖα μᾶλλον εἰς βοσκὰς. Ἀπέχει δὲ τῶν Λωρύμων μόλις μίαν καὶ ἡμίσειαν ὄραν. Ἐπειδὴ ὁ λιμῆν τῶν Λωρύμων εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλῆς, ἔτι δὲ κεῖται ἐν ἐπικαίρῳ θέσει, ὥστε εἰς αὐτὸν προσορμίζονται συχνὰ ἕνεκα τριχυμιῶν καὶ ἐναντίων ἀνέμων πολλὰ τῶν διαπλεόντων τὴν μεταξὺ τῶν Λωρύμων καὶ τῆς Ρόδου θάλασσαν πλοίων, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἐὰν μετῴκουν εἰς Λώρυμα οἱ ὀλίγοι τῶν Καραμάκκων κάτοικοι, οἵτινες ἐκεῖ μόνον δύνανται νὰ προαχθῶσι καὶ νὰ γένωνται ἀφορμὴ πρὸς σχηματισμὸν ἀξιολόγου πόλεως.

Γ'

Ἡ ἀνατολικὴ παραλία, ἣτοι ὁ μυχὸς τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου.

Ἡ ἀνατολικὴ παραλία σχηματίζει τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου, χωριζόμενου εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ νότιον εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν πρὸ αὐτῶν δὲ διάφοροι καὶ διαφόρου μεγέθους νησίδες καθιστῶσιν αὐτὰ ὄρμους εὐρυχώρους. Ἐπειδὴ ὁμως αἱ νησίδες αὗται κεῖνται πλησιέστατα ἀλλήλων καὶ τῆς μεγάλης ξηρᾶς, διὰ τοῦτο μεγάλα πλοῖα εἰσέρχονται εἰς μὲν τὸν νότιον διὰ τῆς εὐρείας εἰσόδου, ἣτις σχηματίζεται μεταξὺ τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας τοῦ νησιδίου Καμάρι καὶ τινων ἄλλων μικροτάτων νησίδων, αἵτινες κεῖνται πρὸ τοῦ ὀρμίσκου τῆς κάτω Συκιάς, καὶ ὧν ἡ μεγαλητέρα καθὼ μακρὰ λέγεται Μακρονησι, αἱ δὲ λοιποὶ Καλογήρου ἀλλάκια· εἰς δὲ τὸν βόρειον μεγάλη πλοῖα εἰσέρχονται ὡσαύτως διὰ τῆς νοτίας εἰσόδου αὐτοῦ, περὶ ἧς ἀκολουθῶς.

Τοῦ νοτίου ὄρμου, ὅστις λέγεται Σάραρτα, ἡ ἀνατολικοδυτικὴ ἀκτὴ, ὄρεινὴ καὶ τραχεῖα, ἀποτελεῖ μέρος τῶν προπέδων τοῦ ὄρους Φοίνικος· ἡμίσειαν δὲ μόλις ὄραν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ἀπαντῶμεν τὸ τουρκικὸν χωρίον Φοιρικετὲ ἢ Φοιριέτ, κατοικούμενον ὑπὸ 170 περίπου ὀθωμανικῶν οἰκογενειῶν, κείμενον δὲ ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀρχαίου ὀμωνύμου τῷ

ὄρει φρουρίου *Φοινικός*¹ οὔτινος καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ διετήρησαν τὸ ὄνομα. Τοῦ ἀρχαίου τούτου φρουρίου ὡς καὶ διαφόρων ἄλλων ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν κτιρίων σώζονται πλεῖστα ἐρείπια. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐχρησίμευεν ὡς φρούριον, διότι ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι πλεῖσται δεξαμενὰὶ ἤδη ἐφθάρμεναι. Παράδοσις δὲ σωζομένη παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ὀθωμανοῖς ἀναφέρει ὅτι αἱ δεξαμενὰὶ αὗται ἦσαν ἀκριβῶς τεσσαράκοντα, ὧν γνωστὰί εἰσι τριάκοντα ἐννέα· διὰ δὲ τὴν ἀπολεσθεῖσαν τεσσαρακοστὴν πιστεύουσιν ὅτι εἶναι πλήρης θησαυρῶν, ὥστε θεωροῦσιν ὅτι ἔσται εὐτυχῆς ὁ ἀνακαλύψων αὐτήν. Σώζονται ἐπίσης καὶ τινες ἐπιγραφαὶ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ ἐταίρων τῆς γαλλικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν ἐν τῷ περιοδικῷ αὐτῆς τῷ 1886.

Ἡ δὲ λοιπὴ βορειοανατολική, παραλία εἶναι ἐν μέρει ἐπίπεδος καὶ κατάφυτος καὶ παρ' αὐτὴν σώζονται εἰς διαφόρους θέσεις ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ ἐπιγραφαὶ τινες, ὡς καὶ ἐρείπια ἐκκλησιῶν. Εἰς μιᾶς τούτων τὰ ἐρείπια χρησιμεύοντα ἤδη ἀντὶ σταύλων, φαίνονται ἔχνη ἀγιογραφῶν, ἡ δὲ παράδοσις παρὰ τοῖς Συμαίοις, οἵτινες μόνον σχεδὸν ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων νησιωτῶν συχάζουσιν εἰς τὰ παράλια τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου, ἀναφέρει ὅτι ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων *Σαράντα* (40 μαρτύρων) καὶ ἐκ τούτου δῆθεν τὸ ὄνομα προήλθε *Σάραντα*. Νομίζω ὅμως ὅτι μᾶλλον ἀρχαῖον τυγχάνει καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο, παραφθαρὲν μικρὸν ἀπὸ τοῦ *Σάρανθα*. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐρειπίων ἐτέρας ἐκκλησίας σώζονται δύο κλημακὲς λελαξευμέναι ἑκατέρα ἐπὶ ὀγκωδῶν ὀρθογωνίων μονολίθων. Τέλος ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἄλλη μεγάλη ἐκκλησία ἦν ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον. Παρὰ τὸν ὄρμον εἶναι τὸ ὁμώνυμον χωρίον *Σάραντα*, οὔτινος οἱ κάτοικοι ἀποτελοῦντες περὶ τὰς διακοσίας οἰκογενεῖας ἀπάσας ὀθωμανικὰς, ἔχουσι σχεδὸν ἅπαντες τρεῖς διαμῶνας, ἃς ἐκ περιτροπῆς ἀλλάσσουσιν, ὅπως εὐρίσκωνται παρὰ τοῖς κτήμασιν, ἄτινα καλλιεργοῦσι· καὶ μία μὲν εἶναι τὸ χωρίον *Σάραντα*, ἄλλη τὸ χωρίον *Παλαμουτί*, ἡμίσειαν ὥραν ἄνω τῆς θαλάσσης καὶ ἄλλη τὸ χωρίον *Τερεσετὲ* μίαν περίπου ὥραν περαιτέρω. Τὸ χωρίον *Παλαμουτί* ἔχει πηγὴν ὠραίου καὶ ἀφθόνου ὕδατος, ὅταν δὲ αὕτη μετὰ ριχθαίας βροχᾶς ὀρητικώτατα ρεῖ τὸν χειμῶνα, παρατηροῦνται τεμάχια μικρὰ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, ἄτινα τὰ ρεύματα τῆς πηγῆς καταφέρουσιν ἐκ τῶν ἐγκάτων τοῦ ὑπερκειμένου βουνοῦ, ἔνθα προφανῶς ὑπάρχουσι μεταλλεῖα τοιαῦτα.

Τὸ δὲ βόρειον μέρος τοῦ μυχοῦ τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου σχηματίζον διαφόρους ἐσοχὰς καὶ ἐξοχὰς φράσσει ἡ μεγαλύτερα τῶν ἐν τῷ Συμαϊκῷ

¹ Στράβ. ΙΔ', 2, 4.

κόλπῳ νησίς, *λιαν ὄρεινή* καὶ διὰ τοῦτο καλουμένη *Βουνός*. Μεταξὺ δὲ Βουνοῦ καὶ τῆς ἄλλης νησίδος, ἣν ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, *Καμάρι*, κεῖται ἄλλη, *Λουμπουκιά*, ἀκριβῶς πρὸ τῆς νοτίας εἰσόδου τοῦ ὄρμου, δι' ἧς δύνανται νὰ εἰσπλευῶσι καὶ τὰ μεγαλύτερα πλοῖα εἰς τὸν ὄρμον, οὔτινος ἐτέραν εἰσοδὸν πρὸς δυσμὰς σχηματίζει ὁ μεταξὺ τῆς βορείας ἄκρας τοῦ Βουνοῦ καὶ τῆς μεγάλης *Ξηρᾶς* στενὸς πορθμὸς, πλωτὸς μόνον παρὰ μικρῶν πλοιαρίων.

Διαιρεῖται δὲ ὁ ὄλος ὄρμος οὗτος εἰς δύο κόλπους ἢ ἐσοχὰς, ὧν ἡ νοτιὰ λέγεται *καρῶδια* ἔνθα σώζονται παρὰ τὴν παραλίαν ἐρείπια διάφορα ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν κτιρίων καὶ ἐκκλησιῶν, εἰς μίαν τῶν ὁποίων καὶ μέρη ἀγιογραφῶν ἐτι διατηροῦνται· ἡ δὲ βορεία ἀποτελεῖ κυρίως τὸν λιμένα, ὅστις ὡς καὶ ὄλος ὁ ὄρμος λέγεται *Πουσπουρνού* ἢ *Μπόσ-πουρνού*, καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ὁποῦ ὑψοῦται κωνοειδῆς μικρὰ νησίς πλήρης ἐρειπίων μεσαιωνικῶν κτιρίων, ὀνομαζομένη *Πατελλίνα* ἀπὸ τοῦ σχήματος τοῦ ὁμώνυμου μικροῦ ὀστρακοδέρμου. Πρὸ δὲ τοῦ Βουνοῦ καὶ ἀκριβῶς σχεδὸν ἔνθα χωρίζεται ὁ ὄρμος, ὡς ἔρρηθη, εἰς δύο ἐσοχὰς ἢ κόλπους κεῖται ἄλλη νησίς μικρὰ *Ἁγία Βαρβάρα*, ἔχουσα καιναῖσκον τῆς ἁγίας ταύτης, πλήρης δ' ἐπίσης μεσαιωνικῶν κτιρίων κατηρειπωμένων.

Ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τοῦ λιμένος κεῖται τὸ ὁμώνυμον τουρκικὸν χωρίον *Μπόσ-πουρνού*, ὅπερ οἱ Συμαῖοι ὀνομάζουσι *κλήμα*· αὐτῷ εὐρίσκονται πλεῖστα ἀρχαῖα ἐρείπια καὶ ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν μαρτυρεῖται ὅτι ὑπῆρχεν αὐτῷ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀξία λόγου πόλις καὶ ἐκκλησίας δὲ ἐρείπια σώζονται ἀφιερωμένης κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα.

Ἡμίσειαν δὲ ὥραν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἶναι τὰ χωρία *Λούστρου* καὶ *Αὐλώνα*, οὕτω παρὰ Τούρκους καὶ Συμαίους ὀνομαζόμενα. Τῶν τριῶν τούτων χωρίων οἱ κάτοικοι ἀπαρτίζουσιν ἐν καὶ μόνον, τὸ τῶν Πουσπούρνων, ἀφ' οὗ καὶ γενικῶς ὀνομάζονται *Πουσπουρνώται*, ἔχουσι δ' ἐπίκειον κοινὸν τὸν λιμένα τῶν Πουσπούρνων, συμπεσοῦμενοι εἰς τριακοσίας περίπου τουρκικὰς οἰκογενεῖας. Ἀπὸ δὲ τῆς βορείας παραλίας τοῦ λιμένος ἀρχομένη *χθαμαλή* πεδιάς φθάνει μέχρι τῆς ἀντιθέτου παραλίας τοῦ Δωρικοῦ κόλπου, ἔνθα ἡ ἀκτὴ πετρώδης οὔσα καὶ ὄρεινὴ διατέμενεται ἀποτόμως σχηματίζουσα ὑψηλὴν κάθετον κατατομήν, διὸ καὶ ἡ θέσις αὕτη λέγεται *καταρράκτης*. Οὕτω δὲ σχηματίζεται ἰσθμὸς χωρίζων τὴν ἐτέραν χερσονήσον τῆς βορείας προεκτάσεως τῆς Ροδίας χερσονήσου, περὶ ἧς ἐν ἀρχῇ εἶπομεν. Διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τούτου συντόμως συγκοινωνοῦσιν οἱ ἐν Πουσπούρνοις μετὰ τοῦ Δωρικοῦ κόλπου καὶ εὐκόλως πολλάκις μεταφέρουσι μικρὰς λέμβους ἀπὸ τοῦ ὄρμου *Μπόσ-πουρνού*

εἰς τὸν Δωρικὸν κόλπον καὶ τανάπαλιν οἱ θέλοντες ν' ἀποφύγῃσι τὸ μακρὸν περίπλου τῆς χερσονήσου.

Κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν εἰσόδον ἐπὶ γλώσσης ἀλιτενοῦς, ἥτις πιθανῶς ἐκ καθιζήσεως ἤδη χωρίζεται τῆς μεγάλης ξηρᾶς δι' ἀδαθοῦς πορθμίσκου, σώζονται ἐρείπια μεσαιωνικοῦ κτιρίου, ὅπερ ἡ παράδοσις λέγει *Δασκαλεῖο* ἢ *Σχολεῖο*. Περαιτέρω δὲ ἐπὶ τῆς μεγάλης ξηρᾶς φαίνονται ἄλλα ἐρείπια μεσαιωνικῶν κτιρίων καὶ ἀρκετὰ μεγάλης ἐκκλησίας λεγομένης ἁγίου *Γεωργίου*, ἐκτισμένης τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μεγάλων μεσοδόμων λίθων ἀρχαίου μνημείου ἢ ναοῦ καὶ δὴ προφανῶς ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ. Συμαῖος δὲ τις μὲ ἐβεβαίωτο ὅτι μέχρι πρό οὐ πολλῶν χρόνων ἐσώζετο αὐτόθι μεγάλη μαρμαρινὴ κολυμβήθρα φέρουσα καὶ διάφορα ἀνάγλυφα κοσμήματα.

Ἐν γένει ὁ ὄρμος τῶν Πουσπούρων διὰ τῶν ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν του, καὶ τῶν ποῦ μὲν συνδέδρων, ποῦ δ' ἀμμωδῶν καὶ ἀλλαχοῦ πετρωδῶν ἀκτῶν αὐτοῦ, παριστᾷ μᾶλλον ὠραίαν ἀτμημέλητον λίμνην καὶ θά καθίστατο μαγευτικώτατος, ἐὰν παρὰ τὰς ἀκτᾶς του μὴ ὑπῆρχε πτωχὸν χωρίον, ἀλλὰ πολίχνη τούλάχιστον, ἥς οἱ κάτοικοι νὰ δώσωσιν αὐτῷ πλείονα ζῶν καὶ τὸν καλλωπίσωσι, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι διότι ὡς εἰκάζει τις ἐκ τῶν διασωθέντων ἐρειπίων, αὐτόθι ὑπῆρχεν ἡ σπουδαιότερα τῶν ἐπὶ τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου πολίχνη, ἂν μὴ πόλις.

Ἡ βορεία παραλία.

Ἐξερχόμενοι τῆς δυτικῆς εἰσόδου τοῦ ὄρμου τῶν Πουσπούρων παραπλέομεν τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ Συμαϊκοῦ κόλπου, βραχυτέραν τῆς ἀντιθέτου καὶ οὐδὲν ἄξιον λόγου παρουσιάζουσαν, διὰ διαφόρων δὲ ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν καταλήγουσαν εἰς τὸ ἀκρωτήριο *Ἀποστόλι*· πρὸ μιᾶς τῶν ἐσοχῶν τούτων κεῖται μικρὰ νησίς *Χασκᾶς* καλουμένη, σχηματίζουσα λιμενίσκον μικρῶν πλοίων. Ἐτέρα ἐσοχὴ, ἡ εὐρύτερα, κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραλίας ταύτης καλουμένη *Μαρτάλα*, καὶ τέλος ἄλλη παρὰ τὸ ἀκρωτήριο *Ἀποστόλι* εἶναι ὁμώνυμος αὐτῷ. Ἐκτεθειμένοι δ' αἱ τελευταῖαι εἰς τοὺς νοτίους ἀνέμους, δὲν δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ὄρμοι, καταφεύγουσι δ' εἰς αὐτὰς ἐν ἀνάγκῃ πλοῖα ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων.

Τὸ ἀκρ. *Ἀποστόλι* ἢ *Σαλαβάτι* κεῖται ἀκριβῶς σχεδὸν ἀπέναντι τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου τῆς νήσου *Σύμης*¹, οὕτινος ἀπέχει πέντε περί-

¹ Ἡ μᾶλλον τῆς νηίδος *Νήμου*, ἥτις ἕως διὰ στενοῦ πορθμίσκου χωρίζεται τῆς *Σύμης*.

που γεωγραφικὰ μίλια, ἐνῶ τὸ ἀντίθετον ἀκρωτήριο *Νώρια* ἀπέχει μόλις τῆς *Σύμης* τέσσαρα, τσαυτὰ δ' ἀπέχουσιν ἀλλήλων καὶ τὰ δύο ἀκρωτήρια *Νώρια* καὶ *Σαλαβάτι*.

Ἐν δὲ μόλις μίλιον μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀποστόλι*, ὑπάρχει κινδυνώδης ὑψαλός καλουμένη *Ἀελιά*, περαιτέρω δὲ ὁ πυθμὴν πάλιν ὑψοῦται, ὥστε καταντᾷ νὰ ἔχη βάθος δέκα περίπου ὀργυιῶν, τὰ δὲ ὑψώματα ταῦτα λέγονται *μεσακὰ σκαλιά*, καὶ ἀποτελοῦσιν οἰονεὶ σύνδεσμον μεταξὺ τῶν ὀρέων τῆς νήσου *Σύμης* καὶ τῶν παραλλήλων ὄροσειρῶν τοῦ συμαϊκοῦ κόλπου, αἵτινες ἀποτελοῦσι διακλαδώσεις τοῦ ὄρους *Φοίνικος*.

Οὕτω παρὰ τὸν Συμαϊκὸν κόλπον ὑπάρχουσι τρία τουρκικὰ χωρία ὑπαγόμενα εἰς τὴν *Καίμακαμίαν Μαρμαρᾶ*, καὶ ὧν οἱ κάτοικοι καταγίνονται πρὸ πάντων εἰς τὴν γεωργίαν, κηπουρικὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀκτοπλοίαν, διότι ἔχουσι πολλὰς λέμβους ἀκαταστρώτους ὡς συνειθίζουσι, δι' ὧν μεταφέρουσι τὰ περισσεύοντα προϊόντα των εἰς τὰ πέριξ πρὸς πώλησιν. Κήπους ὅμως μικροὺς ἀλλ' ἱκανοὺς ἔχουσι μόνον τὰ χωρία *Πουσπούρου* καὶ *Σάραντα*, ἀφθονοῦντα ὑδάτων, ἐνῶ τὰ *Φοινικετὲ* στεροῦνται καὶ τοῦ ἀναγκαίου πρὸς πόσιν ὕδατος. Εἰς οὐδὲν τῶν χωρίων τούτων κατοικοῦσι Χριστιανοί, μόνον δὲ εἰς *Πουσπούρου* ὑπάρχει εἰς κήπος συμαϊκός. Αἱ δὲ μνημονευθεῖσαι ἐρημονησίδες μετὰ τινῶν ἄλλων ἐν τῷ *Δωρικῷ* κόλπῳ ἀνήκον εἰς τὴν κοινότητα *Σύμης* μέχρι τοῦ 1869, ὅτε κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς τότε ἐφαρμοσθείσης ἐν *Σύμῃ* *Καίμακαμίας*, ἥτις διανείμασα πρῶτον αὐτὰς τοῖς πτωχοῖς, ἐκμισθόνει ὁμοῦς αὐτὰς ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ εἰς *Συμαίους* ποιμένας.

Τελευταῖον ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ὅτι παρέλειψα νὰ παραθέσω καὶ τὰς γνωστάς μοι ἀρχαίας ἐπιγραφάς, περὶ ὧν ἐμνήσθην, χάριν συντομίας καὶ ὅπως μὴ καταστήσω μᾶλλον ἀρχαιολογικὴν περιήγησιν τὸν ξηρὸν γεωγραφικὸν τοῦτον περίπλου.

Δημοσθ. Χαβιαρᾶς.

ΖΑΚΥΝΘΙΑ ΗΘΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

B

Ο ΣΠΟΥΡΓΙΤΗΣ¹

Μεταξὺ τοῦ *Βασιλικῶ*, τοῦ εἰς ἄκρον ἐπιμελημένου καὶ λεπτοτεχνη-

¹ Μετ' ἀπορίας μου εἶδα ὅτι τὸ προηγούμενον ἄρθρον, ὁ *Χάσης*, παρεξηγήθη ὑπὸ τινῶν *Ζακυνθίων*, ὡς ἀπήχησιν τῆς γνώμης τῶν ὁποίων μία ἐφημερὶς τῆς

μένου έργου, και τοῦ *Χάσση*, τοῦ εἰς ἄκρον ἀτημελήτου και ἀφελοῦς, μέσην τινὰ θέσιν κατέχει, οὔτε τοῦ πρώτου τὴν ἐντελῆ ἐπίγνωσιν ἔχων οὔτε τοῦ δευτέρου τὴν ἀσυνειδησίαν, ὁ *Σπουργίτης*, ἢ μᾶλλον οἱ *Σπουργίται* τοῦ κ. Ἰωάννου *Τσακασιάνου*. Ἡ σειρά τῶν στιχουργημάτων τούτων συνεπληρώθη ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1888, ἐκδιδομένου ἐνός καθ' ἐκάστην πρωτοχρονίαν. Ἡ παρὰ τοῦ τύπου δι' ὃν ἦσαν προωρισμένα ὑποδοχὴ τῶν *καλάντων* αὐτῶν, και μάλιστα δύο-τριῶν ἐκ τῶν πρώτων ὑπῆρξεν, ἐνθουμοῦμαι, μοναδική. Αἱ ἀνατυπώσεις και αἱ ἐκδόσεις διεδέχοντο ἀλλήλας, ὁ δὲ κόσμος ἀπεμνημόνευε τοὺς στίχους και τοὺς ἀπήγγελλε μετὰ γελάτων και θαυμαστικῶν. Οἱ χαρακτηριστικώτεροι ἐξ αὐτῶν—και δὲν εἶνε ὀλίγοι—ἀκόμη δὲν ἐλησμονήθησαν, ὁ δὲ ποιητὴς τῶν, ἂν και ἀπὼν, ζῆ σήμερον ἐν τῷ τόπῳ προπάντων διὰ τῆς ἀνεξαλείπτου ταύτης ἀναμνήσεως τῶν *Σπουργιτῶν*. Ἀλλ' ἡ μνήμη του θὰ ἦνε ἀκόμη ἀγαπητοτέρα και ὁ πρὸς αὐτὸν θαυμασμός κατὰ πολὺ ζωηρότερος, όταν σὺν τῷ χρόνῳ κατασιγαθοῦν αἱ ὠρυγαὶ τῶν προσωπικῶν παθῶν και κοπάσουν τὰ φιλολογικά και πολιτικά μίσση, θαναγινώσκονται δὲ και οἱ *Σπουργίται* μετὰ τῆς ψυχρότητος και τῆς ἀπαθείας μεθ' ἧς ἀναγινώσκειται σήμερον ὁ *Χάσσης*, ὡς ἠθογράφημα μᾶλλον ἢ ὡς σάτυρα. Τότε και ἡ φωνὴ τῆς ἀνεπηρεάστου κριτικῆς θὰ δυνηθῆ ἰσως νάκουσθῆ ἐν τῷ

Ζακύνθου ἐδημοσίευσεν ἀδικώτατον λιβελλὸν ἐναντίον μου. Φαντάζεται τις πόσον πρέπει νὰ σκατίζωνται ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς κακῶς νοουμένης φιλοπατρίας οἱ κατήγοροί μου διὰ νὰ μὴ ἐννοοῦν ὅτι ἡ ἀπλουσττέρα ἀπόδειξις — ἂν ὑπάρξη ἀνάγκη ἀποδείξεων! — τοῦ πόσον ἀγαπῶ και τιμῶ τὴν *Ζακύνθον* και τοὺς *Ζακυνθίους* εἶνε αὐτὸ καθαυτὸ τὸ νὰ πραγματευομαι περὶ τῆς ἔγχωρίου τῶν φιλολογίας και διὰ νὰ λησμονοῦν ὅτι εἶμαι και ἐγὼ τελοσπάντων *Ζακύνθιος*, ὥστε ὁμοίως ἂν ὄχι καλλίτερ' ἀπ' αὐτοὺς νὰ κήδωμαι τῆς ὑπολήψεως τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος. Ἐς μάθουν λοιπὸν ἅπαξ διὰ παντός οἱ κύριοι αὐτοὶ ὅτι εἰς τὰ ἔμματα παντὸς ἀμερολήπτου, λογικοῦ και πεφωτισμένου ἀναγνώστου ὁ *Χάσσης* δὲν ἦτο ἄρθρον διαπινεόμενον ὑπὸ ἀντιζακυνθινῷ πνεύματι και ὅτι πολὺ, ἀσυγκρίτως περισσότερον αὐτοῦ κακοσυνιστᾶ τὸν τόπον μας ὁ λιβελλὸς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν ἐναντίον μου. Ἀνάλυστις κωμωδίας ἀναπαριστώσης τὰ κακά, τὰ ἐλαττώματα τοῦ τοπικοῦ χαρακτῆρος, δὲν ἀποκλείει διόλου τὴν ὑπαρξίν τῶν καλῶν, τῶν προτερημάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλος, εἰς ἄλλον ἔργον εἰμπορεῖ νὰ εἰζᾶρη. Τοῦτο ὅμως εἰσεύρω ἐγὼ, ὅτι θὰ ἐφαινόμην πολὺ ἀστοχειώτος και ἐκτός τοῦ προκειμένου και περιαιτολόγος ἂν θελετε, εἰάν, πραγματευόμενος εἰδικῶς περὶ τοῦ *Χάσση*, ἤρχιζα νὰ ψάλλω τὴν φιλομουσίαν ἔξαφνα ἢ τὴν εὐφυίαν ἢ τὴν φιλοξενίαν ἢ τὴν εὐγένειαν ἢ τὸν πολιτισμὸν και τὰλλα προτερήματα τῶν *Ζακυνθίων*, τὰ γενικῶς ἄλλως τε ἀνωμολογημένα και μὴ ἔχοντα ἀνάγκην ὑπομνήσεως. Αὐτὰ τὰ ἴδια εἶπα και εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μου μετ' ἄλλα λόγια, συντομώτερα μὲν πλην ἐπίσης καθαρά. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει χειρότερος τυφλὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δὲν θέλει νὰ ἰδῆ!

Γ. Δ. Ξ.

τόπῳ λέγουσα ὅτι ὁ *Τσακασιάνος* ὡς σατυρικός και ἠθογράφος εἶνε διὰ τὴν τοπικὴν φιλολογίαν ἀπόκτημα και ὅτι ἐξ ὄλων τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἐφιλοτέχνησεν ὁ γόνιμος ποιητὴς τῶν *Φιλιῶν* και *Κλαυμάτων*, τῶν *Στιχουργημάτων* και τοῦ *Πρωτοχρονιάτικου Δόρου*, μεθ' αὐτῶν τῶν δημοτικωτάτων τραγουδιῶν τῆς *Κιθάρας* ἐξαιρουμένων, οἱ *Σπουργίται* εἶνε τὸ μόνον τὸ ὁποῖον τῷ περιάπτει δικαίαν δόξαν και τιμὴν.

Ὁ *Σπουργίτης*, ὁ ἦρως ἐκάστου τῶν ποιημάτων αὐτῶν, εἶνε μὲν αὐτὸς ὁ ποιητὴς—ἐν εἶδος *Φασουλή* τοῦ κ. *Σουρῆ*—ἀλλ' εἶνε πάντοτε ὁ *Ζακυνθινός*, τύπος κατὰ τοῦτο διαφέρων και ὑπολειπόμενος τοῦ *Χάσση*, ὁ καθ' ὅσον αὐτοὶ μὲν εἶνε ὁ αἰώνιος, ὁ δὲ *Σπουργίτης* ὁ σύγχρονος. Τὸ κύριον, τὸ οὐσιώδες αὐτοῦ γνώρισμα εἶνε ἡ εἰδωλολατρικὴ ἀγάπη, τὴν ὁποῖαν τρέφει πρὸς τὴν νῆσόν του, μεθ' ὅλα τὰ κακά, τὰ ὁποῖα μεμψιμοίρος πάντοτε τῇ προσάπτει ἢ ὑπάρχοντα ταναγνώριζει· ὁ πάθος τῆς ἐπιπάσης θυσίας διαμονῆς εἰς τὸν τόπον του, ἐν ᾧ προτιμᾷ ἔστω και ἐπαίτης νάποθάνῃ—ἐξ οὗ και ἡ ἐπωνυμία *Σπουργίτης* ἐκ τοῦ ἐξόχως ἐνδημικοῦ πτηνοῦ—και ἡ ἀπαραδειγμάτιστος νοσταλγία ὑφ' ἧς κατέχευται, ὡσάκις περιπέτειά τις ἀπροσδόκητος τὸν ρίψη εἰς τὴν ξένην. Ὑπὸ ἄλλην ἐποψιν, ὁ σύγχρονος *Ζακυνθινός* εὕρισκεται εἰς μίαν μεταβατικὴν ἐποχὴν. Πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν προσαρτηθείσης τῆς *Ἑπτανήσου* εἰς τὴν Ἑλλάδα, συγκρατεῖ ἀκόμη μίαν πάλην μεταξὺ ὑπῆρκου ἀγγλοῦ και πολιτοῦ Ἑλλήνου. Ἡ ἀφομοίωσις μόλις παρὰ τῇ ἡδῇ προκυπτούσῃ γενεᾶ ἄρχεται πραγματοποιουμένη. Ἀλλὰ οἱ ὀλίγον πρεσβύτεροι, ἂν και ἀρ-ἄρχεται πραγματοποιουμένη. Ἀλλὰ οἱ ὀλίγον πρεσβύτεροι, ἂν και ἀρ-κατὰ νέοι ὥστε νάναπαλωσιν ἀπὸ τῶρα πεισμώνως τὸ παρελθὸν και νὰ ἔχωσι λόγους δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ παρόντος, ἀνατρέχουσι συχνὰ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς *Ἀγγλοκρατίας*, εἰς τὸν ὥραϊον πάντοτε και ἐπιθυμητὸν παλιόν καιρὸν και ἀναπολοῦσι τὴν εὐτυχίαν του και τὸν πλοῦτον τὸν ἀφθονον και τὴν διοίκησιν τὴν καλὴν και τὰς διασκεδάσεις τὰς ἀξιοπρεπεῖς και τὴν πολλὴν ὑπόληψιν. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νωπῶν τούτων ἀναμνήσεων, ὁ σύγχρονος *Ζακυνθινός* τὰ βλέπει ὅλα σήμερον κακὰ και μαῦρα, τὰ ἔχει μετὰ τοὺς ῥωμηοὺς και μετὰ τὴν Κυβέρνησιν, δυστροπεῖ εἰς τὴν ἔκτα τέλεσιν τῶν πρὸς τὸ κράτος ὑποχρεώσεών του, ἀναθεματίζει τὴν ὥραν τῆς ἐνώσεως, μετανοεῖ διὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν του τὸν ὀλέθριον και φαίνεται εἰς ἄκρον ἀπογοητευμένος. Ἀλλ' οἱ πόθοι του και τὰ ὄνειρά του εἶνε πλέον ἀνεκπλήρωτα. Ὁ καιρὸς τρέχει ἐμπρὸς χωρὶς νὰ ὀπισθοχωρῇ. Σήμερον τὰ παιδία τοῦ *Ζακυνθينوῦ* γεννῶνται και προπάντων γίνονται ῥωμαῖοι τέλειοι. Τί νὰ κάμῃ λοιπὸν και αὐτός; Ἐκστομίζει ἐν τελευταίον ἐπποῦρ (και ὁμοῦς) και σιωπᾶ... Ἡ χλωροῦσα νέα ἐποχὴ μετέφερε και ἐντὸς τῆς οἰκογενείας τοῦ *Σπουργίτη* τὴν πάλην. Ἀλλή φάσις αὐτή.

Νέαι ιδέαι, νέα αίσθήματα, νέα ἦθη καὶ ἔθιμα διεδέχθησαν τὰ παλαιὰ ἀποτόμως. Ἡ Ζακυνθινὴ γυνή, ἡ παλαιότερον ἐγκλειστος καὶ περιφρονημένη, ἡ Ρονκάλαινα τοῦ Μάτεσι, ἔχει ἀνακτήσει ἤδη τὴν ἐλευθερίαν της καὶ σήμερον ὄτε κατέπεσαν αἱ κοινωνικαὶ προλήψεις καὶ τὰ μεταξύ τῶν τάξεων τείχη, ἤρχισε νὰφομοιοῦται καὶ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ κατὰ τὰς ἔξεις καὶ κατὰ τὴν περιβολὴν μὲ τὰς ἀνωτέρας της. Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὁ πολιτισμὸς, ἀναγκάως ὑπὸ τύπον πιθηκισμοῦ κατ' ἀρχάς, εἰσεχώρησαν ἤδη εἰς ὅλα τὰ στρώματα. Ἡ νεαρὰ γυνή, ἡ νοικοκυροπούλα, ἀναγινώσκει μυθιστορήματα, ἐνδύεται κατὰ τὸν τελευταῖον συρμόν, μεγαλοφέρνει, δὲν καταδέχεται νὰ κάμη καμμίαν οἰκιακὴν ἐργασίαν καὶ ἡ μόνη της φροντίς εἶνε πῶς νὰ ὑποδουλώσῃ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν σύζυγόν της. Κύπτει ὑπὸ τὸ κράτος της ἐκεῖνος περιδεὴς καὶ ἐκπληροῖ ὅλας της τὰς ἐπιθυμίας. Ἄλλ' ἡ γραῖα Σπουργίταινα εἶνε ἀλλέως μαθημένη, ἐργατικὴ, νοικοκυρά, σεμνότυφος, θρησκα καὶ φαντάζεται πλέον κανεὶς μεθ' ὁποίου ὄμματος βλέπει τοὺς νεωτερισμοὺς. Μεταξὺ τῶν νέων λοιπὸν καὶ τῶν γερόντων ἡ σύγκρουσις εἶνε διαρκὴς καὶ ἡ ἕρις καθημερινή, ὅπως πάντοτε. Προσθέσατε εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τοῦ συγχρόνου Ζακυνθινοῦ, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸν μέλλοντα θὰ μεταβληθοῦν βέβαια, προσθέσατε τὰ αἰώνια αὐτοῦ καὶ ἀμετάτρεπτα χαρακτηριστικά, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν διασκέδασιν, τὴν ἀφροντισίαν, τὰ ἀντέγια, τὴν νωθρότητα καὶ τὴν καύχησιν — δηλαδὴ ἐν ἐπίχρισμα χάσειον — καὶ θὰ ἔχετε πλήρη τὸν Σπουργίτην, τὸν σύγχρονον τύπον τοῦ κ. Τσακασιάνου, οἷος μετὰ τόσης καθαριότητος καὶ ἀληθείας ἀνακύπτει ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ ἀπροσκόπτων καὶ ἐν τῷ τοπικῷ ἰδιώματι ἀριστοτεχνικῶν αὐτοῦ στίχων.

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἐπισκόπησιν ἐρχόμεθα ἤδη εἰς μερικὰς λεπτομερείας, ἂν καὶ ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐκταθῶμεν ὅσον ἔπρεπεν ἐφ' ἐκάστου τῶν στιχουργημάτων. Ὁ Ζακυνθινὸς Σπουργίτης εἶνε τρόπον τινὰ μία εἰσαγωγή εἰς τὴν ὅλην σειρὰν, Ὕμνος πρὸς τὴν Ζάκυνθον ἐρωτικὸς καὶ διαβεβαίωσις θερμῇ περὶ τῆς προτιμῆσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταθιώσεως τοῦ Σπουργίτη :

Γεῖα καὶ τὸ μεροδοῦλι μου, τραγοῦδια τὰγγελοῦ μου
Καὶ φοῦχτ' ἀφ' τὸ χρυσόχωμα τοῦ ζηλευτοῦ νησιοῦ μου !
Ὅσο ἔχω ἔγω τῆ Ζάκυνθος τὰ πῆλινα κανάτια
Δὲν ἔχω πλοῦτητα κ' ἀρχοντιὰς καὶ δόξας καὶ παλάτια !
Κ' ἐμπρὸς στοὺς Κήπους, στὴς Βαρές, στ' Ἀργάση, στὸ Κρουονέρι,
Φασούλια Λόντρες, Νάπολες, Παρίσια κ' ἄλλα μέρη.
Ποῦ ἄλλοῦ θὰ ἰδῶ Βουνά, Σκοπό, Ψηλώματ', Ἀκρωτήρι
Γαρδούμ' Ἀναληψιώτικη κ' Ἀἰ Λύπιου πανηγῦρι ;
.....

Καὶ ἀκολουθεῖ ἐπὶ μακρὸν μελαγχολικὴ καὶ πλήρης ἀγάπης ἀπαριθμησις ὄλων αὐτῶν τῶν τοπικῶν, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ εὔρη εἰς ἄλλο μέρος ὁ Σπουργίτης. Συνήθειαι ἐξόχως Ζακυνθιναί, τοποθεσίαι, θεάματα, ἄνθη, ἄνθρωποι, μικρὰ καὶ ἀσήμαντα εἶνε ὅλα, καὶ ἐν τούτοις ὁ Ζακυνθινὸς δὲν εἰμπορεῖ νὰ κάμη χωρὶς αὐτά. Γουλάκια ὀλόμπλαβα, κούλουμα, καμπάναις, Πόχγαλι, ψαλσίματα, κιθάρες, παστέλια, ὅλα σχηματίζουν μίαν ἰδιαιτέραν ἀτμόσφαιραν, ἔξω τῆς ὁποίας ὁ γνήσιος Ζακυνθινὸς ἀδυνατεῖ νὰ ζῆσῃ, ὅπως καὶ ὁ ἰχθύς ἔξω τοῦ ὕδατος. Καὶ ἀφοῦ τὰπαριθμήσῃ ὅλα ὁ Σπουργίτης, ἐπιλέγει καὶ βεβαιώνει μὲ συγκίνησιν καὶ μὲ εἰλικρίνειαν, ἀνωτέραν πάσης ὑπονοίας :

Οὐλά σας μυριονόστιμα ! Ἄχ πῶς νὰ σᾶς ἀφήσω ;

Ὅχι ! μὲ σᾶς ποῦ βρέθηκα Σπουργίτης θὰ φοφήσω !

Μία ἐπισφράγισις ζωηρὰ ὄλων τῶν ἀνωτέρω εἶνε τὸ εὐθὺς ἐπόμενον χαριέστατον στιχοῦργημα ὁ Σπουργίτης στὴ Νάπολι (1885) τὸ ὁποῖον ὁ κ. Τσακασιάνος ἔγραψε μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς ἰταλικῆς μεγαλοπόλεως, πλήρης ἐντυπώσεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἐκεῖ ὁ Σπουργίτης ἀρχίζει νὰ τὰ χάνῃ καὶ νὰ νοσταλγῇ. Ἡ πολυκοσμία, ὁ θόρυβος, τὰ μεγάλα θεάματα, ὁ Βεζούβιος, τὸ Πασίλυπον, ἡ Σάντα Λουτσιά, τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα τὸν ἐνοχλοῦν, τὸν ἀβελιρουν καὶ τὸν κάμνουν νὰ ἐνθυμητῆται τὴ Ζακυνθοῦλάν του περισσότερο. Εἰς ὅ,τι δὴποτε μέγα βλέπει καὶ περιγράφει, ἀντιτίθεται εἰς παραβολὴν τὸ μικρὸν, τὸ ταπεινὸν Ζακυνθινόν, τὸ ὁποῖον ὁμως λατρεύει ὁ Σπουργίτης καὶ ἐπιθυμεῖ διακαέστατα :

Βασιλέα νὰ τὸν ἔκαμναν δὲν θὰ ἐκάθητο ἐκεῖ μέχρι τέλους.

Νᾶνε τῶν Ἀγίων Πάντων μου κ' ἐγώ . . . νᾶμαι στὰ ξένα ;

Ἀνακράζει μὲ περιπάθειαν καὶ ἀπελπισίαν τόσην, ὥστε σὲ κάμνει νὰ τὸ πιστεύσῃς καὶ σὺ ὡς μέγα δυστύχημα αὐτὸ καὶ νὰ τὸν καταλυπθῆς. Τί νὰ κάμη ; Παπόρο καὶ καλιά του. Φθάνει εἰς τὴν Ζακυνθον, ὦ τί χαρά :

Ἄς σε ξανάειδε, Φόρε του, καὶ ἄς γένη ψωμοζήτης,

Μπόμπιος, κακόρκιος, κουρελῆς, ταρκάσης μὰ . . . Σπουργίτης !

Τὰ δύο ταῦτα στιχοῦργήματα—καθὼς καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ 1888, ὁ σπαραξικάρδιος ἐκεῖνος τοῦ Σπουργίτη ἀποχαιρετισμὸς, ἀποφασίζοντος τέλος πάντων νὰ φύγῃ, πλὴν ταχέως μετανοοῦντος—ἐνέχουσιν, ἐκτὸς τῆς ὑπερβολικότητος ἐκείνης τοῦ κωμικοῦ τῆς ἀπαραιτήτου καὶ δόσιν τινὰ εἰρωνείας, νοθεύουσιν τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ αἰσθήματος καὶ λυρισμὸν ὑποκαθιστάμενον εἰς τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τάσιν τινὰ πρὸς ὑπόδειξιν καὶ στηλίτευσιν τῶν κακῶς κειμένων καὶ ὑπαινιγμούς συχνούς

κατὰ τοῦ ἐγγωρίου κομματισμοῦ καὶ ἄλλα τὰ ὅποια προσδίδουσι μὲν εἰς τὴν σάτυραν ἕνα κοινωνικὸν σκοπὸν, ἀλλὰ τεχνικῶς ζημιουσι ὀλίγον τὴν ἠθογραφίαν. Πλὴν τὰ δύο ἄλλα μεσάζοντα, ἡ *Γεροντοπαραξενάδες τοῦ Σπουργίτη* (1886) καὶ ὁ *Σπουργίτης καὶ ἡ Γρῆα του τ' Ἀη Βασιλειῶ ἡμερόνωτας* (1887) ἀπηλλαγμένα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ὄλων τῶν ἀνωτέρω ἐλλείψεων καὶ πλήρη νέων ἀρετῶν, εἶνε ζωντανὰ ἠθογραφίαι, πιστὰ εἰκόνες, ἡ τεχνικὴ ἐντέλεια τῶν ὁποίων πραγματικῶς μᾶς ἐκπλήσσει. Προπάντων διὰ τὸ πρῶτον, τὸ δημοτικώτατον ἐκαῖνο.

Ντούνκουε, σὶὲρ Στατοκουάντιδες, μὲ οὔρα καὶ μὲ ζήτω.

ἐπεθυμοῦμεν νὰ εἶχαμεν ἰσχυρὰν τὴν φωνὴν διὰ νὰ κηρύξωμεν ὅτι εἶνε ἐν μικρὸν ἀριστοῦργημα. Ὅσῳ παρέρχεται ὁ καιρὸς, ὅσῳ τὸ ἀκούομεν, τόσῳ περισσότερον στηριζόμεθα εἰς τὴν πρώτην μας αὐτὴν ἰδέαν. Ὁ γερωπαραξενὸς Ζακυνθινὸς, διατελῶν ὑφ' οὗτος εἶπομεν περιστάσεις καὶ μεμψιμοιρῶν διὰ τὰ δεινὰ τῆς τελευταίας ἐπιστρατείας—τῆς ἐποχῆς τοῦ *status quo ante*—δὲν ἐδύνατο νὰ ζωγραφηθῆ τελειότερον. Νομίζει κανεὶς ὅτι τὸν βλέπει, ὅτι τὸν ἀκούει. Φυσικὴ ἢ ἀλληλουχία τῶν ἰδεῶν, σύμμετρον ἐν τῇ γεροντικῇ φλυαρίᾳ του τὸ ὄλον, πιστὴ καὶ ἀνάλογος ἢ γλῶσσα, ζωρὰ καὶ εἰκονικὴ ἢ ἔκφρασις, πραγματικὴ ἢ περιφρόνησις καὶ ἢ ἀγανάκτησις καὶ ἢ μετάνοια διὰ τὰ σημερινά, ἀντιτιθεμένη εἰς τὴν μέχρι λυρισμοῦ ἀνύμνησιν τῶν παλαιῶν—καὶ ὅλα εἰς δεκαπεντασυλλάβους τεχνικούς, ἀδιάστους, εὐμνημονεύτους, μὲ ὠραίας ὁμοιοκαταληξίας. Ἐπεθυμοῦμεν εἰς κύρωσιν τῶν ἀνωτέρω νὰ παραθέσωμεν τεμάχια τινα. Πλὴν ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ περὶ τὴν ἐκλογὴν ἀμηχανία μας εἶνε τόσῳ μεγάλη, ὥστε φοβούμεθα μήπως ὅτι δὴπότε ἐκλέξωμεν ἀφήσωμεν ἔξω τὸ ὠραιότερον. Τὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ κ. Τσακασιάνου ἔχει βλέπετε τὴν σπανίαν ἀλλ' ἐξόχως καλλιτεχνικὴν ἀρετὴν τῆς ἐν τῷ συνόλῳ τελειότητος. Σᾶς συνιστῶμεν λοιπὸν καλλίτερα νὰ τὸ ἀναγνώσετε ὀλόκληρον, διὰ νὰ τὸ ἐκτιμήσετε κατ' ἀξίαν. Χρειάζεται βεβαίως ἰκανὴ προπαίδεια καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, διὰ νὰ τὸ ἐνηοήσετε κατὰ βάθος. Ἄλλ' ὅσον ἀδαεὶς καὶ ἂν ὑποτεθῆτε τῶν Ζακυνθινῶν, ἀφ' οὗ τὸ ἔργον ἦνε σύγχρονον, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κατόπιν ὀλίγης ὑπομονῆς, νὰ σας ἀποκρύψῃ ὅλα του τὰ θέληγτρα.

Ὁ δὲ *Σπουργίτης καὶ ἡ Γρῆα του*, κατώτερον μὲν τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ καθ'αυτὸ ἀρκετὰ ἐπιτυχές, εἶνε διάλογος, ἡ μᾶλλον φαγωμάρα, λαμβάνουσα χώραν τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς, ὅταν ὁ γέρον Σπουργίτης ἐπέστρεψε χαμένος καὶ κατεστραμμένος ἀπὸ τὸ πρωτοχρονιάτικον παιγνίδιον. Μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ἡ Γρῆα του τὸν κρατεῖ ἐκεῖ ἕως

τὸ πρῶν. Καὶ φαντασθῆτε πλέον τί γλῶσσα, ἀφ' οὗ εἶνε πενθερὰ καὶ τὰ ἔχει μὲ τὴν νύμφην τῆς. Ἡ Ρόζα τοὺς ἔχει ἐκεῖ—μέσα ἄνω—κάτω ἡ Ρόζα δὲν τοὺς καταδέχεται, ἡ Ρόζα θέλει μεγαλεῖα, ἡ Ρόζα θὰ καταστρέψῃ τὸ παιδί τῆς, τὸν ἄνδρα τῆς :

Μὴ δὲν του κλαύτηκε προχτὲς γιὰ σπίτι με μπασιά
Πῶς εἶνε ρεῖπιο τοῦτο δῶ καὶ δίχως περασία ;
Προχτὲς δὲν του ἐγύρισε καὶ ἀκούστηκε τῆ ρούγες,
Διὰ τὴν ψηλή τῆς χτενισιὰ μωδέρνες παρταρούγες ;
Κ' ἔτσι σὰν ἄντρας πῶκαμε λιγάκι νὰ θυμώσῃ ;
Μ' ἐκεῖα τὰ ψευτονάζια τῆ τὸν ἔκαμε νὰ λυώσῃ
Καὶ ἂν ἤθε' μείνῃ στ' ὄχι του, τὴν πιάναν τὰ γλυκιά τῆ.
Κλάψες, νευρόζα, χωρισές, λιγοῦρες, «τὰ προικιά τῆ!»
Καὶ τί προικιά ! μὴ φτάνουνε γιὰ τῆ ξοδιές τοῦ γάμου ;
Προικιά τῆ λέει ! πολτρέ, λιλιὰ, τελάρα τοῦ ρεκάμου.

Ποῖα ζήταε τέτοια ξαφνικὰ εἰς τὰ δικὰ μας χρόνια ;
Μετρούσανε οἱ γονεοὶ μας γιὰ ὄρες τὰ τσεκίλια.
Μὰ πὲς μου ξέραμε τουρνούρ, σινιδὸν καὶ φιγουρίνια ;
Ξέραμε γάνα τί θὰ πῆ, βαφάδες ἢ φτιασιδι ;
Ἐμεῖς ἡμερονόμαστε στὸν κλώστη, στὸ διασίδι.
Ποῦ παρεθύρια ! Ξέραμε φριζὲ καὶ σουλιμάδες ;
Μὲ λίγα μυγαλόστυμα νιόμαστε βδομάδες !

Αἰ, καχομοῖρες παλαιές ! Νύφη, μὰ τὴν εὐχὴ τῆ,
Καὶ μῶλεγε ἡ μανοῦλά μου πῶς βγῆκ' ἀφ' τὸ μηρὶ τῆ. . .
Ρῶτα καὶ τὸρά ἕνα νινὶ—αἰ, κουτουλᾶς, κολέγα !—
Ρῶτα νὰκούσης νὰ 'στα πῆ ἀφτ' Ἄλφα ὡς τ' Ὠμέγα !

Ἐχομεν τελευταίαν ἐν τῇ σειρά ταύτῃ καὶ μίαν ἔμμετρον κωμωδίαν, γραφεῖσαν ἐπιτηδὲς διὰ νὰ μελοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ κ. Παύλου Καρρέρ, τὸν *Κόντε Σπουργίτην* (Ἐν Ἀθήναις 1888). Ὑφ' ἣν ἔποψιν ἐκρίναμεν τὰ ἄλλα, τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε μέτριον. Ἡ ὑπόθεσις του μᾶς φαίνεται ἐζητημένη καὶ τὸ χειρότερον ὄχι χαρακτηριστικὴ. Ἡ κωμωδία αὕτη, παρ' ὄλην τῆς τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν, παρ' ὅλα τῆς τὰ προτερήματα—καὶ εἶπομεν ἄλλοτε ὅτι ἔχει πολλὰ—δὲν εἶνε ἠθογραφία τοῦ τόπου καθ' ὄλην τῆς τὴν ἔκτασιν. Ἄν καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Κόντε διακρίνεται πολὺ ὡς πρὸς τοῦτο. Αὐτὸς εἶνε πάλιν ὁ γέρω-Σπουργίτης, ὁ Ζακυνθινὸς ὅπως εἰξεύρομεν. Ἄλλ' ἡ περίστασις του τώρα εἶνε δεινὴ, διότι ζητοῦν νὰ τοῦ πάρουν διὰ τῆς βίας στρατιώτην τὸν υἱὸν τοῦ, μόλις ἐπανελθόντα ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου ἐσπούδαζεν. Ὁ τίτλος εἰς αὐτὸν δὲν χρησιμεύει παρά διὰ νὰ τῷ ἐμπνέῃ παραξενεῖαν περισσοτέραν καὶ αὐθάδειαν, δυσκολίαν καὶ δριμύτητα. Θαυμασιῶς ζωγραφεῖται εἰς τὸν μόνολογον

Τούρκοι, σκυλιά! Γιαμὰ σοῦ λείει τσοῦ βρίζεις!

ὁ ὁποῖος εἶνε τὸ ωραιότερον μέρος τῆς κωμωδίας.

Εἰς τὸν *Κόντε Σπουργίτην* ἔσχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ γράψωμεν ἡμεῖς προλεγόμενα. Ἐλάβομεν τότε ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσωμεν ἐν γένει τὴν πλουσίαν σατυρικὴν ποιήσιν τῆς Ζακύνθου καὶ νὰ εἴπωμεν τὴν γνώμην μας καὶ περὶ τοῦ κ. Τσακασιάνου ὡς σατυρικοῦ. Μεθ' ὄλον τὸν χρόνον τὸν παρελθόντα ἔκτοτε—μία τετραετία μετὰ τὸ εἰκοστόν, εἶνε διάστημα μέγα σημαῖον καὶ πλήρες παλινωδιῶν εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου!—ἡ γνώμη μας ἐκεῖνη δὲν μετεβλήθη. Ἐξακολουθοῦμεν νὰ τρέφωμεν τὴν αὐτὴν καὶ μείζονα πρὸς τοὺς *Σπουργίτας* ὑπόληψιν, νὰ τιμῶμεν δ' ὅσον ὀλίγοι τὸν Ζακύνθιον ποιητὴν, λυπούμενοι μόνον ὅτι ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τοπικοῦ χαρακτήρος, μένουσιν ἀπὸ τῶν πολλῶν κεκρυμμένα τὰ ωραιότερα αὐτοῦ ἔργα.

Τὴν ἐξέτασιν τῶν ἠθογραφημάτων τούτων περαινόμεν ἤδη μὲ μίαν ἀκόμη παρατήρησιν. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἡ φυσικὴ ωραιότης τοῦ τόπου, ὁ μακροχρόνιος πολιτισμὸς καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν κατοίκων, συνέτειναν εἰς τὸ νὰ καλλιεργηθῇ ἐξόχως ἡ καλλιτεχνία καὶ περισσότερον ἡ ποιήσις. Εἰς τὴν ἐγγώριον φιλολογίαν, παλαιότεραν ἢ σύγχρονον, ἐκτὸς τῶν ἀρτίων ἔργων τὰ ὅποια εἶδομεν, ὑπάρχει καὶ πληθὺς ἄλλων μικροτέρων, ἀλλ' ἐπίσης χαρακτηριστικῶν, ἠθογραφικῶν. Ἀνήκουσιν εἰς ποιητὰς γνωστοὺς ἢ ἀγνώστους, ἀλλ' ὄχι μικρᾶς εὐφυΐας, ἀπευθύνονται δὲ πρὸς λαόν, ὁ ὁποῖος τὰ ἐννοεῖ καὶ τὰ αἰσθάνεται, καὶ τὰ ποσστηθίζει καὶ τὰ ὑποστηρίζει. Ἡ παραγωγή αὐτῶν ἤκμασεν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν· ὁ δὲ τοιοῦτος πνευματικὸς βίος, ἐξ οὗ τρέφεται καὶ καρποφορεῖ φιλολογικὸς κύκλος ὅπως ἴσως εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐπαρχίαν, τάσσει τὴν Ζάκυνθον, τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Φωσκόλου, εἰς θέσιν ἐπίζηλον καὶ τιμημένην μεταξὺ τῶν ἑλληνίδων πόλεων.

Γρηγόριος Ξενόπουλος.

Ἡ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑἰΩΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Ὁ Ἀριστοφάνης.

Ἡ δημοσιογραφία ἔχει τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἣν καὶ ὁ κόσμος. Ἀποδεδειγμένον δὲ εἶνε ὅτι παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπῆρχον ἐφημερίδες, συν-
! Κατὰ διασκευὴν ἐκ γαλλικῆς πραγματείας.

τασσόμεναι ἐν τῇ γερουσίᾳ ὑπὸ τῶν φίλων τῆς τάξεως καὶ τῆς κυβερνήσεως, τῇ συνδρομῇ ἐπισήμων συντακτῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀρχῆς. Αὐτὸς δὲ ὁ Ρενὰν ἐπιστρέψας ἐκ Νινευῆ ἔφερεν ἀποδείξεις ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τὴν α' καὶ β' αὐτοκρατορίαν τῶν Ἀσσυρίων ἐφημερίδες ἐκδιδόμεναι τῇ συνδρομῇ τοῦ Κράτους ἢ τοῦ ἡγεμόνος.

Οἱ προφήται παρ' Ἑβραίοις οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ δημοσιογράφοι ἀντιπολιτευόμενοι, σκοπὸν ἔχοντες νὰ κωλύσωσι τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τοῦ νὰ καταστῇ ἀπόλυτος, καὶ προσπαθοῦντες ἵνα μὴ τὸ ἄλλας τῆς πολιτικῆς καταστῇ ἀηδὲς. Ἡ ἰδέα αὕτη ἔχει ἴσως τί τὸ ἀληθινόν· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος, ὅστις κατὰ καιροὺς ἔγραφε διάφορα, οὕτως εἶπεῖν, τῆς Ἱερουσαλήμ, ἅτινα ἀναγινώσκονται καὶ σήμερον· ἐκεῖνοι θεωροῦνται παρὰ τισι τάξεσιν ὡς προφήται δυστυχίας, οἵτινες δὲν παρεδέχοντο ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἡ ἐξουσία ἐπραττε, καὶ δὲν ἀνέκραζον μετ' αὐτῆς τὸ ἀμὴν· εἰς τινὰς δὲ κυβερνήσεις, οἱ ὑπουργοὶ τολμῶσι νὰ ὀνομάσωσιν ἱερεμιάδας τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πιστευόντων, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου εἶνε τόσον ἀναγκαῖα εἰς τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, ὅσον ὁ φωτισμὸς ἐν καιρῷ νυκτός καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ κλητῆρες εἰς κεντρικὰ μέρη εἰς τὰ ὅποια οἱ λωποδύται ἠθελον ἀποπειραθῆ νὰ ἐξασκήσωσι τὸ ἐντιμον αὐτῶν ἐπάγγελμα. Ἄς ὀμολογήσωμεν ὅμως ὅτι οἱ προφήται ἦσαν πολιτικοὶ ἐτερόδοξοι, σεβαστὰ προηγούμενα διὰ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ἀντιπολίτευσιν. Τούτων δὲ τεθέντων, διατὶ νὰ μὴ προχωρήσωμεν καὶ νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι ταῦτα ἐσυστήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἐποίει τὸν κόσμον; Διατὶ ὄχι; Ὁ Ἀδάμ ἴσως εὐχарιστεῖτο ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸ τῆς παρακοῆς τῆς γυναικὸς του, νὰ ἀναγινώσκη τὸ πρῶτὴν ἐφημερίδα του πρὶν πράξῃ τοῦτο ὁ θυρωρὸς του· ἀντὶ δὲ νὰ ἦνε χαρτοσεσημασμένη ἢ ἐπικεφαλὴς τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς, εἶχεν ωραιότατα στοιχεῖα, εἰς δὲ δὲν ἦτο σημειωμένη ἡ τιμὴ αὐτῆς· δὲν προσεκαλεῖτο ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀνανεῶνῃ τὴν συνδρομὴν· ἡ τετάρτη σελίς, ἡ τῶν εἰδοποιήσεων, ἔλαμπε διὰ τὴν κοσμιότητά της· δὲν ἀνεγράφετο οὐδεμίαν ἀνθρώπινος δυστυχία ἢ ἀσθένεια, οὐδεμίαν βοτάνη ἢ φάρμακον. Ὁ Ἀδάμ ἄφινεν ἐλευθέρως αὐτὴν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ φαγητοῦ χωρὶς νὰ φοβῆται διὰ τὴν αἰδῶ τῆς Εὔας καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν. Ἀλλὰ φεῦ! ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ· ὁ ὄφις ἤλθε, τὸ πᾶν ἀπωλέσθη. Ὁ Ἀδάμ δὲν ἦτο πλέον εὐχарιστημένος μὲ τὸν ἑαυτὸν του, οὐδὲ μὲ τὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔζη· ἡ Εὔα ἐγένετο ἀντιπολιτευομένη· ὁ Ἄβελ ἐμίμηθη αὐτὴν· ἐφονεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κάιν καὶ ἔκτοτε ἡ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐργασία δὲν ὑπῆρξεν ποτε εὐτυχῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Γνωστὸν εἶνε ὅτι πολλάκις μετὰ τῆς ἀντι-

πολιτεύσεως συνετάχθησαν οί σκώπται, οί δεξιοί και εύφυεῖς. Δυστυχῶς οί σκώπται δὲν εἶνε καλοὶ πληρωταί, και ὅταν αἱ κυβερνητικαὶ καταγγελίαι πέσωσιν ἐπὶ τοῦ δυστυχοῦς δημοσιογράφου, τὸ κοινὸν ὅπερ τόσον ἡ-
 χαριστεῖτο ἐκάστην πρῶταν θαυμάζον τὴν στωμυλίαν, τὰς καλὰς ιδέας και τὴν γενναιότητα τοῦ σκωπτομένου διδασκάλου του, τὸ ἀγνώμον λοι-
 πὸν κοινὸν λησμονεῖ πάντα ταῦτα, προγευματίζει ὡς εἰ οὐδὲν συνέβη και τρέχει εἰς τὸ Χρηματιστήριον με τὴν ὄσση, ὡς και τὴν προτεραιάν, ζέσιν. Και ἰδοὺ διατὶ πρὸ και μετὰ τὸν Γουτεμβέργ οἱ Τύπος, ὁ γενναῖος οὗτος θεὸς τῆς ἐλευθερίας, ἦτο ἄλαλος ὑπὸ τοῦ πνιγροῦ δεσποτισμοῦ τῆς Ἀ-
 νατολῆς και τῆς ἀποθαρρυντικῆς ἀδιαφορίας τῆς Δύσεως.

Εἰς τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, ἡ ἀντιπολίτευσις ἐπολιτεύθη πάντοτε καλῶς· ἀνεγνώρισαν τινες αὐτὴν ὡς τὴν προτότοκον θυγατέρα τῆς Προό-
 δίου οἱ δὲ εύφυεῖς λαοί, ἄνευ θυσίας τινὸς ὑπὲρ αὐτῆς, ἠγάπησαν αὐτὴν πάντοτε ἐνόσφ αὐτὴ δὲν ἐζήτει τι παρ' αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις διήλθε κα-
 λὰς ἡμέρας· ἐστρατολόγησε μετὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς πάντας τοὺς ἐξέ-
 χοντας τῶν πολιτῶν ἄς ὁμολογήσωμεν ὁμως ὅτι ποτὲ δὲν συνειργάζετο μετὰ τῆς πλειονοψηφίας. Ὁ Δημοσθένης ἦτο ἀντιπολιτευόμενος. Ὁ Αἰ-
 σχίνης τῶναντίον συμπολιτευόμενος και ψηφοφορῶν ἐνεθυμείτο πάντοτε τὴν βασιλικὴν Μακεδονικὴν ἐπιχορήγησιν. Ἐν Ἀθήναις οὐχὶ πᾶς τις ἠδύνατο νὰ εἶναι δημοσιογράφος. Ἔδει νὰ ἔχη εύφύαν και φιλοκαλίαν. Οὐδέποτε ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν θὰ ἔγραφεν πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, τὸν φίλον τοῦ καλοῦ ἐγκυκλίους ὅπως συστήσῃ εἰς τοὺς ἐπιφυλλιδογρά-
 φους και εἰς τὸ ἀναγινῶσκον κοινὸν τὴν σεμνότητα και τὴν ἠθικὴν. Οἱ σύγχρονοι τοῦ Περικλέους δὲν ἀκούουσι τόσον εύκόλως τοὺς πρώτους τυ-
 χόντας και κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἡχαριστοῦντο βαδίως, ἀφοῦ μετὰ αὐ-
 τῶν ἦσαν τόσοι ἔξοχοι πολῖται. Μετὰ τὸν Ἀριστοφάνην δυσκολώτερον ἦτο νὰ γράφῃ τις πινακίδας. Τοῦτο ἄς μὴ φανῇ παράδοξον. Σπουδάζων λέγω ταῦτα. Μελετῶν τις τὸν Ἀριστοφάνην παραδέχεται αὐτὸν θαυ-
 μάσιον δημοσιογράφον. Πράξετε ὡς ἐγὼ· ἀναγνώσατε τὰς πρὸ 2 χιλιά-
 δων ἐτῶν γραφείσας ἐκεῖνας σελίδας· δὲν θὰ μετανοήσητε. Ἐν τῷ Ἀρι-
 στοφάνει ἐνίοτε ὁ δημοσιογράφος παρέχει τῷ ποιητῇ τὴν ἐκφρασίαν· τοῦτο ποιεῖ τὴν μεγαλητέραν ἐντύπωσιν. Δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῶμεν διὰ τοῦτο ἢ ποιήσῃς του ἐδοκίμασε τὰ πτερὰ εἰς τὰς καταγιγίδας τοῦ παρόντος· ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ὄρμην πρὸς πτῆσιν εἰς τὰς ἡσύχους σφαίρας τοῦ μέλ-
 λοντος. Οἱ στίχοι δι' αὐτὸν ἐχρησίμευσαν πρὸς αὔξησιν τοῦ θορύβου, δι' οὐ περιέβαλε τοὺς γελοίους συγχρόνους αὐτοῦ. Ὁ θόρυβος οὗτος δὲν ἦτο ἀπλῶς μέγας, ἦτο πλήρης ἁρμονίας και μεγάλου κάλλους· διὸ σήμερον μόνον αὐτὸν ἐννοοῦμεν. Στοιχηματίζω δὲ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπρατ-

τον ὡς ἡμεῖς· δὲν συνεχῶρον τὴν ποιήσιν του δι' ὅσα ἔγραφε, τὴν με-
 γαλοφυίαν του διὰ τὴν αὐθάδειάν του, τὴν χάριν του διὰ τὸν κυνισμόν του. Παρ' αὐτοῖς ὁ δημοσιογράφος ὑπερτέρει τὸν ποιητὴν, παρ' ἡμῖν τῶναντίον συμβαίνει. Ἀποδεικνύει δὲ τοῦτο ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης, ὡς αὐτὸς ἀκολουθῶν αὐτὴν ταύτης δυσπιστησάσης πρὸς τὸ μέλλον ἐδυσπί-
 στησε και αὐτὸς ταύτης παραγνωρισάσης τὸν Σωκράτην, ἔβαλε και αὐ-
 τὸς λίθους κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ σοφοῦ μειδιῶντος. Πράγματι, ἡμέραν τινα, ἀντὶ νὰ παρατηρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός, ὁ Ἀριστοφάνης ἐμιμήθη τοὺς ἀργούς τῶν Ἀθηνῶν, και ὡς ὁ χυδαῖος ὄχλος, παρετήρησε ὀπισθεν, ἐγένετο ὁ ἀπόστολος τοῦ παρελθόντος, ὁ κόρυφαῖος τῆς φωτισθεστικῆς ἀντιδράσεως· τοῦτο πολλοὶ τῶν ἐξεχόντων πράττουσι τὴν σήμερον· ἦσαν ὁμως ἰανσημισταὶ ἢ ὑποκριταί. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν εἶναι τοιοῦτος ἢ δὲν εἶναι ἀρκετὰ τοιοῦτος. Ἄν ἦτο κατὰ τι περισσότερον, ἢ σεμνότης δὲν ἦθελεν ἐνίοτε ἀποκρῦψει τὸ πρόσωπόν τῆς ἀπέναντι τῶν στίχων του, οἵτινες ἦσαν πλήρης ἄλατος· οἶστρου και καυστικῆς εἰρωνείας. Εὐτυχῶς ὁ κυνισμὸς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐξητμίσθη διελθὼν τοὺς αἰῶνας· οὐδὲν ἄλλο εἶναι σήμερον ἢ ἐξηραμμένον λίπασμα· ἡ εἰρωνεία μόνη ἔμεινεν ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ αἰωνίας νεότητος και χάριτος.

Δὲν γνωρίζομεν πλέον τι ἐστὶν εἰρωνεία. Δύο ἢ τρεῖς ἐρασιτέχναι τῆς ὑψηλοτέρας δημοσιογραφίας γνωρίζουσι εἰσέτι νὰ θεραπεύωσι τὴν ἀπτικὴν ταύτην θεάν. Ἐν αὐτῇ ἀνεδείχθη ἐμπνευσθεῖς ὁ Ἀριστοφάνης. Εἶναι ὁ εἰρωνικώτερος τῶν παρελθόντων, παρόντων και μελλόντων δη-
 μοσιογράφων. Οὐδεὶς κάλλιον αὐτοῦ γνωρίζει νὰ χαριεντίζηται μετὰ τῶν μεγάλων λέξεων, μετὰ τῶν κενῶν φράσεων και πρὸ πάντων μετ' ἐκεί-
 νων, οἵτινες λέγουσιν αὐτάς, εἴτε πολιτευταὶ εἶναι οὔτοι, εἴτε πολῖται, εἴτε σπαθοφόροι. Εἶναι ἄξιοι οἴκτου ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους αἱ ἐλευθέρως κεντῶσαι σφήκες ἠθελον κεντήσῃ διὰ τοῦ ἀνιάτου αὐτῶν κέντρον.

Εἶνε δυνατόν νὰ μὴ λυπηθῇ τις βλέπων τὸν δυστυχῆ ἐκεῖνον Κλέωνα, κατέχοντα τὴν σπουδαίαν θέσιν ἐν ταῖς Κωμωδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ ἀχρεῖος οὗτος ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν θέσιν, ἣν κατεῖχε, ἐκήρυξεν ἑαυτὸν πρὸς τὸ θεαθῆναι ἀπόστολον τῆς ἰσότητος. Διέδιδεν ὅτι ἔδει ἀγτὶ ἐνδουμάτων νὰ φορῶσι χιτῶνας· ἐσκέπτετο ὁμως ὅτι ἀφοῦ ἠθελε φθάσει εἰς τὸ ποθούμενον, θὰ ἦτο εύκολον εἰς αὐτὸν νὰ χρυσώσῃ τοὺς χιτῶνας του. Ὁ Ἀριστοφάνης γνωρίζων ποῦ ἠθελε φθάσει ἢ λυπηρὰ αὐτὴ μακία τῆς ἰσότητος, προβλέπων τελευταῖον ὅτι δι' αὐτῆς θὰ ἐπήρχετο ἡ τυραννία, εἰς τοὺς Ἰππῆς παρουσιάζει τὸν Κλέωνα συνδιαλεγόμενον

μετὰ τοῦ γέροντος ἐκείνου ἀνοήτου, τοῦ καλουμένου Δήμου. Τοῦ διαλόγου τοῦτου ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ θαυμάσῃ τις τὴν δριμύτητα ἔχοντος ὡς ἐξῆς :

ὦ Δῆμε, καλὴν γ' ἔχεις
ἀρχήν, ὅτε πάντες ἄν-
θρωποι δεδίασι σ' ὡς-
περ ἄνδρα τύραννον.
ἀλλ' εὐπαράγωγος εἶ,
θωπευόμενός τε χαί-
ρεις κάξαπατώμενος,
πρὸς τὸν τε λέγοντ' ἄσει
κέχνηας· ὁ νοῦς δέ σου
παρῶν ἀποδημεῖ.

(Ἀριστοφάνης Ἰππῆς 1110-1115).

Ὁ γέρον Δῆμος γελαῖ δι' ὅσα ἀκούει, γνωρίζων καλῶς ποῖος θὰ γέ-
λάσῃ τελευταῖον, ἀδιαφορεῖ διὰ τὰς ὑβρεῖς, διότι ἡ καρδιά αὐτοῦ δὲν εἶνε
λεπτὴ, καὶ διότι ζητεῖ ἐν μόνον πρᾶγμα, τὸ χρῆμα ὅπως διασκεδάσῃ·
ἀφίνει νὰ λέγωνται καὶ νὰ πράττωνται τὰ πάντα, μέχρις ὅτου ἐξυπνή-
σῃ καὶ διώξῃ διὰ λακτισμάτων τὸν Κλέωνα καὶ ἕτερον ὅμοιον, αἰσχρὸν
κόλακα, ἀλλαντοποιὸν τὸ ἐπάγγελμα, ἔνθερμον καὶ αὐτὸν τῆς δημοκρα-
τικῆς ἰσότητος ὀπαδόν. Οὐδέποτε σατυρικὴ ἐφημερὶς ἐφάνη τόσο δριμυτεῖα.
Ὁ ἀλλαντοποιὸς κατηγορεῖ τὸν Κλέωνα ὡς κλέπτην καὶ ἄρπαγα. Ὁ
Κλέων ἀπαντᾷ ὅτι ἂν ἡ ἐξουσία δὲν ἐπάχυνε τὸν κατέχοντα αὐτήν, δὲν
ἤξιζε τὸν κόπον νὰ τὴν λάβῃ τις. Ἐκαστος λέγει μεγάλη τῇ φωνῇ τὴν
ἀλήθειαν, καὶ ὁ λαὸς ὑπερευχαριστεῖται. Οὕτως ὅταν ὁ ποιητὴς εἰς τὴν
παράβασιν (κύριον ἄρθρον οὕτως εἰπεῖν) καυχᾶται διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἃς
τὸ κόμμα ὀφείλει αὐτῷ, ὁ κύρ Δῆμος χειροκροτεῖ αὐτὸν καὶ ἐνίοτε ζητεῖ
τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μέρους ἐκείνου, εἰς ὃ ἤκουσε τόσα ὠραῖα πράγματα,
τὰ ὅπρια μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν του λέγει τις.

Αἱ παραβάσεις αὐται τοῦ Ἀριστοφάνους ἀποδεικνύουσι τὸ πνεῦμα τοῦ
Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὰς ὁ ποιητὴς λέγει ὅτι ἔχει εἰς τὴν καρδίαν
του δυστυχία ὅμως τότε εἰς τοὺς ἐχθρούς του! Ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν
δι' ὄλης τῆς σφοδρότητος· δὲν τὸν ἀποφεύγουσι. Οὐδεὶς δὲ δυσηρεστεῖτο.
Οὔτε ὁ ὑπουργός, οὔτε ὁ ἑπαρχός, οὔτε ὁ τμηματάρχης, ὁ ἀστυνόμος, ὁ
ἀγορανόμος.

Ὁ αἰὼν τοῦ Περικλέους ἦτο ἡ καλὴ ἐποχὴ τοῦ τύπου. Δὲν ἀπορῶ
δὲ διατί ὁ Ἀριστοφάνης ἐγένετο δημοσιογράφος. Ὅταν εἶνε τις εὐφυής,
εἶνε τερπνὸν νὰ εἴπῃ τί αἰσθάνεται διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγ-
ματα. Ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας ὁ εἶρων διδάσκαλος

ἡμῶν ἐκφράζεται μὲ τόσον ἀττικὸν ἄλας, ὥστε σκορπίζεται καὶ ἐπὶ τῶν
ἀντιλεγόντων. Ἡμέραν τινὰ ἀργοὶ τινες ἐν τῇ ἀγορᾷ προτείνουσι τὴν
μεταρρύθμισιν τοῦ ὀρκωτικοῦ συστήματος. Ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, ἀναθεώ-
ρησις τοῦ ἀθηναϊκοῦ συντάγματος· πᾶς Ἀθηναῖος ἦτο ἔνορκος· ἀμέσως
ὁ Ἀριστοφάνης γράφει τὰς *Σφήκας*, τὴν ὠραίαν ταύτην ἐπιθεώρησιν
τοῦ ἀθηναϊκοῦ δικαστικοῦ κόσμου· οἱ *Φιλόδοκοι* τοῦ *Ρακίνα* ὁμοιάζουν
αὐταῖς ὡς αἰ μηλολόνηται τὰς χρυσαλίδας.

Ἄλλην ἡμέραν οἱ χρηματισταὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐπαναστατοῦσι κατὰ τοῦ
Περικλέους, διότι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος δὲν ἐλάμβανε τέλος, διότι
ὁ ἐκπεσμὸς ἐξηκολούθει ἀορίστως, διότι ὁ Περικλῆς ἠῤῥαυε τὰς Ἀθη-
νας παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα προσθέτων τὰ προάστεια, διότι οἱ τῶν νεῶν
ἀκέσται ἠναγκάζοντο νὰ ζῶσι εἰς οἰκήματα ὑγιέστερα· πάντα ταῦτα
ἦσαν λίαν ἐπιφοβὰ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διὰ τινάς. Ἀμέσως ὁ Ἀριστοφά-
νης, ὅστις ἐνδιεφέρετο ἴσως εἰς τὴν ὑψωσιν τῶν τιμῶν, γίνεται ὁ κῆρυξ
τῶν εἰρηνοποιῶν καὶ ἄρχεται νὰ ψάλλῃ καθ' ὅλους τοὺς τόνους τὴν γλυ-
κύτητα τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν ὠχρῶν ἐλαιοδένδρων. Γρά-
φει τὴν *Εἰρήνην*, γράφει τὴν *Λυσιστράτην*, καὶ τί δὲν γράφει! Τὰ ἄρ-
θρα ταῦτα ἢ μᾶλλον αἰ κωμῳδίαὶ αὐταὶ, οὐδὲν ἐμποδίζουσιν· ἀλλ' ἡμεῖς
ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὸ ἀποτέλεσμα· παρατηροῦμεν ἐν αὐταῖς τὴν λεκτι-
κὴν δεινότητα, τὸ πνεῦμα.

Ἐνίοτε ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ τότε ἀντὶ
νὰ προσφέρῃ, ὡς μέλη τινὰ τῶν ἀκαδημιῶν, γεῦμα φιλολογικῶς δυσκο-
λοχώνευτον, ποιεῖ τοὺς *Ὀριθας* ὡς ὁμιλοῦντας καὶ ὅποιον θεῖον κελᾶδη-
μα! Κοινωνιστάς, πλαιωνικούς, φαλαγγιτικούς, πάντας τὸ γελοῖον θὰ
ἀφανίσῃ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης θὰ καυχᾶται διὰ τοῦτο. Ἐτέραν ἡμέραν μετὰ
σκληρὰς καταγγελίας καὶ μετὰ παῦσιν πλέον ὀμίηνον ἐπιβληθεῖσαν εἰς
τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν, θὰ ὀμιλήσῃ περὶ κοινωνικῆς φιλοσοφίας. Τί νὰ
πράξῃ ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ γελάσῃ οὔτε μὲ τοὺς ὑπουργούς, οὔτε μὲ
τοὺς συντρόφους αὐτῶν; Ἐνασχολεῖται εἰς τὸ αἰώνιον ζήτημα τῆς πε-
νίας καὶ δίδει τὸν *Πλοῦτον* εἰς τὸ ἀκροατήριόν του· καὶ τὸ ἀκροατή-
ριόν του θαυμάζει τὸν ποιητὴν του δυνάμενον ν' ἀντιμετωπίσῃ διὰ τῆς
λεκτικῆς δεινότητος τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος ὅλα τὰ ζητήματα.

Ἄν ὁ Ἀριστοφάνης δὲν εἶχε χλευάσῃ τὸν Σωκράτην, ἂν δὲν εἶχεν
ἀσπασθῇ τοὺς φαρισαίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ τῶν διδασκάλων τοῦ
ὀρθοῦ λόγου, βεβαίως θὰ ἦτο ἀπαράμιλλος. Ἄς μιμηθῶμεν ὅμως τὸν Σω-
κράτην, ἃς συγχωρήσωμεν αὐτὸν καὶ ἃς γελάσωμεν, τοσοῦτον μᾶλλον
καθόσον αἱ *Νεφέλαι* κατ' οὐδὲν συνέτεινον εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Σω-
κράτους. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τόσα ἄλλα νὰ ἐνθυμηθῶσιν ἢ τὴν πρὸ εἰκοσιν

ἐτῶν ριφθεῖσαν ταύτην καταγγελίαν ἀπὸ πτερωτοῦ μικροβίου καλουμένου ποιητοῦ.

Ὁ δημοσιογράφος ὁ γνωρίζων τὴν τέχνην του πρέπει νὰ ἀφιερῶσιν μεγάλον χῶρον διὰ τὴν φιλολογικὴν κριτικὴν πρὸ πάντων, ὅταν ἡ ἐφημερίς του ἀπευθύνεται πρὸς λαὸν ἀγαπῶντα τὸ πνεῦμα, ὡς ὁ Ἀθηναϊκός. Πόσον ὁ Ἀριστοφάνης ἐξέχει! Ὁ Εὐριπίδης ἦτο ὁ Λαμαρτίνος καὶ ὁ Βίκτωρ Οὐγὼ τῆς εὐφυοῦς ταύτης κοινωνίας. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν πρέπει νὰ ὁμοιάσῃ τὸν καλὸν Ὀμηρον, ἄλλως ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν. Ὅποια δεινότης λόγου εἰς τοὺς Βατράχους! Ὅποια σφοδρὰ συγκρίσεις ἐν πράγμασι! Ποτὲ ῥήτωρ δὲν ἤθελε ἀποφασίσαι νὰ ἐκθέσῃ ἐπὶ τὸ δραματικώτερον τόσον καλῶς φιλολογικὸν ζήτημα. Μόνον ἡ φαντασία, ἡ βασίλισσα αὐτῆ τῶν θεῶν, τῶν ὠραίων γυναικῶν καὶ τῶν εὐφυῶν, δύναται νὰ ὑψωθῇ μέχρι τῶν ἐξαισιῶν τούτων παραφορῶν, μέχρι τῶν θαυμασιῶν καὶ διδακτικῶν τούτων κωμικῶν, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχει τόσον ὕψος ἠθικῆς ὅση λεπτότης καὶ θελκτικὴ χάρις.

Οὕτως ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησε πᾶν ὅ,τι ὁ δημοσιογράφος δεόν νὰ ἔχη ὑπῆρξε πολιτικός, οἰκονομολόγος, φιλόσοφος, κριτικός καὶ πρὸ παντός ἄλλου, ποιητὴς μέγας μεταξὺ τῶν μεγίστων. Ἡ ποίησις του μεταμορφώνει πᾶν ὅτι ἐγγίζει, καὶ τὰ πάντα ἐγγίζει. Ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, τὸ πᾶν πειράζει αὐτόν, διότι ἔχει τὴν δεξιότητα τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκεται. Συνέτεινε δὲ εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἀριστοφάνους ἡ ἐναιουσία ἐκδόσις τῆς ἐφημερίδος του ἀντὶ τῆς ἡμερησίας ἢ τῆς ἐβδομαδιαίας. Ἐξεδίδετο κατὰ τὰ Διονύσια ἢ τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου, καθ' ἃς συνηγωνίζοντο οἱ κωμικοὶ ποιηταί, ἦτοι οἱ κωμικοὶ δημοσιογράφοι, οἱ ἔργον ἔχοντες νὰ διδάσκωσι καὶ νὰ διασκεδάζωσι τὸν λαὸν τῶν Ἀθηνῶν. Εἶναι μέγα βοήθημα διὰ δημοσιογράφον, τὸ νὰ δύναται νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἐφημερίδα ὅταν ἔχη τι νὰ γράψῃ, καὶ εἶναι βέβαιος ὅτι θὰ ἀναγνώσωσιν αὐτόν, καὶ ἀποτείνεται πρὸς ἀληθεῖς Ἀθηναίους, ἦτοι πρὸς ἀνθρώπους γνωρίζοντας τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἰδεῶν καὶ τὸ καθήκον τῆς μούσης. Εἰς τὴν Βοιωτίαν ὁ Ἀριστοφάνης θὰ ἐλιθοβολεῖτο. Ὅταν οἱ Βοιωτοὶ τῆς ἀρχαιότητος, δηλαδὴ οἱ Σπαρτιάται, ἐγένοντο κύριοι τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἀριστοφάνης ἔλαβε ἐπιστολὴν θέσασαν φρίμωτρον εἰς τὴν εὐθυμίαν του. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δὲν εἶναι γνωστὴ. Ἄς κλαύσωμεν λοιπὸν τὴν ἀρχαίαν κωμῆδιαν, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ δημοσιογραφία πρὸ τοῦ τύπου, ἃς κλαύσωμεν αὐτὴν μὴ δυνηθεῖσαν νὰ ἴδῃ καλλιτέρας ἢ ὅσον ἡμεῖς ἡμέρας. Ἄφ' ἧς στιγμῆς ἔλαβε τὴν τῶν τριάκοντα πρόσκλησιν, ἀπέθανεν ἢ ταλαίπωρος ἢ προσεποιήθη ὅτι ἀπέθανε, διότι αἱ φιλελεύθεροι ἰδέαι ποτὲ δὲν ἀποθνήσκουσιν. Οἱ μεταγενέστεροι ὠφελούνται πάντοτε. Χάριτας δεῖν νὰ ὀφείλωμεν εἰς τὸν Ἀριστοφάνην, τὸν εὐφυᾶ τούτων

διδάσκαλον τῶν παρῶν γεγεῶν, τῶν γενεῶν ἐκείνων, αἵτινες ὡς ἡμεῖς, ἔλαβον τοῦλάχιστον τὴν τιμὴν νὰ λυπηθῶσι διὰ τὰς ἐλευθερίας ταύτας, ἃς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσιν. Ἄς ἀναγνώσωμεν μετὰ συμπαθείας καὶ σεβασμοῦ τὰ διάφορα ταῦτα τῶν Ἀθηνῶν, ἐν οἷς ἀναζῆ τὸ παρελθὸν λαοῦ ἔχοντος τὴν εὐφυῖαν ἴσην πρὸς τὸ σέβας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἃς ἀναγνώσωμεν αὐτὰ καὶ τότε θέλομεν ἐννοῆσαι πῶς ὁ Πλάτων εἶχε τὸν Ἀριστοφάνην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του. Ἡμέραν τινὰ τυραννίσκος τῆς Σικελίας ἠρώτησεν αὐτόν τί ἔπρεπε νὰ παραλάβῃ ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ συντάγματος· ὁ δὲ φιλόσοφος ἔστειλεν αὐτῷ τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους. Μέγα τοῦτο μάθημα ἐλευθερίας. Ἄν ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν εἶναι πλέον δι' ἡμᾶς, προσπαθήσωμεν νὰ λάβωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὰ πτερόεντα ἐκεῖνα ἔπη, τὰ τόσην χάριν ἔχοντα, τὴν ἀττικὴν ἐκείνην γλῶσσαν, ἥτις ὑπονοεῖ πᾶν ὅτι δὲν πρέπει νὰ λεχθῆ, ἵνα μὴ ὑποπέσῃ εἰς καταγγελίαν τὴν εἰρωνεῖαν ἐκείνην, ἥτις δὲν φεῖδεται οὐδενός ἀνουσίου, χαμερποῦς ἢ ἀνηθίκου, τὴν γενναιότητα ἐκείνην, ἥτις κτυπᾷ πάντα τὰ κακά, εἴτε προέρχονται ἐκ τῶν ἄνω εἴτε ἐκ τῶν κάτω, ἐκ τοῦ λαοῦ ἢ ἐκ τῶν ὀδηγούντων αὐτόν.

Ἀναγινώσκοντες πάλιν τὰς παραβάσεις ἐκεῖνας, παρατηροῦμεν ὅτι τὰ ἐντελέστερα ἄρθρα δὲν πρέπει νὰ περιέχωσι πλέον τῶν 200 γραμμῶν· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἡμέτερον ὑπερέβη τὸν σεβάσμιον τοῦτον ἀριθμὸν, ὑπενθυμίζει τοῦτο ἡμῖν, ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ παύσωμεν ἐνταῦθα τὴν μικρὰν ταύτην μελέτην περὶ πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀρχαιολογίας.

Γ. Ι. Δουρούτης.

LAURA BRIDGMAN

Ἐν τῶν δυσχερεστάτων προβλημάτων τῆς Ψυχολογίας εἶνε ἡ διευκρίνισις τῆς ἀντιλήψεως τοῦ χώρου. Δύο θεωρίαι ἱστανται ἀντιμέτωποι, ἡ ἐκ τῆς βαθμιαίας πείρας τοῦ ἀτόμου ἐξαρτώσα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης (genetisch) καὶ ἡ ἑτέρα, ἡ παραδεχομένη αὐτὴν ὡς ψυχολογικὸν προϊόν διὰ συνδυασμοῦ ἐσωτερικῶν αἰσθημάτων (nativishich).

Τὴν μελέτην τῆς ἐνεστώσης θέσεως τοῦ ζητήματος, μετὰ τὰς ἐργασίας τῶν θιασωτῶν τῆς δευτέρας θεωρίας Stumpf καὶ Nering, καὶ τὰς τοῦ Preger, Cornelius, Rachlmann, Herbert Spencer καὶ Wundt εἰς εὐθετώτερον χρόνον ἀναβάλλον, ἐνταῦθα θέλω μνημονεῖσαι παρατηρήσεις τινὰς γενομένας πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἀνωτέρου προβλήματος καὶ

ἐχούσας τὸ προσὸν νὰ ὤσιν ἀπηλλαγμένοι τῆς ξηρότητος ἐκείνης, ἥτις συνήθως συμπαρομαρτεῖ εἰς τοιαύτας πειραματικὰς ἐργασίας.

Ὁ ὑπὸ τοῦ ἄγγλου ὀφθαλμολόγου W. Cheselden ἰαθεὶς ἐκ γενετῆς τυφλὸς δὲν εἶχε τὴν ἐλαχίστην περὶ ἀποστάσεως ἰδέαν, ἐφαντάζετο δὲ ὅτι τ' ἀντικείμενα, ἅτινα ἔβλεπε, ἔψαυον τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ, ὅπως ὅσα ἠσθάνετο διὰ τῆς ἀφῆς τὸ δέρμα του. Πράγματά τινα ἐφάνοντο εἰς τὸ βλέμμα του τόσο εὐάρεστα ὅπως τὰ μαλακά, λεῖα καὶ κανονικὸν σχῆμα ἔχοντα ἀντικείμενα εἰς τὴν χεῖρά του· κατ' ἀρχὰς οὐδὲν σχῆμα ἠδύνατο ν' ἀναγνωρίσῃ, οὐδὲ νὰ διακρίνῃ ἐν τοῦ ἄλλου. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνόμιζε τὰς εἰκόνας ὡς χρωματιστὰς ἐπιφανείας. Μολοντί δ' ἐγίνωκεν ὅτι τὸ δωμάτιον ἐν ᾧ εὐρίσκειτο μόνον ἐν μέρος τῆς οἰκίας ἀπετέλει, ἐν τούτοις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ οἰκία ἦτο μεγαλειτέρα τοῦ δωματίου. Δὲν ἀντελαμβάνετο λοιπὸν οὔτε τῆς ἀποστάσεως, οὔτε τοῦ σχήματος, οὔτε τοῦ μεγέθους τῶν ἀντικειμένων.

Ἄλλος ἐκ γενετῆς τυφλὸς ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ ἱατροῦ Franz τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ἰαθεὶς (ὁ ἄλλος ἦτο ἀνιάτως βεθλαμμένος), εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγγείρισιν εἶδε φωτεινὴν ἐπιφάνειαν, ἐν ἣ τὰ πάντα συνεφύροντο ἄχροα, ἀμβλέα καὶ ἐν κινήσει, συγχρόνως δὲ ἠσθάνθη καὶ δριμύ ἄλγος. Κατὰ τὸ δευτέρον ἀνοίγμα τοῦ αὐτοῦ ὀφθαλμοῦ, μετὰ δύο ἡμέρας, εἶδε πολλοὺς ὑδατίνους κύκλους, οἱ ὅποιοι ἐκινουῦντο ἢ ἔμμενον ἀκίνητοι κατὰ τὴν ἐκάστοτε διεύθυνσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὰ σφαιρικὰ ἐκεῖνα σχήματα ἐγένοντο κατὰ μικρὸν διαφανέστερα, μετὰ δύο δ' ἑβδομάδας ἐξηφανίσθησαν ὅλοσχερῶς. Ὅτε δ' ἀπέκτησε τὴν ἰκανότητα τοῦ βλέπειν, τόσο ἐγγὺς ἐφαίνοντο αὐτῷ τ' ἀντικείμενα, μολοντί εὐρίσκοντο ἀρκετὰ μακρὰν, ὥστε ἐφοβεῖτο μὴ συγκρουσθῆ πρὸς αὐτά. Τὰ πάντα ἔβλεπεν ἐπίπεδα, τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον λεῖον· τὴν σφαῖραν ἐξελάμβανε ὡς δίσκον.

Ἄλλ' εἰς σπουδαιοτάτας ψυχολογικὰς καὶ φυσιολογικὰς παρατηρήσεις ἔδωκεν ἀφορμὴν ἰδίως ἡ Λάουρα Βρίτζμαν, ἡ ἀτυχεστάτη ἀλλὰ περιώνυμος ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γενομένη ἀμερικανίς, ἡ συγχρόνως τῆς ὁράσεως τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁσφρήσεως ἐστερημένη καὶ διὰ τῆς ἀφῆς ἐκπληκτικῶς τὰς ἐλλειπούσας αἰσθήσεις ἀντικατάστησασα.

Ἐν τινὶ χωρίῳ τῶν ὁρέων, γράφει ὁ τὴν Λάουραν περισυναγαγὼν καὶ τῆς ἀνατροφῆς αὐτῆς ἐπιμεληθεὶς ἱατρός Nowe, εὗρον μικρὰν »κορασίδα, ἐξαέτιδα, ζωηροτάτην, ἐντελῶς τυφλὴν καὶ κωφὴν· τόσο δὲ »ἀσθενὴ εἶχε καὶ τὴν ὁσφρησίν, ὥστε ἐντελῶς διαφέρουσα κατὰ τοῦτο τῶν »ἄλλων κωφαλάων διαρκῶς τὰ πάντα ὁσφραινομένων, οὐδὲ τὴν τροφήν »τῆς ἠδύνατο νὰ ὁσφραυθῆ. Τὰς αἰσθήσεις ταύτας εἶχεν ἀπολέσῃ μετὰ »δεινὴν νόσον, ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ, οὐδ' ἐνεθυμείτο ὅτι εἶχε ποτε αὐτάς».

Ὁ Nowe ἐξέλεξε κατ' ἀρχὰς βραχείας μονοσυλλάβους λέξεις. Ἐθῆκε ἐνώπιον αὐτῆς ἐπὶ τραπέζης μίαν γραφίδα (pen) καὶ μίαν καρφίδα (pin) ὀδηγήσας δὲ τὴν χεῖρα αὐτῆς νὰ ψαύσῃ ἐπιμελῶς τοὺς δακτύλους τῆς μιᾶς χειρὸς του, ἐτοποθέτησεν αὐτάς εἰς τὰς τρεῖς ὑπὸ τοῦ ἀλφαβήτου τῶν κωφαλάων ὀριζόμενας θέσεις καὶ ἀντιστοιχοῦσας εἰς τὰ γράμματα pen· εἶτα ὀδήγησε τὴν χεῖρά της νὰ τὰ ψαύσῃ αὐτὰ ἐπανειλημμένως, μέχρις οὗ δυνηθῆ νὰ συνείρῃ τὰ σχήματα ἐκεῖνα ἐν τῷ πνεύματί της. Τὸ αὐτὸ ἐπραξε καὶ διὰ τὴν καρφίδα, ἐπανελάβε δὲ εἰκοσάκις τὴν ἄσκησιν. Ἐν τέλει ἡ Λάουρα ἐνόησεν ὅτι τὰ σημεῖα ἦσαν περίπλοκα, ὅτι τὸ μεσαῖον σημεῖον μιᾶς τῶν λέξεων, τουτέστι τὸ e ἦτο διάφορον τοῦ μεσαίου σημείου τῆς ἐτέρας λέξεως, τουτέστι τοῦ i. Τοῦτο ἐπανελήθη ἑκατοντάκις, μέχρις οὗ ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς στερρὸς ἀπετελέσθη συνειρμὸς τοῦ ἐκ τριῶν σημείων συνισταμένου σημείου, τοῦ διὰ τῶν τριῶν θέσεων τῶν δακτύλων ἐκφραζομένου καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀντικειμένου· ἐν τέλει δὲ ὁσάκις ὁ Nowe ἔθετε παρὰ τοὺς δακτύλους της τὴν γραφίδα ἢ Λάουρα ἔκαμνεν αὐθορμητῶς τὴν περίπλοκον σχηματοποιίαν, ὁσάκις δὲ ἔκαμνεν αὐτὸς διὰ τῶν δακτύλων του τὸ σημεῖον, ἐκεῖνη ἐλάμβανε ἐν θριάμβῳ τὴν γραφίδα ὡς θέλουσα νὰ σημάνη: «Αὐτὸ ζητεῖς».

Ἄφ' οὗ ἔμαθεν ὅτι τὸ σημεῖον τῶν δύο ἐκείνων ἀντικειμένων, τῆς καρφίδος (pin) καὶ τῆς γραφίδος (pen) ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν σημείων, ἐνόησεν ὅτι ὅπως μάθη τὰ ὀνόματα ἄλλων ἀντικειμένων ἔπρεπε νὰ μάθη νέα σημεῖα. Οὕτω ἔμαθε βαθμηδὸν νὰ διακρίνῃ τὰ 26 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου τῶν κωφαλάων καὶ τὸν τρόπον τῆς διατάξεως αὐτῶν πρὸς ἑκφρασιν διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς μαχαίριον, περόνιον, κοχλιάριον, κλωστή καὶ καθεξῆς. Προσέτι ἔμαθε τὰ ὀνόματα τῶν δέκα ἀριθμῶν ἢ τῶν δακτύλων, τὴν σίξιν καὶ τὸ ἐπιφωνηματικὸν καὶ ἐρωτηματικόν, ἐν ὧν 46 σημεῖα. Διὰ τούτων ἠδύνατο νὰ ἐκφράζῃ τὸ ὄνομα ἐκάστου πράγματος, πᾶσαν ἰδέαν καὶ οἰονδήποτε εἶδος διανοήματος ἢ συναισθήματος. Κατενόει τὴν σημασίαν τῆς σχηματοποιίας ἐκείνης, ἐδείκνυε δὲ ζῆλον ἀκαταπόνητον περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς. Ἐλάμβανε ὅ,τι προσέπιπτεν εἰς τὴν ἀφῆν αὐτῆς καὶ ἠρώτα διὰ τῶν χειρῶν της διὰ ποίου σημείου ἔπρεπε νὰ ἐκφράσῃ τὸ ὄνομά του. Ὅτε δ' ἐμάθανε αὐτὸ, ἠκτινοβόλει ἐξ ἀγαλλιάσεως.

ἌΜοι ἐφαίνετο ἐνίοτε, γράφει ὁ Nowe, ὅτι ἦτο ἔρημον ὃν ἐγκατα-»λελειμμένον ἐντὸς βαθείας μαύρης καὶ σιγηλῆς τάφρου καὶ ὅτι ἐρριπτον σχοινίον πρὸς αὐτὴν καὶ τὸ ἐκίνουν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἠδύνατο νὰ τὸ εὔρῃ, νὰ τὸ ἀρπάσῃ μετὰ τὰς χεῖράς της, ν' ἀναρτηθῆ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀναβί-

» βασθῆ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνθρωπίνης κοινω-
 νίας. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο πράγματι· αὐθορμήτως καὶ ἀσυνειδήτως
 » συντελεεῖ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς».

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Λάουρα μετεχειρίζετο τὰς λέξεις ἐν τῇ
 γενικωτάτῃ αὐτῶν σημασίᾳ. Τὰ ῥήματα ἄνευ διακρίσεως χρόνου καὶ
 ἐγκλίσεως κατεσκευάζε δὲ τὴν φράσιν προτάσσουσα πάντοτε τὴν κυ-
 ρίαν ιδέαν· ἂν ἐζήτηι ψωμί ἐξέφραζε διὰ τῆς δακτυλογίας τῆς:
 «Ψωμί, δώσει, Λάουρα» ἂν ἐζήτηι νερόν «Νερόν, πιτῆ Λάουρα». Διὰ
 τῆς ἀσυνειδήτου ταύτης λογικῆς, τῆς ρυθμιζούσης τὴν γλῶσσαν, ἐσχημά-
 τιζεν ὁμαλῶς πάσας τὰς λέξεις πρὸς μέγα σκάνδαλον τῆς διδασκαλίσ-
 σης τῆς, καὶ ἔθετεν ἀναλλοιώτως τὸ ἐπίθετον μετὰ τὸ οὐσιαστικόν, ἐν
 ᾧ ἐν τῇ ἀγγλικῇ γλώσῃ, ὡς γνωστόν, συμβαίνει τὸ ἐναντίον.

Ἡ παρὰ τοῖς τυφλοῖς ἐν γένει ὀξεῖα ἀφή ἐξικνεῖτο παρ' αὐτῇ εἰς
 ἐξαιρετικὴν εὐαισθησίαν. Ἡ Λάουρα ἐγνώριζε τὰς ἐντὸς τοῦ τυφλοκομείου
 γυναῖκας. Ὅσακις μία τις αὐτῶν διήρχετο, τοὺς διαδρόμους, ἐνόει ἐκ
 τῆς δονήσεως τοῦ δαπέδου ἢ τῶν παλμῶν τοῦ ἀέρος ἂν ἦρχετο πλη-
 σίον τῆς, ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ μὴ τὴν ἀναγνωρίσῃ. Οἱ μικροὶ βραχιόνες
 τῆς ἐξετείνοντο, εὐθὺς δ' ὡς συνελάμβανε μιαν χεῖρα, ἢ χειρῖδα, ἐν
 ἄκρον τῆς ἐσθῆτος, ἀνεφώνει τὸ ὄνομα τῆς συλληφθείσης. . . Οἱ δάκτυ-
 λοὶ τῆς, ἀναπληροῦντες τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ ὅλα καὶ τὴν ῥίνα, εὕρισκον-
 το ἐν ἀκαταπαύστῃ, ἀδιάλειπτῃ κινήσει, ὡς αἱ κεραταὶ ἐντόμων τινῶν.

Ἡ ὀξύτης τῆς ἀφῆς ἔφθανε μέχρι τῆς μαντικῆς ἐκείνης δυνάμεως,
 ἣν παρ' ἡμῖν ἔχει ἰδίως ἡ ὄρασις· ἡ Λάουρα οὐ μόνον τοὺς τόνους τῆς
 γλώσσης τῶν δακτύλων ἀντελαμβάνετο εὐδιακρίτως, ἀλλ' ἐκάστη θέσις
 τοῦ σώματος, ἐκάστη κίνησις μέλους τινὸς ἐνεῖχεν ἰδίαν ἔννοιαν δι' αὐτήν.
 Ἐκ τῆς διαφόρου κινήσεως τῶν μυῶν ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὴν ἐλαφρὰν
 πίεσιν τῆς ἀγάπης, τὴν δύναμιν τῆς πεποιθήσεως, τὴν ἔντονον ἔκφρασιν τοῦ
 προστάγματος, τὸν κλονισμόν τῆς ἀνυπομονησίας, τὸν αἰφνίδιον σπασμὸν
 τῆς ὀργῆς, καὶ ἄλλας μεταβολάς, ἃς διηρμήνευε ταχέως καὶ ἀκριβῶς.

Τὰς ἀποστάσεις ὑπελόγιζεν ἀκριβέστατα. Ἀνηγείρετο ἐκ τῆς ἔδρας
 τῆς καὶ ἔβαινε κατ' εὐθείαν εἰς τὴν θύραν, ἐξέτεινε τὴν χεῖρα, ὕψονε μετ'
 ἀκριβείας τὸν σύρτην. Ἄν ἐνότιε προσέκρουε κατὰ θύρας κεκλεισμένης
 ἣν ἐνόμιζεν ὅτι θὰ εὕρισκεν ἀνοικτήν, δὲν ὠργίζετο, ἀλλὰ ἔξευε γελῶσα
 τὴν κεφαλὴν, ὡσεὶ εἶχε συναίσθησιν τῆς γελοίας θέσεως, ἐν ᾗ εὕρισκετο.
 Ἡ ἀδιάλειπτος κίνησις τῶν χειρῶν τῆς παρεῖχεν εἰς αὐτὴν ἀκριβεστά-
 τὴν γνῶσιν τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ· οὐδὲν νέον ἀντικείμενον, οὐδὲ βιβλίον κἀν
 ἦτο δυνατόν νὰ εὕρισκεται ἐν τοῖς δωματίοις ὅπου διέτριβε συνήθως καὶ
 νὰ διαφύγῃ τὴν ἀντίληψιν αὐτῆς.

Ἐν ἄλλῃ ἐκθέσει τοῦ ὀ Nowe ἔγραφεν :

«Πολλάκις προσεπάθησα νὰ καθορίσω πῶς ὑπολογίζει τὴν ἀπόστα-
 » σιν, τὸ μῆκος, πρὸς τοῦτο δὲ ἔθετον εἰς τὰς χεῖράς τῆς λεῖα ἢ τραχεῖα
 » σώματα, ἅτινα εἴλκυον πρὸς ἑαυτόν. Ἄν παραδείγματος χάριν θέσω
 » εἰς τὴν χεῖράν τῆς ῥάβδον καὶ ἐλκύσω αὐτήν, λέγει ὅτι εἶνε μακρὰ ἢ
 » βραχεῖα, ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τῆς ἔλξεως τούτεστι ἀναλόγως
 » τῆς διάρκειας τῆς ἐντυπώσεως».

Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶνε ἀξία λόγου, διότι συμφωνεῖ πρὸς τὴν πα-
 ρατήρησιν τοῦ Πλάτνερ, πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Στουάρτ Μίλλ καὶ ἄλ-
 λων ὅτι παρὰ τοῖς ἐκ γενετοῖς τυφλοῖς ὁ χρόνος ἐπέχει θέσιν χώρου.

Καίπερ δ' ἐστερημένη τῆς ὀπτικῆς καὶ ἀκουστικῆς αἰσθήσεως, αἰτι-
 νες εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖαι πρὸς καταμέτρησιν τοῦ χρόνου, ἡ Λάουρα
 Βριδζμαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν κα-
 τάστημα ἠδύνατο νὰ καταμετρήῃ τοῦτον ἀκριβέστατα, ἄνευ τῆς βοηθείας
 τῆς διαδοχῆς τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν ἢ τοῦ ἤχου τῶν ὰρολογίων.
 Εἶχε σαφῆ ιδέαν τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος καὶ τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς
 ὡς τινος ἐνιαίου. Ὑπὲρ τῆς γνώμης τῶν διατεινομένων ὅτι ἡ ἰκανότης
 τῆς ἀντιλήψεως καὶ καταμετρήσεως τοῦ χρόνου εἶνε ἔμφυτος συνηγορεῖ
 τὸ γεγονός ὅτι ἡ Λάουρα καταμετρεῖ ἀκριβῶς τὸν χρόνον, διακρίνουσα
 ὀλόκληρον διάρκειαν τῆς ἡμισείας. Εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον δύναται νὰ
 παίξῃ ὀρθότατα ρυθμούς, οἳ οἱ ἐπόμενοι. α'.) Βραχύ, δύο χρώματα
 βραχύ, βραχύ. β'.) Βραχύ, βραχύ, δύο χρώματα, βραχύ. Πάντως ἔχει
 σαφῆ ιδέαν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ὅπως κρούη τὰ δύο ὄγδοα κατὰ
 βούλησιν, καθόσον ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει εὕρισκονται εἰς τὸν δεῦτερον
 παλμόν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν εἰς τὸν τρίτον.

Κατὰ τὴν εἰσόδον αὐτῆς εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν κατάστημα δὲν εἶχε
 τὴν ἐλαχίστην περὶ θανάτου ιδέαν. Περιέγραφε μετ' ἐκφράσεως τρόμου
 τὴν φρίκην, ἣν ἠσθάνθη ἑπταετίς ψεύσασα ἐν πτώμα. Ἐν τούτοις ἡ
 φρίκη ἐκείνη δὲν ἐπήγαγεν ἐκ τῆς σαφοῦς παραστάσεως, ἣν εἶχε περὶ
 πτώματος, ἀλλ' ἐκ τῶν νέων αἰσθημάτων τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἀκαμψίας
 τοῦ σώματος.

Ἄλλαι παρατηρήσεις τὴν ψυχολογίαν ἐνδιαφέρουσαι εἶνε αἱ ἐπόμε-
 ναι· τὰ ὄνειρα αὐτῆς ἀναπαριστῶσι τὴν κατὰ τὴν ἐγρήγορσιν κατάστα-
 σίν τῆς. Ὀνειρεύεται ἐν τῇ προσιδιαζούσῃ αὐτῇ γλώσσῃ, τῇ γλώσσῃ τῆς
 ἀφῆς· καὶ εἰς τὰ ὄνειρά τῆς διὰ τῶν δακτύλων ὀμιλεῖ.

Εἶχε μάθη ὅτι ἐκ τῶν γνωστῶν αὐτῇ γυναικῶν, ἄλλαι μὲν εἶχον
 γλυκὺν καὶ εὐπροσθήγορον χαρακτήρα, διότι ἐφέροντο πρὸς αὐτὴν φιλο-
 φρόνως καὶ τὴν ἐθάπτειον ἀκαταπαύστως, ἄλλαι δὲ ἀγτίθετον ὄλως, διότι

τὴν ἀπέφευγον ἢ τὴν ἀπόθουον καὶ ἦσαν σκαιαὶ τὴν συμπεριφορὰν. Τὰς πρῶτας τούτων συνείρεν ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς μετὰ γλυκεῖος μήλου, τὰ δὲ δευτέρας μετὰ ὀξέος· οὕτω δὲ κατώρθωσε νὰ εὖρη σημεῖον ἐκφράζον ἠθικὴν κρίσιν.

Ἡ Mrs Samson, ἡ παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τῆς Λάουρας ἐν τῷ περὶ αὐτῆς βιβλίῳ τῆς γράφει πρὸς ἄλλοις καὶ τὰ ἐξῆς:

«Θὰ μ' ἐρωτήσῃ τις ἴσως πῶς ἀναγινώσκετε βιβλία εἰς τὴν Λάουραν; —Κάθημαι πρὸς τ' ἀριστερά, κρατοῦσα τὸ βιβλίον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ σχηματοποιούσα διὰ τῆς δεξιᾶς. Ἄλλο τι δὲν πράττω. Ἐκείνη διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῆς, ἣν κινεῖ ἐλαφρῶς ἐπὶ τῶν δακτύλων μου, ὅχι ὅμως μὲ δύναμιν δυναμένην νὰ ἐμποδίσῃ τὰς κινήσεις αὐτῶν, συλλαβίζει ἢ μᾶλλον ἀναγινώσκει τὰς λέξεις. Δὲν φαίνεται λαμβάνουσα συνειδησὶν ἐκάστου γράμματος πλειότερον ἡμῶν ὁσάκις ἀναγινώσκομεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν».

Ἡ Λάουρα κατώρθωσεν οὕτω νὰ μάθῃ πολλά. Ἐγένετο ἱκανὴ νὰ γράφῃ τὰς ἰδίας αὐτῆς σκέψεις ἐν ἰδίῳ ἡμερολογίῳ, νὰ διατηρῇ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς οἰκογενείας τῆς καὶ ἄλλων προσώπων καὶ ἐκείνη μὲν ἔγραφε διὰ μολυβδίδος, αἱ δὲ ἐπιστολαὶ αὐτῆς ἐλάμβανε, ἢ ἦσαν γεγραμμέναι διὰ καρφίδος καὶ τότε ἀνεγίνωσκεν αὐτὰς διὰ τῆς ἀφῆς ψαύουσα τὴν ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου μέρους τοῦ χάρτου ἐξοχὴν τῶν γραμμάτων, ἢ διὰ μελάνης, καὶ τότε ἀνέθετεν εἰς φίλην τῆς νὰ διερμηνεύσῃ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τὴν δακτυλογικὴν γλῶσσαν.

Οὕτω ἠδυνήθη τὸ παντέρημον ὄν νὰ ἔλθῃ εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ κόσμου, νὰ γίνῃ μέλος τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ἧς ἀνηλεῶς εἶχεν ἐξορίσῃ αὐτὸ ἢ ἀσπλαγχνὸς μοῖρα!

Ἄρ. Η. Κουρτίδης.

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν, δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν, ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκάς των φουστανέλλας, ἐθώπευσε τὰς μαύρας κόμας των, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς των ὀφθαλμούς, κατωπτρίσθη εἰς τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν των, ἐχρῦσσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβὰς. Καὶ τότε, δύνων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος, νεκρούς, σκορ-

πισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα, καὶ χάνεται ἀργά, ἀργά, ὡς μέγα κλειόμενον ἐρυθρὸν ὄμμα, ὅπερ σβύνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψῃ τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους. Ὅλην τὴν ἡμέραν, ἄσιτοι καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων, ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τῆς λόγχης τὴν βίαν. Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μπαρούτην μὲ τὴν χουφταν, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔσχατον σπειρὶ τῆς ἐσώθη μέσα εἰς ταῖς παλάσκαϊς των, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαταγάκι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των, ἔπεσαν χαμαὶ ἄψυχοι ναί, ἠττημένοι ὄχι. Κ' ἐν τῷ μέσῳ των, ὁ Παπαφλέσσας, πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν, καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδόνος, ξαπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμήμα, αἰμοστάζον μὲ σφικτὰ τὰ δάκτυλα, ἐν σπασμῷ ἔρωτος καὶ λύσσης. Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται, ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤχῳ τυμπάνων καὶ σαλπείγων βοῆ, ἐνῶ τὰ μπαϊράκια του, ἀναπεπταμένα, φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἐσπέρας, καὶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὀρίζοντος τῆς δύσεως. Μυρμηκίᾳ, ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πρανή, ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του. Ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐκ τοῦ λύθρου γῆς, οἱ ἄραβες βαδίζουν ἐπιμόχθως, τῶν ἀλόγων τὰ πέταλα γλυστροῦν. Ἄλλ' ἢ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ νίκῃ εἶνε τόση, τόση εἶνε ἢ μετὰ τὸν φόβον ἠδονή, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ράχην. Ἦδη ὁ ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρον τοῦ λόφου, ἀνέβη, κ' ἐπ' αὐτῆς, ἐστάθη, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκύτταξε τὸ κοκκινίζον ἔδαφος, ὅπερ πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησε τὸν ἀνερχόμενον στρατὸν, εἶδε κύκλω τοὺς πεσόντας. Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἐκπληκτον, ἀναμετρᾷ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των, καὶ τοὺς βραχιονιάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὠραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ὄψιν του, ὡς νέφος τι διέρχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται ἐλαφρῶς, ἀδιόρατος παλμὸς συσπᾷ τὰ χεῖλη του.

— Κρῖμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβένταις!

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὡσὰν νὰ μὴν πιστεῦθῃ πῶς ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες, ὅτι κείνONTAI ἀναίσθητοι, καὶ δὲν κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ζυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι, πῶς καὶ ὁ ἴδιος Θάνατος ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος αὐτῶν.

— Ποιὸς εἶναι ὁ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὁδηγοὶ του ἔσπευσαν, προσέδραμον, ἔδειξαν τὸ πτώμα, λάσιον,

περιρρεόμενον ἐκ τοῦ ἰδρώτος τοῦ ἀγῶνος, κατερρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τοῦ καπνοῦ.

— Σηκῶστέ τον μωρέ· πάρτε τον! . . . Πάρτε τον· πλύντε τον! . . . Πλύντε το τὸ παλληκάρι!

Δύο ἄνδρες, ἔλαβαν αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του, κ' ἐβάδισαν, διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγὴν, Ἐκεῖ, τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλόν καὶ τὸν ἰδρώτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κοινορτοῦ καὶ τῆς ἀσβόλης, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἰχώρος, τὸν ἐσπόγγισαν, διηθέτησαν τὰ ξεχισμένα του ἐνδύματα, κ' ἐγύρισαν ὀπίσω, φέροντές τον.

— Στήστε τον ἐκεῖ ἀποκάτω!

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες ἐκατέρωθεν αὐτόν, ᾤδευσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὕψωσαν, καὶ τὸν ἀκούμθησαν, τὸν ἐστερέωσαν ἐπὶ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν ἰσορρόπησαν, ὡσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήθησαν, ἀπεμακρύνθησαν, καὶ τὸν ἀφήκαν μόνον, βασταζόμενον διὰ τῆς ἰδίας του δυνάμεως. Τὸ πτώμα ἐπανέμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν, τὸν θώρακα προτεταμένον, καὶ κρεμάμενα τὰ χέρια, μὲ ἀναπόσπαστον τὸ τμήμα τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη διεστῶτα, ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν. Τότε, ὁ Ἰμβραϊμης πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον, ἴσταται καὶ προσβλέπει σιγαλὸς ἐπὶ μακρὸν τὸ ἄπνουν πτώμα τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἦτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὡσεὶ βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λυθροῦ τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σειομένους κλάδους οἵτινες ἀνέφρισσον πενθίμως, φιλεῖ, παρατεταμένον φίλημα, τὸν ὄρθιον νεκρὸν.

Μιχαὴλ Μητσάκης.

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΝΙΤΣΑ

Στὸ μικρούλακι τὸ χωριὸ ποῦ ἔχει κρυφτῆ, λὲς ἀπὸ ζήλεια, μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμον, στὴ ποδιά τοῦ μεγάλου βουνοῦ, κ' ἔχει βαθεῖα κρυμμένα ἀπ' ἀνθρώπου μάτι τὰ πρόσχαρα σπητάκια του μέσα σ' ἀδιάβατο λόγκο ἀπὸ κερασιές κι' ἀνθισμένους κήπους, ποῦ ἀπὸ κάθε βράχο του καὶ κάθε μονοπάτι ἀναβρῦει καὶ ἀπὸ μιὰ παγόβρυσι, ποῦ τὸ κατασταλάζουν ἀπ' τὲς ψηλὲς κορφές τοῦ βουνοῦ, ποῦ ὑψώνεται κατακεφάλαιά του

θεόρατο, μὲ τὲς ρετινοεωδιές των χιλιάδες χιλιοχρονίτικα ἔλατα, στὸ μικρούλακι τὸ χωριὸ ποῦ φτερουγίζουν καὶ λαλοῦν τὰ χαράμματα, ἢ πλουμιστὲς πέρδικες, καὶ τὸ λένε τὲς μαγεμμένες νύχτες τοῦ κόσμου τὰ ἀηδόνια, μονάχα ἢ Νίτσα τῆς Ἀναγνώσταινας ἤξερε νὰ ρίχνη μάγια. Ἦτον ἡ μόνη μάγισσα στὸ χωριὸ «παιδί τῆς μάννας τῆς» ποῦ λέγανε κ' οἱ χωριανοὶ τῆς. Ἡ μακαρίτισσα ἢ Ἀναγνώσταινα δὲν εἶχ' ἀφίση σημάδι καὶ ψηφὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀγριοδότανο καὶ κάθε ξορκιοδιάβασμα τῆς γῆς, ποῦ νὰ μὴ τῆς τὸ δίδαξε. Αὐτὴ μονάχα κατέβαζε τ' ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ στὴ ποδιά τῆς, καὶ τ' αὐγουσιاتیτικο φεγγάρι σὲ χρυσωμένο δίσκο. Καὶ τί δὲν ἤξευρε ἢ ὠμορφὴ κόρη μὲ τὸ σταράτο πρόσωπο καὶ τ' ἀστραφτερὰ τὰ μάτια, ποῦ καὶ μ' αὐτὰ μονάχα μάγευε καὶ ζετρέλλαινε κόσμον! Ὅλοι τὴν συμπονοῦσαν στὸ χωριὸ σὰν ἦταν καὶ φτωχούλα. Ἀπὸ τὲς μαγιοδουλειές λίγα πράμματα κέρδαινε, ἀπὸ γιατροδότανα μάλιστα συχνά, καὶ πολὺ δύσκολα νὰ τὴν κατάφερνε καμμιά συνομιληκὴ τῆς νὰ τὰ ρίξη μιὰ φορὰ ἔτσι γιὰ τὴν ἀγάπη κανενὸς λεβέντη. Δὲν ἦταν πλασμένη γιὰ τέτοια αὐτὴ. Ἀπὸ πουρνὸ ὡς τὸ βράδου ρογιαζόνταν, καὶ ἀργατεύονταν, πότε σὲ βοτανολόγισμα, πότε σὲ θέρο, καὶ πότε σὲ τρύγο. Κι' ἡ κόρη μὲ τὸ σταράτο πρόσωπο, τ' ἀστραφτερὰ τὰ μάτια καὶ τὸ μικροκαμωμένο τὸ κορμί, μοναχοκέφαλη στὸ κόσμον, μὲ τὸ ξενοδούλεμά τῆς ἐβγαίνει τὸ ψωμάκι τῆς, καὶ διάζονταν ἀρῆα καὶ ποῦ στὸν ἀργαλειό τῆς, κάτι γιὰ τὴ προικὰ τῆς. Κοντὰ στὸ φτωχικὸ τῆς συνώρευε μὲ τὸν μικρὸν τῆς κήπο τ' ἀρχοντικὸ τοῦ μπάμπου τῆς, τοῦ Γληγορῆ Ἀναποδιά, ποῦ τὰ κοιλὰ τοῦ σιταριοῦ ἔρχονταν κάθε χρονιά ἀφθονα εἰς ἀμπάρια του, καὶ γιόμιζαν ἀπὸ τὸν τρύγο τοῦ κατωγειοῦ τὰ βαένια πέρα γιὰ πέρα. Δυὸ πῆχες τόπος χωρίζε τὰ δύο τὰ σπητία, κ' ἢ Νίτσα δὲν ἤξερε τὴν καλημέρα τους. Ὁ Γληγορῆς ὁ Ἀναποδιάς, κ' ἢ κόρη του, ἢ περὶ φανη Μαντούλα, τῶχαν ντροπή τους γιὰ τὴ φτώχεια καὶ τὲς μαγιοδουλειές τῆς Νίτσας καὶ τῆς μακαρίτισσας γρηῆς, κ' οὔτε ἔρριχναν ποτὲ τὸ μάτι τους στὸ χαμηλὸ σπητάκι μὲ τὴν ἀχυροσκεπὴ του καὶ τὰ μικρούλια του παράθουρα ἐκεῖ ποῦ καμμιά γιορτῆ καὶ σκόλη ἀντηχοῦσε κἄνα γλυκὸ καὶ παραπονεμένο τραγουδάκι. Ὅσο περὶ φανη ἦταν ἢ Μαντούλα, τόσο καλόκαρδη καὶ ταπεινὴ ἢ Νίτσα μὲ τὰ μάγια. Στὸ χωριὸ πολλὲς φορές ἢ κακογλωσσὶα δὲν χώνευε τὴ ψηλὴ μύτη τῆς Μαντούλας καὶ τ' ἀκατάδεχτο τοῦ Γληγορῆ τ' Ἀναποδιά, ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ πλούτησε τρώγοντας ψωμί καὶ κρεμμύδι. Τ' αἰδικο δὲν τῶθελε ὁ κόσμος. Σὰν εἶχε βίος ὁ μπάμπου, δίκιο ἦτον νὰ μὴ τυραννιέται καὶ βασανίζεται τ' ὄρφανὸ κορίτσι τῆς ἀδελφῆς του. Κάποτε σὰν συναπαντιώτανε ἢ δυὸ ξαδερφάδες

στή Κοκκινόβρυσι, πού τήν προτιμᾷ πάντα ὄλο τὸ χωριό γιὰ τ' ἀλαφρό και παγωμένο νερό της, με τὰ σταμνιά στό κεφάλι, πρώτη ἀπό τές δυό ἡ Νίτσα με τὰ μάγια, ἄνοιγε δυό χειλάκια τριανταφυλλένια, και καλησπερούσε τήν ἀκατάδεκτη με μιὰ γλύκα πού και πέτρα θά μαλάκυνε. Μὰ ἡ Μαντούλα πάντα περήφανη, ὀρθή σάν ξεροκαλαμιὰ με τήν ἄσπρη, ἄσπρη ὄψι της, και τὰ λιγωμένα μάτια ἔρριχνε μιὰ κρύα ματιὰ ἐπάνω της, κ' ἀποκρίνονταν γιὰ τὰ μάτια, με ξένη καρδιά στό χαιρέτισμά της. "Άλλες φορές σάν τύχαινε νᾶνε πλακωσιὰ πολλή στή Κοκκινόβρυσι, με τ' ἀθάνατο νερό, κ' ἡ Νίτσα ἦταν παγεμένη προθήτερα ἄφινε τήν ἀράδα της στή Μαντούλα, και πέρνοντας ἀγάλι' ἀγάλια τή ρίζα, ρίζα ἀπό τὰ ψηλά τὰ ἔλατα, και με τὰ μάτια καρφωμένα κάτω στή λαγαδιά, πού τήν ἀποκοιμίζε γλυκὰ τὸ πέσιμο τοῦ ἡλιου, περιμενε ν' ἀπογεμίση πρώτη ἡ ἀκατάδεκτη. "Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἔβλεπε με κακὸ μάτι τὸ χωριό, και μουρμούριζε πάντα με κάποιο παράπονο: — Καφονίτσα!

* *

"Ἐτσι ἐζούσε τήν ἡσυχη και καταφρονημένη ζωὴ της ἡ κόρη με τὰ μάγια. Μὰ τί τήν ἐμελλε αὐτὴ γιὰ τοὺς συγγενεῖς και τὰ καλά των! "Ἄς ἦταν καλά τὰ χέρια της, τὰ μικρὰ και παχουλά ἐκεῖνα χεράκια, πού με τόσες χονδροδουλειές ἔστεκαν πάντα δροσερὰ και μαλακά. Μέσα στήν ἡσυχη ζωὴ της μονάχα ἡ ἀγάπη της τῆς ἔχυνε τρανὴ ἀγαλλιασι, και κρυφὴ δροσιὰ στή ψυχὴ της. Κάπου τᾶχε δομένα τ' ἀστραφτερά της μάτια ἡ κόρη με τὰ μάγια, κάπου τᾶχε χαρίση με θυσία τὰ δροσερὰ της κάλλη. Ὁ μορφονεὸς ὁ Μαθθίας, ὁ πραγματευτής, ξένος στό χωριό, και γυρίζοντας πότε ἓνα μῆνα σ' ἐτοῦτο τὸ δῆμο, και πότε στὸν ἄλλο, τᾶχε κλέψη τ' ἀστραφτερὰ μάτια και τὰ εὐμορφα κάλλη τῆς κόρης με τὰ μάγια. Μῆνα ἔκανε νάρθη στό χωριό. "Ὅταν τὸν ἔβλεπε κάτω στὰ χωράφια νᾶρχεται στὸ μεγάλο δρόμο με τὸ μικρὸ του τ' ἀλογάκι φορτωμένο κι' ἀπὸ τὰ δυό τὰ πλάγια τοῦ σαμαριοῦ με τές δυό γυαλένιες μὸστρες του, ἐκεῖ πού πίσω ἀπ' τὰ γυαλιὰ ἄστραφταν τὰ χρωματιστὰ φορέματα, ἢ μεταξωτὲς κορδέλλες, ἢ εὐμορφὲς και λεπτοκεντησμένες ταμτέλες, και χίλια τόσα πράμματα, σάν τὸν ἔβλεπε νὰ περπατῆ ἀποπίσω μουσκίδι ἀπὸ τὸν ἴδρωτα, κατακοιμμένοι ἀπ' τὸ δρόμο. με τὸ πλατὺ κόκκινο ζωνάρι του στή μέση, μ' ἓνα θεόρατο μανδῆλι στὸ λαιμό, με τήν ντριτσα τῆ πλατύγυρη στήν ἡλιοκαμμένη κεφαλή, και νὰ φωνάζη προτοῦ νὰ καλομπῆ ἀκόμα στό χωριό με μιὰ ψιλὴ φωνή, πού ἀνατάραιζε τές καρδιές τῶν λυγερῶν: — Πάρτε, πραγματέιες! . . καινούργια φορέματα! . . σάν τὸν ἔβλεπε νὰ τὸν τριγυρίζουν ἀμέσως γυγαῖκες με τὰ παιδιὰ στήν ἀγκαλιά, κορίτσα με χαμόγελο στὰ χεῖλη, γρηές

με τὴ ρόκα στὰ στήθια, και νὰ τὸν καλωσορίζουν ἀπ' ἐδῶ, και νὰ τὸν καλωρωτᾶνε ἀπ' ἐκεῖ, και νὰ πέφτουν σάν μελισσι ἐπάνω στὲς πραγματέιες του, κ' ἐκεῖνος τὸρὰ νὰ χαμογελᾷ, τὸρὰ νὰ παζαρεύη, ὕστερα νὰ μετράη με τὸ πῆχyu, νὰ κόβη με τὸ ψαλίδι, και με τὴ γλώσσά του, νὰ ἰδρώνη, νὰ σφογγίζεται κάθε στιγμὴ με τὸ μεγάλο μαντήλι του, και νὰ προφταίνη τῆς κάθε μιᾶς τὸ γοῦστο, σάν τὸν ἔβλεπε ἔτσι εὐμορφο και ἡλιοκαμμένο ἡ Νίτσα με τὰ μάγια, ἐνοιωθε ἓνα ἀδιάκοπο φτερούγισμα μες στή καρδιά της, και μ' ἓνα κρυφὸ ἀναστεναγμὸ ἔσκυφε τὸ ἀχνὸ της κεφαλάκι κ' ἐθέριζε . . κ' ἐθέριζε με τὸ κοφτερὸ της δρεπανάκι τὰ χρυσὰ και μουστῶμένα στάχια, δίχως μιλιὰ. "Ἐ! τί νὰ γένη μάτια μου. Αὐτὴ πού τὸν ἀγαποῦσε τόσο, κ' αὐτὸς πού ἦταν τόσο τρελλὸς γιὰ τ' ἀστραφτερά της μάτια, δὲν μπορούσαν νὰ μιλήσουν πρώτοι πρώτοι. Κ' ἡ σιταροπρόσωπη κόρη δὲν ἔβλεπε τήν ὥρα νὰ πέση ὁ ἥλιος στὰ βουνά, και νὰ πλακώση τὸ σκοτάδι. Τότε σάν ἔφτανε στὸ φτωχικὸ της ἔβρεχε γλήγορα-γλήγορα τές μακρυὲς πλεξίδες της, τές ἔδενε μ' ἓνα σειριτάκι ζευγαρωτὲς, και τές ἔρριχνε πισόπλατα, φοροῦσε τὸ πιεὶ παστρικὸ φουστανάκι της και με τὴ στάμνα στὸ κεφάλι, μ' ὄλο τὸν κόπο τῆς ἡμέρας, ἔπαιρνε με φτερωτὰ πόδια και με γοργὸ περπάτημα τὸ δρομικὴ τῆς Κοκκινόβρυσις. Και τὸν συντύχαινε ἐκεῖ πάντα καθισμένο στὸ μικρὸ τὸν ὄχθο, περιμένοντας νὰ ποτίσῃ τ' ἀλογάκι του. "Ἄ! ποιά χαρὰ σάν ἦταν ἔρημη ἡ βρύσι με τὸ κρὺ τὸ νερό! Πῶς δὲν τὸν χόρταινε τότε ἀπὸ τρυφερὰ λογάκια, κ' ἀπὸ κᾶνα κρυφὸ φιλάκι, σπαρμένο με τρεμούλα μέσα σ' ἐκεῖνη τήν ἔρημιὰ! Πῶς τῆς φοροῦσε ὕστερα ἐκεῖ ἀπάνω στὸ φίλημα ὁ ἴδιος κᾶνα καινούργιο ἀρχανούφασμένο μαντήλι, ἀγορασμένο γιὰ τῶμορφο κεφαλάκι της ἐπίτηδες στή χώρα! Με τί χαρὰ τοῦ πότιζε ἡ ἴδια ἔπειτα τὸ μικρὸ του ἀλογάκι, και τὸ φιλοῦσε γλυκὰ στὸ μέτωπο, μες σ' ἄσπρὸ του ἀστεράκι, και χλιμιντροῦσε ἐκεῖνο ἀπὸ ἡδονὴ κ' εὐχαρίστησι, κ' ἐσφύριζε ὁ βουνήσιος ἀέρας γύρω, κ' ἔσκουζε ψηλά κᾶνας γεροέλατος, και τᾶρχιζε κᾶνα ἀηδονάκι κάτω ἀπὸ τήν κοιμισμένη λαγαδιά, κ' ἐπηδοῦσε γοργὸ, γοργὸ τὸ δροσερὸ νεράκι ἀπὸ τῆς γῆς τὰ σπλάγγνα, κ' ἐπηδοῦσαν τῶνα κοντὰ στὸ ἄλλο τ' ἀστεράκια στὸν οὐρανὸ, κ' ἐγελοῦσαν ἀπὸ εὐτυχία τ' ἀστραφτερὰ μάτια τῆς κόρης με τὰ μάγια, γιὰ τὸν Μαθθία τὸν πραγματευτή. . . Μονάχα ἡ θλιβερὴ φωνὴ τοῦ γκιώνη, ἀντηχῶντας ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ μέσα στή πρόσχαρη ἐκεῖνη ἀρμονία τῆς βραδείας, ἐφαίνονταν πῶς ἤθιλε νὰ πῆ με κάποιο παράπονο:

— Καφονίτσα!

* *

Οίπραμματευτάδες στὰ χωριά ἔχουν πέρασι πάντα· εἶνε κἄτι τι ἐκεῖ πέρα· πολλοὶ τοὺς ζηλεύουν γιὰ γαμπροὺς στὰ κορίτσια των, καὶ πολλοὺς χάνονται γιὰ δαύτους. Ὁ Γληγόρης ὁ Ἀναποδιάς, γυρίζοντας μέσα στὸ κρινὶ του γιὰ πολὺ καιρὸ, σὰν ποιὸς θᾶτανε ἐκεῖνος ὁ καλόμοιρος ποῦ θὰ γλεντοῦσε μαζί με τὴν θυγατέρα του, καὶ τὸ βιδὸς ποῦ σώριαζε αὐτὸς ἀπὸ μικρὸ παιδί, δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ ἕνα ἄξιο του μέσα στὸ χωριό. Ἦταν πολλὰ καλὰ, ἄξια καὶ δουλευτάρικα παλληκάρια, ἀπὸ καλὸ σόι, καὶ μετὰ ἀκόμα, μὰ ἤξερε καλὰ ὁ γέρος πῶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ βάλῃ στὸ χέρι εὐκόλα κανένα, γιὰτὶ σὰν νιόπλουτος αὐτὸς ποῦ ἦτο, δὲν ἔδειχνε πόθο κανεὶς λεβέντης γιὰ τὴν ἀκατάδεχτη Μαντούλα. Καὶ τί σοφίστικε ὁ γέρω-Ἀναποδιάς; Ἀπὸ καιρὸ ἔβλεπε μετὰ γλυκὰ μάτια τὸν πραιμματευτὴ τὸν Ματθία. Ὅταν εἶχε πᾶν τὴν χώρα μιά μερὰ ἔφαγε τὰ τσαρούχια του, ἀναζητῶντας νὰ μάθῃ τί λογῆς ἄνθρωπος ἦτο αὐτὸς ὁ μορφονεὶος ὁ Ματθίας. Ἔμαθε λοιπὸν πῶς ἦταν ἕνα φτωχό-παιδο τίμιο, μετὰ γερὴ καρδιά καὶ γερότερα κόκκαλα. Κ' ἀπὸ τότε ὁ Γληγόρης ὁ Ἀναποδιάς πῆγαινε μυρίζοντας σὰν τὸ ζαγάρι γιὰ τὸν μορφονεὶό μας. Πέρασαν μῆνες ἔτσι, καὶ ἕνα πρωὶ τὸ χωριὸ τράνταξε ἀπὸ ἄκρη σ' ἄκρη σὰν εἶδε ἀποκάτω ἀπ' τὸ σπῆτι τ' Ἀναποδιά, ἀνοιγμένο ἕνα ἐμπορικὸ μετὰ τὰ οὐλά του, ποῦ λέγανε στὸ χωριό, καὶ τὸ Ματθία κορδωμένον μέσα στὲς στάμπες του μετὰ τὸν πῆχυ στὸ χέρι, καὶ τὸ γέρο Γληγόρη καθισμένο διπλοπόδι μπροστὰ στὴ πόρτα μετὰ τὸ κεχριμπαρένιο του κομπολόγι στὸ ἕνα χέρι, καὶ μετὰ τὴν ἄκρα τοῦ μουστακιοῦ του στὸ ἄλλο κρυφογελῶντας μέσα στὰ χονδρὰ χεῖλη του. Κ' ἐκεῖ στὸ πλάι τὸ νοητὸ τ' ἀλογάκι, ποῦ τὸ δρόσιζαν τὰ χερᾶκια τῆς Νίτσας μετὰ τὰ μάγια ἀκουμπισμένο στὸν τοῖχο ἐκυττοῦσε μ' ἕνα θλιβερὸ μάτι πέρα πρὸς τὴ φράχτη τοῦ κήπου, ἐκεῖ ποῦ μόλις ξεμύτιζε ἕνα κομματάκι ἀχυροσκεπῆς. Τὸ καυμένο τὸ νοητάκι!.. Κι' ἐξαφνίστηκαν οἱ χωριανοὶ γιὰ τὸ τερτίπι τοῦ γέρου καὶ μουρμούριζαν— Γιὰ τὸ γέρο ἀναποδιασμένο!...

Τὸ ἐμπορικὸ πῆγαινε καλὰ, κι' ὁ Ματθίας ἔβγανε παρᾶ, καὶ παρᾶ μετὰ οὐρὰ μάλιστα, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ βλογᾶ τὸ γέρο Γληγόρη, ποῦ μετὰ τὴν καλωσύνη βρέθηκε νὰ βάλῃ τὸ μισὸ κεφάλαιο γιὰ τὸ ἀνοιγμα τοῦ μαγαζιοῦ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ζητήσῃ καὶ νοῖκι γιὰ τὸ κατῶγί του. Ὅλα τοῦ δήμου τὰ χωριά γύρω κάθε γιορτὴ ἔπεφταν στὸ μικροῦλάκι τὸ χωριό, κι' ὁ Ματθίας σὰν ξυπνὸς ἄνθρωπος ἔπερνε μετὰ χίλια τερτίπια τὰ γεννημάτα των, καὶ τοὺς ἐφόρτωνε μετὰ τὰς πραιμμάτειαις του. Κάθε γιορτὴ καὶ κάθε μερὰ ἀπάνω κάτω καὶ πανηγῦρι στοῦ Ματθία. Ἐκεῖ πειὰ γίνονταν τὰ ξεφορτώματα ἐκεῖ τ' ἀγοράσματα, ἐκεῖ τὰ παζάρια, ἢ φωνές, τὰ βλαστήμια, τ' ἄλογα, τὰ γαϊδουράκια, οἱ λεβέντες μετὰ τὴν ἄσπρη

φουστανέλλα, ἢ χωριάτισσες μετὰ τ' ἄσπρα τὰ μαντήλια στὸ κεφάλι, μετὰ τὰ κίτρινα ἢ Κραβαρίτισσες, καὶ μετὰ τ' ἀσπροκόκκινα μάγουλά των, ἐκεῖ κάθε λογῆς παζάρι, κάθε λογῆς πραιμμάτεια ἐκεῖ μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ γέρο Ἀναποδιά, γιὰ νὰ τοὺς ἔχη ποῖο σιμά του ὁ τοκιστὴς πάντα. Κ' ἐμουρμούριζαν σ' ἄλλ' αὐτὰ οἱ χωριανοί:

— Γιὰ τὸν γιοῦδα, τὸν ἀναποδιασμένο!

Ἐκεῖ μέσα χάθηκε κ' ἡ τρυφερὴ ἀγάπη τοῦ Ματθία, ἐκεῖ ξαστοχῆθηκαν τόσο γρήγορα τ' ἀστραφτερά τὰ μάτια τῆς Νίτσας μετὰ τὰ μάγια, ποῦ τόσο τὸν ξετρέλλαιναν ἐδῶ κ' ὀλίγο χρόνον. Ἐκεῖ χάθηκε ὁ μορφονεὶος κι' ὁ λεβέντης, ὁ ἀνοιχτόκαρδος κι' ὁ ξεγνοιαστός στρατολάτης, ποῦ σήμερα κοιμῶταν σ' ἐτοῦτο τὸ χωριό, κι' αὐριο ξημερονόνταν στὸ ἄλλο, ὁ γλυκόκαρδος πραιμματευτὴς ποῦ ζοῦσε πάντα μέσα σὲ τρελλὰ λόγια καὶ σ' εὐμορφα χαμόγελα, ὁ νεὸς γι' ἀγάπη καὶ γιὰ ἔρωτα. Ἄ! πῶς τὴν σκληραίνει, πῶς τὴν καταντᾶ πέτρα, γρανίτη τὴν καρδιά αὐτοῦ ὁ παληοπαρᾶς. Κ' ἔτσι ἕνα πρωὶ διαλαλήθηκε στὸ κόσμον πῶς ὁ γέρο Ἀναποδιάς φόρτωσε στὴν ράχη τοῦ Ματθία τὴν Μαντούλα, καὶ τὸν ἔκαμε σῶγαμπρο. Ἡ χαρὴς τοῦ γάμου δὲν ἄργησαν ν' ἀρχίσουν. Στὰ χωριά ὁ γάμος ἔχει πέρασι· εἶνε κἄτι τι ποῦ στοχάζεται ὁ καθένας βαθεῖα πολὺ. Ὁ γάμος κρατᾶει τ' ὀλιγώτερο δέκα μέρες, χῶρια ἀπ' τὲς χαρὴς ποῦ ἀκολουθοῦν ὕστερα. — Ὅρῃ! ἐγὼ μιά βολὰ θὰ παντρευτῶ! ξεφωνίζει ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια του ὁ καθένας. Καὶ θάβει τὰ δυνατὰ του νὰ κάμῃ γάμον ποῦ ν' ἀφίνη ὄνομα. Ὅλοι οἱ συμπεθέροι, κι' ὄλοι οἱ κουμπάρου γύρω στὰ σιμότερα χωριά θὰ τρέξουν στὸ πανηγῦρι, ὄλοι οἱ χωριανοὶ θὰ βγαῖν νὰ τοὺς δεχθοῦν μ' ἀνοιχτὴ ἀγκαλιά. Κ' ἔτσι σὰν χυθῆ ὁ κόσμος ἐκεῖνος στὸ χωριό, ἢ ζωὴ καὶ τὸ ξεφάντωμα θ' ἀνάψῃ γιὰ καλὰ. Ὅλοι θὰ βάλουν τὰ δυνατὰ τους νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς καλεσμένους καὶ νὰ γλεντήσουν κι' αὐτοί. Καταντᾶ τότε ὁ γάμος ἕνα γλυκὸ πανηγῦρι, μιά γλυκεῖα ἀδελφωσύνη, μιά μεγάλη ἀπέραντη χαρὰ. Κι' ὁ γέρο Ἀναποδιάς θέλησε ὅλη τὴν χολὴν τοῦ χωριοῦ κατὰ τῆς ἀναποδιάς του νὰ τὴν λυώσῃ σὰν ζάχαρη σ' ἐκεῖνη τὴν περίστασι, μετὰ τὸν γάμον τῆς κόρης του. Κι' ἐμπρὸς στείλε ἄλογα ἀπ' ἐδῶ, στείλε ἀπ' ἐκεῖ σὲ μιά βδομάδα τὸ χωριὸ εἶχε γεμίσει ἀπὸ καλεσμένους, καὶ συντοπίτας. Κ' ἄρχισε πειὰ ὁ γάμος μ' ἀνεμοζάλη καὶ βράσι δυνατὴ.

Μονάχα μιά ψυχὴ στὸ μικροῦλάκι τὸ χωριὸ ἀπόμεινε μονάχη καὶ ξένη σ' ἐκεῖνη τὴν χαρὰ. Μονάχα ἡ λησμονημένη ἢ Νίτσα μετὰ τὰ μάγια, δὲν χαίρονταν καὶ δὲν ξεφάντωνε. Πόσο ἀλλοιώτικη εἶχε γίνῃ ἢ μικροῦλα κόρη, πόσο εἶχ' ἀλλάξῃ, πόσο εἶχε λυώσῃ!.. Δὲν ἦταν πειὰ ἢ κόρη μετὰ τὰ μάγια, ἢ κόρη μετὰ τ' ἀστραφτερά τὰ μάτια, τὸ σταράτο πρόσωπο,

καί με τὸ γλυκὸ τὸ φέρισμο. Ἀνάφαντώθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον, χάθηκε· τόσο δὲν ἔβγαίνει στὸ κατώφλι της. Κάποιος ποῦ τὴν εἶδε, θαμπώθηκε ἀπὸ τὴν ἀγριεμένη ὄψιν της, τὲς φλόγες ποῦ σκορποῦσαν τὰ μάτια της καὶ τὴν ἀχάμνια τοῦ κορμιοῦ της. Ὁ ταχυδρόμος ποῦ ἔφευγε μεσάνυχτα γιὰ τὴ χώρα εἶπε κάπου, κρυφὰ κρυφὰ, πῶς τὴν ἔλαγε δυὸ φορὲς στὸ δρόμο του· μιὰ κάτω στὴ ρευματιά, καὶ μιὰ ἀπάνω στὰ Βουνάκια. Κρατοῦσε μὲ τὸ ἓνα χέρι της τὴ ποδιά της, καὶ μὲ τ' ἄλλο παραμέριζε τὰ χορτάρια, καὶ μουρμούριζε μὲ σηκωμένα μάτια κατὰ τὸ φεγγάρι. Κάποιος κακὸ ἀγριοβότανο θὰ ζητοῦσε. Ἦταν φανερὰ πειὰ πῶς κάτι κακὸ σὺνταζε ἢ Νίτσα. Ὅλοι τῶλεγον μεταξύ των, καὶ τὸ κρατοῦσαν κρυφὸ ἀπ' τὸν γαμπρὸ καὶ τὴ νύμφη. Ἡ γυναικοῦλες τρόχισαν τὴ γλῶσσά τους τότε. Καὶ τί ἀφορμὴ νάχε ἡ μάγισσα, ἡ σκρόφα ἀπ' αὐτὸν τὸν γάμο; Αὐτὴ ποῦ στάθηκε τόσο γλυκεῖα στὰ κακὰ φερσίματα τῆς Μαντούλας νὰ πάρη φωτιά ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα; Κ' ὅσο γιὰ τὴ νύμφη, καλὰ, μὰ ἀπ' τὸ γαμπρὸ, ἓνα ξένο ἄνθρωπο, ἓναν ἡμερο ἀνθρωπάκο σὰν ἀρνάκι, ποῦ δὲν ἤθελε κακὸ ἀνθρώπου, τί ἀφορμὴ εἶχε; Μὴ καὶ παλάθωσε, χαλασιά της! . . . Καὶ τρόμος μεγάλος τοὺς εἶχε πιάση ὄλους. Τότε θυμήθηκαν κ' ἔφεραν μπροστὰ τόσα καὶ τόσα καμώματα, τόσα καὶ τόσα μαγικά τῆς μακαρίτισσας τῆς γρηῃς της. Μὰ δὲν ἦτανε θυγατέρα της κι' αὐτή; Ὁ Θεὸς νὰ βάνῃ τὸ χέρι του. Κι' ἄρχισαν νὰ φυλᾶνε κρυφὰ τὸ εὐτυχισμένο ἀνδρόγυνο. Τὴ νύχτα τοὺς μπόδαγαν νὰ πατήσουν τὸ κατώφλι των, ψηλαφοῦσαν καὶ λιβάνιζαν μὲ προσοχὴ τὰ ροῦχα ποῦ θὰ φοροῦσαν, τοὺς ἔδιναν νὰ πίνουν νερὸ μονάχα ἀπὸ τὰ χέρια των, τοὺς φόρτωσαν μὲ *χαιμαλιά*, καὶ μέσα στὸ φόβο των περίμεναν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ν' ἀκούσουν κᾶνα κακὸ.

Καὶ δὲν ἄργησαν νὰ τ' ἀκούσουν. Τὴν ἄλλη μέρα ἀπὸ τὸν γάμο ἓνας τσοπάνης κατεβαίνοντας σ' ἓνα γκρημνὸ πέρα στὰ Βουνάκια γιὰ κᾶνα πλανεμένο πραιμματάκι, τὴν βρῆκε γκρεμισμένη, μὲ σχισμένο κεφάλι, καὶ καταματωμένο κορμί, κρατῶντας σφικτὰ στὰ ἄψυχα χέρια της ἓνα ξερριζωμένο ἀγριοχορτό ἀπὸ τὸ στεφάνι τοῦ γκρεμοῦ.

Κανεὶς δὲν τὴν πόνεσε στὸ μικρολάκι τὸ χωριὸ τῆ μάγισσα, ποῦ γύρευε τὸ κακὸ γιὰ τὸ ζευγάρι τοῦ Γληγόρη τ' Ἀναποδιά· μονάχα κάποιος βρέθηκε νὰ ψιθυρίσῃ μὲ λίγο παράπονο.

— Καφονίτσα! . . .

Μήτσος Χατζόπουλος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΩΜΩΔΙΑΣ

Εἶναι κάμποσος καιρὸς, ἀφοῦ περιήλθεν εἰς χεῖρας μου χειρόγραφον ἡλικίας δύο περίπου αἰώνων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, σχήματος 8ου ἐκ σελ. 242, περιέχει δύο κωμῳδίας στιχηρὰς γραμμένας εἰς τὴν τότε ὀμιλουμένην Κρητικὴν διάλεκτον. Ἡ πρώτη ἐπιγράφεται «Κομῳδία παστοράλ τοῦ *Γύπαρι*, γενομένη ἀπὸ βουσκούς εἰς τὸ νησί τις Κρήτης, ἀπάνου εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἰδας, ὅπου φανερόν τιν ἀγάπιν τοῦ *Γύπαρι*, μὲ τιν Πανόρια, καὶ τοῦ Ἀλέξι μὲ τιν Ἀθούσα, βοσκοποῦλες καὶ αὐτὲς ἐκείνου τοῦ βουνοῦ, ὅπου πρῶτα αὐτὲς δὲν τοὺς ἠθελαν, ἔπιτα αὐτὶ μὲ τὰ κλαῖματα καὶ παρακάλια τοὺς ἐπαρακίνισαν τιν θεὰ τιν Ἀφροδίτη, καὶ ἔπεμψε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς τὸν ἰόν τις τὸν Ἔροτα καὶ τις ἐδόξεψε καὶ ἐσίγχιλιναν εἰς ἐσμίζιν, τὸν γάμον τους. Οὗτος ἐτέλλισε φανερόνοντας δάσι, πρόβατα καὶ βοσκούς ος θέλι φανί». — Ἡ ἄλλη κωμῳδία ἐπιγράφεται «Κομῳδία ριδικολόζα τοῦ *Κατσούρμπου*».

Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη εἶναι διηρημέναι εἰς πράξεις, ἐκάστη δὲ πράξις εἰς σκηνάς. — Μεταξὺ τῶν πράξεων ἔχουν καὶ, ὡς τὰ ὀνομάζουσι, *ἰντερμέδια*. Ἡ εἰς σκηνὰς διαίρεσις καὶ τὰ ἰντερμέδια ἐλλείπουν ἀπὸ τὸν *Γύπαριν*, ποιμενικὴν κωμῳδο-τραγωδίαν, ἡ ὅποια εἰς Βενετίαν τὸ 1878 ἐδημοσιεῦθη ἀπὸ τὸν κ. Κ. Σάθαν. Ἐκτὸς τούτου ὁ ἀνα χεῖρας ἀνεκδοτος *Γύπαρις*, συγκρινόμενος μὲ τὸν ἐκδεδομένον τοῦ κ. Σάθα, ἔχει καὶ τινας παραλλαγὰς.

Πλὴν τοῦ ἐμμέτρου προλόγου, τὸν ὅποιον ἔχει πᾶσα μία κωμῳδία, τὸ ὄλον χειρόγραφον ἔχει ἴδιον πρόλογον, ἐπίσης στιχηρόν, συντεταγμένον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τὸν ἀντιγραφέα τῶν κωμῳδιῶν, ὁ ὅποιος, ὡς φαίνεται, ἦτο Κεφαλλῆν καὶ ὅστις, ὡς μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν πρόλογον αὐτόν, ἦτον κάπως ποιητὴς ἢ τουλάχιστον στιχουργός. — Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων καὶ τῶν δύο συνθεμάτων εἶναι περίπου 6000.

Ἀντίγραφον τοῦ προλόγου τούτου ἀκριβὲς διαβιβάζω πρὸς δημοσίευσιν, ἐὰν δὲν πρόκειται αὐτὸς νὰ ἐκτοπίσῃ καλλιτέραν ὕλην. — Στοιχάζομαι ὅτι θὰ κριθῆ καλὸν νὰ διατηρηθῆ εἰς τὴν δημοσίευσιν ἡ ὀρθογραφία ἢ μᾶλλον ἡ ἀνορθογραφία τοῦ πρωτοτύπου. Τίς ἡμπορεῖ νὰ ὀρκισθῆ ὅτι δὲν θὰ ἦναι αὐτὴ τῆς γλώσσης μας τῆς ὀμιλουμένης ἢ ὀρθογραφία τοῦ μέλλοντος;

Π. Βεργωτῆς.

Πρόλογος καμομένος ἔς ἔπεινον τῆς περῆφου Νέσου,
Κεφαλίνιας πατρίδος μάς, καὶ τῶν Ἀρετῶν αὐτῆς, καὶ τῆς τὸν
Ἐνετὸν Ἀριστοκρατίας.

Ἄπις ἐτοῦτος ὁ φθαρτὸς ἐπλάστικεν ὁ Κόσμος
νὰ κυβερνάτε μ' ἀρετῆς τοῦ δόθηκε κίνομος
καὶ νὰ σπουδάξει ὅσο μὴ πορὶ πάντοτε νὰ φιλένι
καὶ δόξες μεγαλότατες καὶ σὲ τιμῆς νὰ μπένι
γιὰ αὐτὸς μὲ τὴν ψυλότιτα τοῦ νοῦ του αὐτὸς γιρῖζι
καὶ τὴν λαμπρότιν τῶν Ἀστρόν, καὶ τ' οὐρανοῦ γυρῖζι
τῆς κίνισες καὶ τς Ἀστραπῆς πὸς γίνοντε καὶ τ' ἄλλα
πράγματα ὅπου φέροντε θαμάσματα μεγάλα
γιὰ κίνο ἐπολιτεῦτικε κίβρικε τέχνες τόσες
ὅπου τότε στολίζουε μὲ πλοῦτι, καὶ μὲ γνῶσες
κί' ἀθάνατον τὸν κάνουνε πάντοτε νὰ πομίνι
καὶ μάρμαρο τῆς δόξες του γραμμένες νὰ τζαφίνι
καθὸς μάς τῆς ἀπάριασε κίδς τόρα ἔν γραμμένες
ἢ ἀντριέστου ἢ θαυμαστῆς καὶ τόσα ξακουσμένες
τοῦ Ὀδισέα τοῦ θαυμαστοῦ ὅπουχε ξεριζῶσι
τῆς Τρόγιας τὸ βασίλιο μὲ τῆ δικί του γνῶσι
ὅπουταν τόση περισί π' ἄλι νὰ στάθι ἀκόμι
μὴδὲ στῆ Σπᾶρτα ἔκουσα μὴδὲ στὴν παλιά ρόμη
τοῦ Κέφαλου ἢ χάριτες καὶ τουτουνοῦ ἀντάμα
ξάκουστη τὴν πατρήδα τους καὶ πέρφουμι τὴν κάμα
γιατὶ ὁ ἦς τζεχάρισε τ' ὄνομα ποῦ βαστάζει
καὶ Κεφαλή τινέκραξε ποῦ τὴν ἐγγομιάζι
κίο ἀλος τὴν ἀσικοσε μὲ τὴν πολιξερια του
μὲ τὴν ψυλοτιτα τοῦ νοῦ, καὶ μὲ τὴν ἀντριατου
τόσα ὅπου περυφιμη ὁ κόσμος τί γυρῖζι
καὶ τόνομα Κεφαλονιάς χρισίς αὐτίς χαριζι
γιαυτος λυπὸν ἀκροατὲ ἀρχοντες τημιμενι
ὀποκαμενη χαρισας κίστεν ἐδο φερμένι
καμετε σας παρακαλο ολίσας νὰ κλουθατε
τὴν ἀρετὴ τὴν ἀξία οπου πολὰ πενατε
ὀπ' ἀσικόνι τους μικροὺς καὶ κίνιτους μεγάλους
τοῦς ἀμαθίς κανι σοφοῦς, καὶ τους χοντροὺς δασκάλους
οπου κανι τὸν ἄνθρωπο, κιάνθρωπον τὸνε κραζου
κίπο τα ζῶα τ' ἀλαλα λόγιον τὸν ὀνομαζου

τούτῃ ἰς ὅσα πιθιμὰ παντα τὸν ἀνεβαζι
νὰ κίβερνά τὸν οδιγὰ καὶ νὰ ἐξουσιάζι
τουτῆ τα ματια τ' ἀνίξε οπουσαν σφαλισμενα
τουτῆ τὸ νοῦτου ἀλαμπρινε μὲ τῆ δικίτις γενα
τουτῆ ταγνεφῆ το δειξε νὰ μαθιπιὸς σικόνι
πιὸς τῆ σελινι κίβερνά καὶ πιὸς τὴν ἀργιρόνι
τουτῆ τὲς χάρες τὸν χορτὸν τὸν ἐκαμε νὰ μαθι
τούτῆ συχνὰ τὸν ἐβγάλε ὀχτίς διστιχιάς τα παθι
γιαυτος πιδὶ καὶ βρισκετε τόσα χαριτομένι
ἰνε πρεπο ἀπο λογουσας νανε ἀγγαλιασμένι
γιὰ νὰ διχτίτε πος πεδιά νυστενε κιακλουθατε
τοῦ Κέφαλου τα ἰθητου, καὶ πράξες του πενατε
μαλίστα στουτους τοὺς κερῶς ὀποχετε τὸν τροπο
εὐκολα νὰ παγενετε στὴς βενετιάς τὸν τοπον
στῆς Βενετιάς τῆς ξακουστῆς ὀπ' ἀλι ὀσαν αὐτινι
χορα καμια βεθεα στὸν κόσμῳ δὲν ἐγινι
γιατὶ τῆς γῆς ἡ εὐμορφίες, καὶ τοῦ γιாலου ἀνταμα
ἐσιμῆσανε καὶ χαριτες καὶ δόξες τῆς ἐκαμα.
Τζέδοκε παλι ὁ οὐρανὸς σαυτὶ νὰ βασιλεβου
ἰ πρεντζιπι ἰ ἐλευθερι καὶ νὰ τὴν ἀφεντεβου
ἰ πριντζιπι ἰ δικεοτατι ποῦ πάντοτε κρατουσι
ἢσια τὴν πελαντζατους καὶ τὴν καμπανουσι
ἰ πρεντζιπι ποῦ μοναχὶ μὲ ταγριο λιονταρι
τῆς Θρακίας οπου ἐβαλθηκε τὴν Κριτῆ νὰ τους παρι
μὲ τόσες νίκες θαυμαστῆς τὸν ἐκαμα νὰ χασι
τόσα φουσατα ποῦ ὁ νοῦς χανετε ἀνταλογιασι
ἢ φύμη τὸν ρομανονε τόρα λιπὸν ἀς σκολασι
γιατὶ τὸν βενετζιανονε τοῦς ἠχε ἀπερασι
καὶ τ' Ἀλεξαντροῦ ἢ ἀντριά του Σολομόν ἢ γνῶσι
τῶν κέσαρον ἢ χαριτες δε θελουν τοὺς ὀσοσι
γιατι ἐχουν τόσες παρισιές π' ἀνίχα ἐκατὸ γλόσες
καὶ ναχα ἐκατὸ στοματα καὶ σιδερενιες τόσες
φονές νὰ υποῦν τες χάρες τους τὰ χίλη δὲν μπορουσι
παρὰ ποῦ ν' ἀποφριξουε, καὶ νὰ μὲ διναστουσι
Κιαπῆς ἐτουτι ἰ θαυμαστὶ ἐρῶες ἀφεντεψα
τὸν τοπονμας κιάπ αὐτινοὺς νὰ κίβερνοῦν ἐπεψα
πάντα μὲ χάρις του Χριστοῦ ἀπ' εὐτιχίης πλίθηνι
κίσε τιμῆς καὶ χαριτες κίς ἀφεντιες ἐμπενι

τὲς ἀρετὲς ἐπίασαμε, τὲς ευτυχῆς μισοῦμε
 κιοσὰ Θεοὺς κατὸν στή γι' αὐτινοὺς προσκινούμε
 κιο τοποσ μας χεραμενοσ παραποτε γιριζι
 καὶ χιλίες πλισιῆς φχαριστιῆς ετουτονοῦ χαριζι
 κιαπό τιν ἀναγαλιασι οπου γρικὰ ἡ καρδια του
 χιλια καλὰ εμαζοξε κечи στιν κατικια του
 Πιοτὰ βασιλικὰ γινὰ γεενα τοὺς ποτιζι
 Που αλα ὁμορφίτερα ο κοσμοσ δε γνωριζι
 καὶ βλεποντας τες χαριτες ὅπ' εχι λαβιμενες
 στον ουρανὸ τὰ ματια τοὺς μ' ἀγγελοὺς ξαπλομενες
 γιριζι και παρακαλι αὐτόσ να τοὺς χαρισι
 τὸν κοσμο ορισσونه π' ανατολι σε δισι
 και τοῦ βαρβαρου τ' απιστου τί δυναμι νὰ σθίσουν
 και τιν κονσταντινουπολι να πὰ να κατικισουν
 Τιν ἀρετὴ λιπὸν κερμὶς να πιασοῦμε ομαδι
 αρχοντες θε ναρχισομε ετουτονε το βραδι
 μιὰ κομεδιὰ να καμομε σιμερον μας ἔφανι
 γιατι και τουτη ἀρετὴ στον λογισμόν μας βανι
 κετζι παρακαλουμεσασ σαν ινε ι σινιθια
 τῆς ἀφεντιασας ἡ πολι ἡ ξακουστή και πλιθια
 μ' αυτιὰ να μὰς ακουσετε οπου νὰ σας αρεσι
 και ξέρετε ὁ καθὼς τιν κανι οσαν μπορεσι
 και με το τελος παγο ἐγὼ για ναβγοϋσιν ι αλι
 γιατι ταζο ξεφαντοσι σας δινομε μεγαλι.

Τέλος τοῦ αὐτοῦ προλόγου.

ΚΑΛΔΕΡΩΝ

ΜΥΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΦΩΝΑΚΤΑ

(EL SECRETO A VOCES)

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΗΜΕΡΑΣ¹

(Μετὰφρασις ἐκ τοῦ ἰσπανικοῦ ὑπὸ ἸΩ. Κ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ)

ΗΜΕΡΑ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α'

(Αἰθουσα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Φρειδερίκου).

(Εἰσέρχεται ὁ Φάβιος).

Φάβιος. Ποιὸς εὔρε, ποιὸς τυχὸν ἀπήνησε τὸν νοῦ, τὸν νοῦ ἐνὸς
 καὶμένου ὑπὲρέτου, ποῦ τὸν ἔχασε, γιὰτὶ καὶ ὁ ἀφεντικός του ἔχασε
 τὸν ἰδικὸν του, ὄχι δὲ μεγάλο πρᾶγμα : Πέτε μου ποιὸς τὸν ἦρε, σὰς
 παρακαλῶ σ' αὐτὸν εἶν' ἄχρηστος, κ' ἐδῶ θὰ πάρῃ τὰ βρεθήκια του. . . .
 Τοῦ κάκου βγῆκε κήρυκας, κανεὶς δὲν μ' ἀπαντᾷ. Ἀλλά, νὰ ποῦμε
 τὴν ἀλήθεια, μυαλὸ ποῦ χ'ἀθή μιὰ φορὰ, εὔρεθῃ κ' ἔπειτα ποτέ. — Ἐλα,
 θυμητικό μου, ἔλα νὰ λογαριασθοῦμε μία και καλή, και νὰ ἰδοῦμε ποῦ
 βρισκόμεθα. . . . ἂν θέλῃς πάλι ! Ἐλα δῶ ! Τί ἔχομε καινούργιο ; . .
 Μὴ δὲ ξέρω ; Βρὲ γιὰτὶ τὴν ὥρα μέσα ποῦ θαρρῶ πῶς τάχωμε με τὸν
 ἀφέντη μιὰ χαρά, ἐκεῖ τὸν πιάνει τὸ δαιμόνιο, μοῦ βίχνηται, ἀφρίζει
 και με δέρνει ; Θὰ πῆ πῶς εἶν' ὁ ἄνθρωπος τρελλός . . . . Καὶ ὅταν
 πάλιν, ἐὰν τὰ μυρισθῆ, πῶς φταίω, βάζω τὴν οὐρὰ σ' στὰ σκέλια μου
 και φεύγω, αἶ, πῶς διάβολο ἐκεῖ τὴν ἴδια ὥρα ἀρχίζει και με καλοπιά-
 νει, με χαρίζει ροῦχα, με χαιδεύει, μόνο ποῦ δὲν μ' ἀγκαλιάζει και δὲν
 με φιλεῖ ; Θὰ πῆ πῶς εἶνε μεθυσμένος βέβαια. . . . Τρελλός και μεθυσ-
 μένος, ἦραμε τὰ δύο. . . περιφρημα ! . . . Τὸ τρίτο πὰ τ' ἀφίνομε, γιὰτὶ
 σάματι βλέπω ν'ἀρχωντ' ἀπὸ δῶ ὁ δὸν Ἑρρῖκος και ὁ ἀφέντης μου μαζῆ.
 κρυφομιλώντας . . . . Κ' ἂν ἴσως τώρα, ὅπου ἔρχονται, ἔχουν σκοπὸ και

¹ Συνέχεια, ἴδε Φυλλάδιον 5ον, τελ. 318.

πάλι νὰ κρυφτοῦνε ἀπὸ 'μέ, τοὺς προλαμβάνω 'μμάτια μου καὶ κρύβομαι ἐγὼ ἀπὸ αὐτοῦς. Ἔτσι δὲ μπορεῖ καὶ νὰ τ' ἀκούσω ὅλα, τί θὰ ποῦνε μεταξύ τους. Κ' ἐπειδὴ ὁ ἀφέντης μου εἶνε μὴ σ' τὰ καλά του, μὴ σ' τῆς φούριας του, καὶ τώρα εἶνε ἡ σειρά τῆς φούριας, τὰ γλυτόνω μὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀφίνω νὰ ξεσπάσῃ σ' τὸν ἄερα . . . Ἀνάγκη ὅμως τὸ ταχύτερο καὶ νὰ κρυφθῶ . . . Δὲ βρίσκω ἄλλοτε κρυφῶνα παρὰ κάτω ἀπ' τὸν μπουφὲ αὐτόν . . . Ἐμπρός! ἀργά . . . Δὲν εἶναι πρώτη δὲ φορά πού θ' ἀπομυφωθῶ! (Κρύπτεται ὑπὸ τὴν σκευοθήκην

Εἰσέρχεται ὁ Φρειδερίκος καὶ ὁ Ἐρρίκος.)

Ἐρρίκος. Τί περιμένεις; λέγε με.

Φρειδερίκος. Φοβοῦμαι μήπως μᾶς ἀκούσουν.

Ἐρρίκος. Οἱ ὑπηρετὰ ὅλοι εἶν' ἔξω.

Φάβιος. (Ἰδίᾳ) Ἐκτὸς ἐμοῦ πού εἶμαι μέσα.

Φρειδερίκος. Ἔχω τοὺς λόγους μου, ζητήσας νὰ σᾶς φέρω ὡς ἐδῶ σ' τὸ βάθος τοῦτο ἤθελα νὰ σᾶς ὀμιλήσω χωρὶς μάρτυρα κανένα.

Φάβιος (ἰδίᾳ) Ἀμὴ ἐγὼ ἐδῶ τί εἶμαι; ψευδομάρτυρας;

Ἐρρίκος. Λέγε λοιπόν, ν' ἀκούσω.

Φρειδερίκος. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ κλείσω πρῶτα καὶ τὴν θύραν αὐτὴν (πηγαίνει καὶ κλείει μίαν θύραν). Τώρα ὅπου εἴμεθα μόνοι, ἡ Ὑψηλότης σας, παρακαλῶ νὰ μὲ ἀκούσῃ. Εἶνε καιρὸς τὰ πάντα νὰ σᾶς εἴπω.

Φάβιος (ἰδίᾳ) Ἡ Ὑψηλότης σας! καλὰ λοιπόν, τὰ μάθαμε!

Ἐρρίκος. Λέγε τέλος πάντων ν' ἀκούσω! τί συμβαίνει καὶ μὲ φέροσ' οὕτω;

Φρειδερίκος. Δύο πράγματα συμβαίνουν καὶ τὰ δύο σπουδαιότατα. Τὸ ἐν σᾶς ἀφορᾶ, τὸ ἄλλο ἀφορᾶ ἐμέ. Τὸ πρῶτον εἶνε—καὶ ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ συλλάβετε κακὴν ἰδέαν δι' ἐμέ, ἂν λέγω ἀκριτομυθίαν, ἡ ἀνάγκη, ἡ ἀνάγκη μὲ ὠθεῖ—τὸ πρῶτον εἶνε, ὅτι ἤδη εἴσθε εἰς τὴν δούκισσαν γνωστός καὶ περιττόν νὰ τὸ κρατοῦμε τάχα μυστικόν οἱ δύο μας, ἐνῶ ὁ κόσμος ὅλος τὸ γνωρίζει. Ὅσον ἀφορᾶ ἐμέ . . .

Ἐρρίκος. Πρὸ τοῦ νὰ μ' εἴπησ' ἄλλα, σ' ἐρωτῶ, πῶς ἐκατέρωθωσεν ἡ δούκισσα νὰ μάθῃ ποῖος εἶμαι;

Φρειδερίκος. Δὲν ἤξεύρω πῶς, ἀλλὰ τὸ ἔχει μάθει.

Φάβιος. Μπρέ, μπρέ, μπρέ! Δὲν βλέπετε δουλειὰ πού διάλεξ' ὁ ἀφέντης μου! Ρεφερενδάριος κι' αὐτός!!

¹ Κατεσκευάσαμεν ἐδῶ τὴν λέξιν ἀπομυφωθῶ, ὅπως ἀποδώσαμεν τὴν embefutado, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ Καλδερῶν.

² Κατὰ λέξιν: «Καλὲ δὲν ἀκοῦτε; ὁ ἀφέντης μου εἶνε ὀλίγο alcahuete». Ἡ λέξις σημαίνει κάτι ἄλλο ἐν τῇ αὐτῇ.

Φρειδερίκος. Μὲ τὸ εἶπε τέλος πάντων ἡ ἰδία.

Ἐρρίκος. Ἄς ἰδοῦμε τώρα τὸ ἄλλο, πού σὲ ἀφορᾶ; τί νὰ κάμνωμε ματαίᾳς εἰκασίας; . . . Θὰ ἐξηγηθῇ μονάχη τῆς.

Φρειδερίκος. Πρὶν σᾶς εἰπῶ περὶ τοῦ ἀφορῶντος εἰς ἐμὲ προσωπικῶς, θὰ σᾶς ζητήσω τὸν λόγον σας νὰ φυλάξῃτ' ἕσαι μυστικόν εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας σας ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θέλω σᾶς ἐμπιστευθῇ.

Ἐρρίκος. Τὸν λόγον μου τὸν ἔχεις; κ' ἔσο βέβαιος, ὅτι θὰ διατηρηθῇ τὸ μυστικόν ὡς ἐγκεχαραγμένον ἐπὶ λίθου.

Φρειδερίκος. Γνωρίζετ' ἤδη, ἐνδοξε Ἐρρίκε, τοῦ Γουζάγου καὶ Μαντούης δούξ πανευγενέστατε, ὅτι λατρεύω μίαν τῆς αὐτῆς ὥραιαν. Λοιπόν ἡ κοσμοζακουσμένη, ἡ εἰς τὸ κάλλος θεῖα φίλη μου σήμερον μοὶ παρέχει τὸ ὕψιστον ἐκ τῶν δειγμάτων τῆς ἀμέτρου σταθερότητος καὶ τρυφερότητος τῆς. Τὸ γράμμ' αὐτὸ πού βλέπετε καὶ τὸ ὅποιον βέβαια ὁ ἄνεμος θὰ ἔφερ' εἰς τὰς χεῖράς μου—διότι πρέπει νὰ κατῆλθ' ἐξ οὐρανοῦ σ' τὴν ἄβυσσον τῆς ἀθλιότητος μου—τὸ γράμμ' αὐτὸ μοὶ ἀναγγέλλει τὴν ἐλευθερίαν μου! Τί λέγω; δὲν ἐκφράζομαι καλῶς; μοὶ ἀναγγέλλει μᾶλλον τὴν δουλείαν μου; διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅπου τὸ ἔλαβα θέλω νὰ ζῶ αἰώνια τοῦ ἔρωτός τῆς δούλος, ἔρωτος, ὅστις μὲ ἐπέβαλεν ἀλύσεις, τὰς ὁποίας ὁ καιρὸς οὔτε νὰ θραύσῃ, οὔτε ν' ἀποσπάσῃ δύναται. Τὸ γράμμα αὐτὸ μὲ λέγει . . . Πλὴν καλλίτερα νὰ τ' ἀναγνώσω ὅλον. Θὰ ἐκτιμῆσῃτ' οὕτω κάλλιον τὴν ἀφοσίωσίν τῆς τὴν πολλὴν καὶ τὴν ἀγάπην μου. (ἀναγινώσκει) «Ψυχὴ μου, ἄρχον, κύριέ μου, δυσμενὴς καὶ ἐπὶ μᾶλλον δυσμενὴς δηλοῦτ' ἡ τύχη μας; πρέπει τὴν ὀλεθρίαν ν' ἀποφύγωμεν ὀργὴν τῆς. Κράτει ἐτοιμοὺς δύο ἵππους δι' ἀπόψε, πρὸς τὸ κέρος τῆς γεφύρας, μεταξύ τοῦ κήπου καὶ τοῦ παλατιοῦ. Ἄμα μὲ κώσης τὸ σημεῖον, θὰ ἐξέλθω καὶ θὰ φύγωμεν μαζὴ ταχέως τὴν κατὰ δὴκουσαν ἡμᾶς ζηλοτυπίαν, ἂν ὅπωςδήποτε εἴμπορῇ νὰ φύγῃ τις αὐτήν. Χαῖρε καὶ ὁ Θεὸς μαζὴ σου πάντοτε». Ἴδου τὸ τί μὲ γράφουν, εὐγενέστατέ μοι δούξ, καὶ σᾶς τὸ ἐμπιστεύομαι ἐλπίζων ἐπὶ τὴν ἀγαθούνην σας. Ἐάν, ἀφοῦ σεῖς ἀπετάθητ' εἰς ἐμὲ διὰ τὸν ἔρωτά σας, τώρα καὶ ἐγὼ ζητῶ τὴν προστασίαν σας διὰ τὸν ἰδικόν μου, τί ἄλλο ἢ λαμβάνω, ὅ,τι μοῦ ὀφείλετε; ἢ καὶ σᾶς ἀποτινῶ ὅ,τι ὀφείλα ὑμῖν; Καὶ σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὲ ἐφοδιάσετε διὰ μιᾶς ἐπιστολῆς σας εἰς Μαντούην καὶ νὰ ἀναλάβετε τὴν ὑπεράσπισίν μου, μέχρις οὗ θέσω πού ἐν ἀσφαλείᾳ τὴν κυρίαν μου.

Ἐρρίκος. Εὐτυχῆς λογιζομαι, ὅτι ἡ τύχη μ' ἔφερ' εἰς περίστασιν ν' ἀναγνωρίσω ὅ,τι ὑπὲρ ἐμοῦ σὺ ἐπραξες, καὶ ὄχι μόνον σοὶ παρέχω ὅ,τι μοὶ ζητεῖς, ἀλλὰ καὶ εὐχαρίστως θὰ σὲ συνοδεύσω ὁ ἴδιος, ἕως οὗ φθά-

σης εἰς τὰ σύνορα τοῦ κράτους μου, ὅπου θὰ ἦτο καύχημά μου νὰ σέ εἶχα διαρκῶς.

Φρειδερίκος. Ὑπολογίζω σύντομον τὴν ἀπουσίαν μου, καὶ νὰ εἰπῶ εἰλικρινῶς, ἡ Ὑψηλότης σας θὰ μ' εἶνε πολὺ μᾶλλον χρήσιμος ἐδῶ εἰς Πάρμαν, ὅπως ὑπερασπισθῆ ἐν ὧρα ἀνάγκης καὶ ἐν δέοντι προσβαλλομένην τὴν τιμὴν μου.

Ἐρρίκος. Θὰ κάμω ὅπως θέλεις.

Φρειδερίκος. ὦ, εὐχαριστῶ. Νῦν εὐαρεστηθῆτε, σᾶς παρακαλῶ, νὰ γράψετε τὸ γράμμα καὶ ἐγὼ πηγαίνω, ὡς συνήθως νὰ φανῶ, εἰς τὸ παλάτι, ἵνα μὴ ὑπάρξουν ὑποψίαι. Πρέπει νὰ εὕρω καὶ ἐχεῖνον τὸν ἀχρεῖον Φάβιον, ποῦ δὲν τὸν εἶδα ὅλη ἡμέρα σήμερον.

Φάβιος. (Ἰδία) Δὲν φταίω ἐγώ, τόσο κοντὰ ποῦ εἶμαι.

Φρειδερίκος. Ἀλλὰ καὶ δὲν πρέπει νὰ μάθῃ τίποτε αὐτός.

Φάβιος. (Ἰδία) Ἄ, ὄχι βέβαια.

Φρειδερίκος. Πρέπει ὅμως νὰ μᾶς ἐτοιμάσῃ τ' ἄλογα.

Ἐρρίκος. Ναί, ναί, ναί. Κ' ἐγὼ ἐν τῷ μεταξὺ θὰ ἰδῶ τί λέγει καὶ περὶ ἐμοῦ ἡ δυστυχῆς μου μοῖρα.

Φρειδερίκος. Θάλλω νὰ σᾶς εὕρω.

Ἐρρίκος. Καλὰ πηγαίνω τώρα εἰς τὸ πλάγι ἐδῶ νὰ γράψω τὴν ἐπιστολήν.

Φρειδερίκος. (Ἰδία) Ἔρω, βοήθησ' ἕνα ἀτυχῆ!

Ἐρρίκος. Ἔρω, λυπήσου τόσα μου δεινά!

(Ἐξέρχονται ἀμφότεροι).

Φάβιος. (Ἐξερχόμενος τῆς κρύπτης του) Ὅποιος κρυφακούει τὸ κακό του ἀκούει, λέγει μία παροιμία· ἀλλὰ κ' ἡ παροιμίαις λένε ψέμματα, γιατί ἐγὼ κρυφάκουσα καὶ ἄκουσα γιὰ καλὸ μου. Κι' ἂν τὰ μετρήσω πόσα ὠφελήθηκα, θὰ βγῶ μὲ τέσσαρα σωστά! Τὸ πρῶτο, ὅτι τώρα, ἔξυρω ποῖος εἶν' ὁ ξένος ποῦ μᾶς ἐξεφύτρωσε. Τὸ δεύτερο, ὅτι ἔμαθα σὲ ποιὸ σημεῖο βρίσκοντ' ἡ ἀγάπαις τοῦ ἀφέντη μου. Τὸ τρίτο, ὅτι θὰ μ' ἐπιτρέψω νὰ τὰ πῶ ὅλα εἰς τὴν δούκισσα. Τὸ τέταρτο, ὅτι σᾶν τὸ πῶ, μπορεῖ καὶ κάτι νὰ μοῦ φέξῃ ἀπὸ λόγου της! Δρόμο λοιπὸν σ' τὰ τέσσαρα ἀπάνω.

(Ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ Β'

(Αἰθουσα ἐν τῷ παλατίῳ).

(Εἰσέρχεται ὁ Ἀρνέστος καὶ ἡ Λάουρα).

Ἀρνέστος. Ὅχι δά, ἀγαπητῆ μου Λάουρα, τὸ σφάλμα τοῦ Λιζάρ-

δου δὲν εἶνε τόσο φοβερόν, ὥστε νὰ μὴ τὸ λησμονῆς κ' ἐνῶ ὁ ἄνθρωπός σου ζητεῖ συγγνώμην. Αἱ παραφοραὶ αἱ προερχόμεναι ἐξ ἔρωτος δὲν ἐθεωρήθησαν ποτὲ ὡς προσβολαί. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν, ὀμίλησέ του ὀλίγον πλέον μαλακὰ καὶ σημείωσε πῶς ἀπὸ ὧρα σ' ὧρα περιμένομεν τὴν ἀδειαν τοῦ γάμου.

Λάουρα. Θέλω σᾶς ὑπακούσει· προτιμῶ αὐτό, ἢ νὰ σᾶς ἐξοργίσω, καὶ ὑπόσχομαι ν' ἀποδεχθῶ ἀγογγύστως τὴν θέσιν, ἣν ἡ μοῖρά μου μ' ἐπιφυλάσσει καὶ συγκατατίθεμαι νὰ λάβω σύζυγον τὸν ἄνδρα, ὃν σεῖς κρίνετε ὡς τὸν μᾶλλον ἀξίεραστον καὶ μᾶλλον ἀξιοπρεπεῆ.

Ἀρνέστος. Σ' εὐχαριστῶ, διότι μ' ὑπακούεις. (κράζων) Ἐλθέ, Λιζάρδε,—μείνε Λάουρα.

(Εἰσέρχεται ὁ Λιζάρδος).

Λιζάρδος. Σπεύδω, κυρία, κ' ἔρχομαι νὰ καταθέσω τὴν ζωὴν μου εἰς τοὺς πόδας σας, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς συγγνώμης σας, ἣν ἐκλιπαρῶ.

Λάουρα. Ζητήσατε συγγνώμην ἀπὸ τὸν πατέρα μου· ἐκεῖνος διευθύνει τὰ τῆς διαγωγῆς μου, ἐκεῖνος διαθέτει καὶ τὴν χειρὰ μου. Κι' ἂν ὑπακούσω. . . . .

Λιζάρδος. Ἄ κυρία, ἀρκεῖ ὅτι εἶνε δι' ἐμέ ἡ χεὶρ αὐτὴ ἡ μαγικὴ, κ' εἰμ' εὐτυχῆς· ἀρκεῖ, ὅτι ἐγὼ τὴν ἔχω, καὶ δὲν ἐρωτῶ τὸ πῶς. Τί μὲ ἐνδιαφέρει πόθεν μ' ἔρχεται ἡ εὐτυχία, ὅταν ἄπαξ. εἰμ' ἐγὼ τρισόλβιος; . . . Ὡ ἤλιε, ἀμελῆ καὶ βραδυκίνητε, σπεύσε λοιπὸν, συντόμεισε τὸν δρόμον σου, νὰ ἰδῶ τέλος πάντων φθάνουσαν τὴν νύκτα ταύτην ἣν караδοκῶ.

(Εἰσέρχεται ἡ δούκισσα)

Δούκισσα. Σὺ εἶσαι, Λάουρα; καὶ σὺ Ἀρνέστε;

Ἀρνέστος. Εὐγενεστάτη, ὅτι νῦν ἐτοιμαζόμεθα νὰ ἔλθωμ' εἰς ἐπίσκεψίν σας.

Δούκισσα. Σὲ συχαίρω, Λιζάρδε, ὅτι ἔτυχες τῆς συγγνώμης τῆς Λάουρας.

Λιζάρδος. Ἡ εὐμένεια αὐτὴ ἀνεζωπύρησε τὰς ἐλπίδας μου.

Ἀρνέστος. Αἶ, μὰ βλέπετε, ἡ Λάουρα εἶνε τόσον εὐπειθής, τόσον ὑποταγῆς. . . . .

Λάουρα. Καὶ πῶς εἶνε τώρα ἡ ὕψηλότης σας;

Δούκισσα. Εἰζεύρεις πόσον εἶμαι μελαγχολικὴ.

Λάουρα. Προσπαθήσατε νὰ διασκεδάσητε.

Δούκισσα. Ὅλαι αἱ διασκεδάσεις δι' ἐμέ δὲν συντελοῦν εἰς ἄλλο, ἢ ν' αὐξάνουν τὴν ἀνίαν μου. Ἡ ἀσθενεία μου εἶν' ἀσθενεία, ὅπου τὰ φάρμακα τὴν ἐπιτείνουν. Ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν, ὅτι παραδίδομαι

εἰς τὴν μελαγχολίαν (πρὸς τὸν Ἀρνέστον καὶ τὸν Λιζάρδον) προσκαλέσατε
 κ' οἱ δύο σας ὄλους τοὺς εὐγενεῖς τῆς Πάρμας εἰς μεγάλην ἑορτὴν δι'
 αὐριον (ἰδίᾳ) ἴσως ἀνακαλύψω κἀν τίς εἶν' ἡ ἀπαισία μου ἀντίζηλος, ποῦ
 μὲ φονεύει!

Ἀρνέστος. Σᾶς ὑπακούω πάραυτα.

Λιζάρδος. Καὶ τὴν ζωὴν μου τίθημι ὑπὲρ ὑμῶν.

(Ἐξέρχονται ὁ Ἀρνέστος καὶ ὁ Λιζάρδος).

Δούκισσα. Εἶς' εὐτυχῆς ἐσὺ, καλὴ μου Λάουρα, μέλλεις νὰ συζευχ-
 θῆς ἐκεῖνον ὅπου ἀγαπᾶς.

Λάουρα. Ναί, κυρία, τὸ ὁμολογῶ καὶ θεωροῦμαι εὐτυχῆς, διότι μέλ-
 λω πράγματι νὰ συζευθῶ ἐκεῖνον ὅπου ἀγαπῶ.

Δούκισσα. Δυστυχῆς ἡ γυνὴ ἡ παραδοῦσα τὴν καρδίαν τῆς εἰς πά-
 θος ἄφρον καὶ ἀδικαιολόγητον! Ὀφείλει ν' ἀποθάνῃ . . . . Ἄλλ' ὄχι.
 ἡ σιδηρᾶ μου θέλησις θὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ κακοῦ ἀστέρος μου.

Λάουρα. Τοῦτο εἶναι τὸ καλλίτερον, κυρία. Ἄλλὰ τί θὰ πράξετε;

Δούκισσα. Ὑπάρχει μέσον θεραπείας τοῦ δεινοῦ μου πάθους.

Λάουρα. Ποῖον;

Δούκισσα. Νὰ τὸ ἐκφράσω!

Λάουρα. Καὶ θὰ τὸ κατανικήσετε τοιουτοτρόπως;

Δούκισσα. Βέβαια.

Λάουρα. (Ἰδίᾳ) Θὰ μὲ φονεύσῃ!

Δούκισσα. Εἶνε νίκη τις ἀπατηλὴ τὸ νὰ ὑποκύψῃ τις εἰς τὸ πε-
 πρωμένον. Ἄλλως τε, Λάουρα, μήπως δὲν εἶμ' ἡ πρώτη ποῦ θὰ κάμω
 γάμον δυσανάλογον;

Λάουρα. (Ἰδίᾳ) ὦ, ἀποθνήσκω!

Δούκισσα. Ὁ Φρειδερίκος εἶν' ἱππότης ἐξ οἰκογενείας ὑψηλῆς.

Λάουρα. Πραγματικῶς.

Δούκισσα. Καὶ ἀλήθεια, ἀφοῦ ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, δὲν μὲ λέγεις,
 Λάουρα, πῶς σ' ἐφάνη—τί παράξενον καὶ ἀπροσδόκητον—νὰ κρατῆ
 μαζύ του καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἰδίαν του εἰκόνα; Τί συμπεραίνεις ἄρᾳ γε;

Λάουρα. Δὲν συμπεραίνω τίποτε. Ἐπειδὴ δὲν μ' ἐνδιέφερε ποσῶς,
 δὲν ἔδωκα καμμίαν προσοχήν. (Ἰδίᾳ) Δὲν ξεύρω πλέον καὶ τί λέγω.

Δούκισσα. Μὰ διατί νὰ κρύπτῃ τὴν εἰκόνα του μὲ τόσῃν προσοχήν;

Λάουρα. Ξεύρω κ' ἐγώ! Ἐγὼ ἂν ἤμουν ὁμοῦς, δὲν θὰ τοῦ τὴν
 εἶδα, ἂν δὲν ἄνοιγα καλὰ καλὰ καὶ τὸ κουτί. Διότι ἔχω τὴν ἰδέαν, ὅτι
 ἤμπορεῖ νὰ περιέχῃ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἐρωμένης του.

Δούκισσα. Ἐχεις δίκαιον, πολὺ πιθανόν· τί νὰ κάμῃς ὁμοῦς, ὅπου
 ὁ ἔρωσ κ' ἡ ζηλοτυπία δὲν τὰ συλλογίζονται ὅλα;

Λάουρα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, καὶ τῆς ἐρωμένης του ἡ εἰκὼν θὰ
 εἶνε ἐκεῖ μέσα.

(Εἰσέρχονται ὁ Φρειδερίκος καὶ ὁ Φάβιος).

Φρειδερίκος. Εἶδα κ' ἔπαθα ὡς ποῦ νὰ σ' εὔρω, φαῦλε Φάβιος.

Φάβιος. Κ' ἐγὼ ἔμπορῶ νὰ πῶ γιὰ σᾶς τὸ ἴδιο . . . .

Φρειδερίκος. Αἶ;

Φάβιος. Γυρίζω ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἡμερῶν νὰ σᾶς εὔρω.

Φρειδερίκος. (Ἰδίᾳ) ὦ, ἡ δούκισσα! . . . . (πρὸς τὸν Φάβιον) Μὴ φεύ-
 γῆς, θὰ σὲ χρειασθῶ τώρα σ' ὀλίγον.

Φάβιος. Κ' ἐγὼ θαρρῶ πῶς δὲ θελὰ σᾶς χρειασθῶ καθόλου.

Φρειδερίκος. Ἐρχομαι νὰ τῆς ὁμιλήσω καὶ φοβοῦμαι τὴν ὀργὴν τῆς.

Φάβιος. Γιατί, ἀφέντη;

Φρειδερίκος. Κάτι συνέβη.

Φάβιος. Θυμηθῆτε τὴν ἱστορία ποῦ σᾶς εἶπα καὶ νὰ ἰδῆτε πῶς θὰ
 πᾶτε περίφημα.

Φρειδερίκος. Δὲ μ' ἀφίνεις!

Φάβιος. Ναὶ ποῦ σᾶς λέγω, μ' ἔνα εὐχαριστῶ σ' τὸν κύρ Νικόλα
 τελειώνει ἡ δουλειά!

Λάουρα. Μὰ συλλογισθῆτε, κυρία . . .

Δούκισσα. Δὲν ἀκούω τίποτα· θὰ τὸ ὁμολογήσω, δὲν ἔμπορῶ!

Λάουρα (ἰδίᾳ). ὦ, τί ὑποφέρω!

Δούκισσα. Φρειδερίκε,

Φρειδερίκος. Κυρία μου!

Δούκισσα. Πῶς δὲν ἐφάνης ὄλην τὴν ἡμέραν σήμερον, καὶ τώρα
 μόνον βράδῳ βράδῳ ἤλθες σ' τὸ παλάτι;

Φρειδερίκος. Ἐπειδὴ ὅστις σᾶς βλέπει καθορᾶ τὸν ἥλιον ἐν ὄλῃ τῇ
 λαμπρότητί του, δὲν ἐνόμιζα πῶς εἶνε τόσο ἀργά, κυρία, ἀπ' ἐναντίας,
 μοὶ ἐφάνη ἅμα σᾶς ἠτένισα, πῶς ἀνατέλλει ὁ ἥλιος.

Δούκισσα. Μὲ κολακεύεις· τ' εἶν' αὐτά;

Φρειδερίκος. Αὐτὰ δὲν εἶνε κολακείαι, εἶνε . . .

Δούκισσα. Τί εἶνε;

Φάβιος. Εἶνε . . . σ' τοῦ κύρ Νικόλα τὸ χωριό.

Δούκισσα (χαμηλοφῶνως τῇ Λάουρα). Τὰ βλέπεις, ἀγαπητῆ μου Λά-
 ουρα, τὰ βλέπεις; Ἀμέσως μὲ ἐνόησε.

Λάουρα. Αἶ, βέβαια!

Φρειδερίκος. Κ' ἔχω ἀκόμη καὶ ἄλλην δικαιολογίαν.

Δούκισσα. Ποῖαν;

! Ὑπαινίσσεται τὸ ἀνέκδοτον τῆς προηγούμενης ἡμέρας.

Φρειδερίκος. Ἐπειδὴ σὰς ἐνόμιζα ἐξωργισμένην ἐναντίον μου, ἀνέβαλα νὰ προσέλθω ἐνώπιόν σας.

Δούκισσα. Ἐγὼ ἐξωργισμένη; κι' ἀπὸ τί;

Φρειδερίκος. Τὸ εἰζεύρετε ὑποθέτω κι' εἶνε περιττόν...

Δούκισσα. Δὲν λέγω δηλαδὴ δὲν τὸ 'ξεύρω.

Φρειδερίκος. Ἄλλὰ τί;

Δούκισσα. Ὅτι δὲν θέλω νὰ τὸ ξεύρω, τὸ ἐξέχασα.

Φρειδερίκος. Ἡ εὐτυχία μου εἶν' ὅση καὶ ἡ γενναιοφροσύνη σας μεγάλη· διότι, ὅταν ἔχη τις αἰτίαν παραπόνων, εἶνε πολὺ γενναῖον νὰ κρατῆ διὰ τὸν ἑαυτὸν του τὰ παράπονα αὐτά.

Δούκισσα. Δὲν ἐνόησα καλὰ τί θέλετε νὰ εἰπῆτε.

Λάουρα (κινουσα τὸ μανδῆλιόν της). Ἄν ἐπιτρέπετε, κυρία, νὰ εἰπῶ ἐγὼ τὴν φράσιν του ἐπεξηγοῦσ' αὐτήν.

Δούκισσα. Λέγε, σ' τὸ ἐπιτρέπω.

Λάουρα. Πεθαίνω ἐκ ζηλοτυπίας — δούκισσα, ἂς ὑποθέσωμεν. Λοιπὸν δὲν εἶνε γενναιοφροσύνη ἐκ μέρους μου νὰ ἀποσιωπῶ τὸν πόνον μου καὶ πρὸς ἐκείνην, ἣτις μοὶ τὸν προξενεῖ;

Φρειδερίκος (ἰδίᾳ). μὲ εἶπε: «Πεθαίνω ἐκ ζηλοτυπίας». Πρέπει νὰ τῆς ἀπαντήσω (πρὸς τὴν δούκισσαν). Ὅχι, ὄχι, κυρία (κινεῖ τὸ μανδῆλιόν του) «Δὲν ἔχετε δίκαιον, Λάουρα» — δὲν διερμηνεύετε καλὰ τὴν ἰδέαν μου.

Λάουρα (ἰδίᾳ). Καθαρὰ μὲ εἶπε: «Δὲν ἔχετε δίκαιον, Λάουρα»· εἶθε νὰ ἦν' ἀλήθεια.

Δούκισσα. Ἐνόμιζα ἐν τούτοις, ὅτ' ἡ Λάουρα εἶπε περίπου τὸ αὐτὸ ποῦ εἶπατε καὶ σεῖς.

Λάουρα. Βέβαια εἶπα, ὅτι στενόψυχος εἶνε ὁ διακωδωνίζων τὰ παράπονά του, γενναῖος δὲ μόνος ὁ συγκρατῶν αὐτὰ ἐν τῇ ψυχῇ του.

Φρειδερίκος. Ὡ ναί, κυρία Λάουρα, μὲ ἐνόησατε πολὺ καλὰ καὶ ἐξηγήσατε θαυμάσια τὴν ἰδέαν μου.

Λάουρα. Αὐτὸ εἶνε τιμὴ δική σας· θὰ εἰπῆ πῶς ἡ ἰδέα σας ἦτο εὐνόητος αὐτὴ καθ' ἑαυτήν.

Φάβιος (ἰδίᾳ). Κ' ἐγὼ νομίζω ἀλήθεια πῶς συνεννοοῦνται πολὺ καλὰ, κ' εἶναι εἰς ὅλα σύμφωνοι.

Δούκισσα. Ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶπατε κ' εἰ δύο σας ἐν μόνον ἐνόησα καλὰ, ὅτι, καθ' ἑμᾶς, ἡ γενναιότης συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀποκρύπτῃ τις τὸν πόνον του.

Φρειδερίκος - Λάουρα. Ἀκριβῶς αὐτό,

Δούκισσα. Λοιπὸν, Φρειδερίκε, καίτοι λέγω ὅτι δὲν γνωρίζω εἰς τί με προσέβαλες καὶ ἀφοῦ εἰζεύρης ὅτι τὸ εἰζεῦρω, ἐλθέ μετ' ὀλίγον νὰ με

ἰδῆς καὶ βεβαιώσου ὅτι δὲν θὰ παραπονεθῶ καὶ ὅτι δὲν ἔχεις νὰ φοβῆσαι τίποτα. Σὲ ἀρκεῖ νομίζω... Πηγαίνωμεν· ἔλα μαζί μου, Λάουρα. (Ἐξέρχεται).

Λάουρα (χαμηλοφώνως τῷ Φρειδερίκῳ). Φρειδερίκε.

Φρειδερίκος (ὁμοίως τῇ Λάουρᾳ). Λάουρα!

Λάουρα (ὁμοίως). Εἴμεθα σύμφωνοι, τὰ εἶπαμε· ἀπόψε!

(Ἐξέρχεται).

Φρειδερίκος. Πῶς τὰ βλέπεις, Φάβιε, δὲν μὲ λές; Δὲν σὲ φαίνεται περιέργον τὴν ὥραν ὅπου περιμένω νὰ ἰδῶ τὴν δούκισσαν ἐξωργισμένην κατ' ἐμοῦ, νὰ τὴν εὐρίσκω τούναντιον διατεθειμένην κάλλιστα, ὅσον ποτέ;

Φάβιος. Εἶνε σὰν τὸ 'δικό μου ποῦ σὰς βρῖσκω ἔξω φρενῶν ἐκεῖ ποῦ σὰς περιμένα κατευχαριστημένον. Γιὰ τὴν δούκισσα ἄμωσ 'ξεύρω τὸ λόγο ἐγώ.

Φρειδερίκος. Πέ τον νὰ ἰδῶ.

Φάβιος. Εἶνε ποῦ τὴν εἶπατε πῶς εἶνε ἥλιος, κατὰ τὴν τέχνη τοῦ

Παπα' ἔς τὸν κύρ Νικόλα.

Φρειδερίκος. Ἄφησ' αὐτὰ τ' ἀστεῖα καὶ πῆγαινε ἀμέσως νὰ μοῦ ἐτοιμάσης δύο ἄλογα.

Φάβιος. Ἄ! μπράβο, ἔτσι δά! Τώρα ποῦ εἶπετε: εὐχαριστοῦμέν σοι τῷ Νικόλῳ Χριστῷ· πρέπει νὰ ποῦμε καί: εὐχαριστοῦμέν σοι τῷ Σωτῆρι!

Φρειδερίκος. Ἐλα, σάπαινε· καὶ κύτταξε καλὰ νὰ εὐρεθῆς ἀπόψε ἔξω ἀπὸ τὸν κῆπο μὲ τὰ δύο ἄλογα καὶ νὰ περιμένῃς ἐκεῖ. (ἰδίᾳ) Ὡραία Φλωρίδα, συγγνώμην ἂν προσθάλλω τὴν ὑπερηφάνειάν σου. Οὕτως ἐκτίθετ' ἡ γυνή, ἣτις ἐκφράζει αἴσθημα πρὸς ἄνδρα, ὃν γνωρίζει ἀγαπῶντα ἄλλην. (Ἐξέρχεται).

Φάβιος. Τί κάθουμαι λοιπόν; Μπρὲ σήμερα, ποῦ ἔχω νὰ χορτάσω λέγοντας, νὰ τὰ κρατήσω σήμερα κρυφά; Ἄ μπᾶ! Θὰ εἶνε ἁμαρτία νὰ ἀφήσω νὰ μουχλιάσῃ μέσα ἔς τὴν καρδιά μου μυστικό, ὅπου κατόπι θᾶνε ἄχρηστον εἰς ὄλους. Γιατί, καθὼς τὸ λέγει καὶ ὁ Κορδουήσιος, κρυφὸ ποῦ τὸ περιορίζεις μέσα σου, ξεσπάει κάπου ἔς νὰ κρυφὰ καὶ σάπιο ξεθυμαίνει καὶ βρωμᾷ¹. Πᾶω ν' ἔρω τὴν δούκισσα ἀμέσως... Νὰ τὴν, ἔρχεται. (Εἰσέρχεται ἡ δούκισσα).

¹ Ἴδου ὀλόκληρον τὸ χωρίον τοῦτο, δύσκολον νὰ μεταφρασθῆ κατὰ λέξιν:

Qua corrompida la vena
como dixo el Cordovès
del secreto, hecha secreta
Huele mal, y no hace bien.

¹ Ὑποτίθεται ὅτι διὰ τῆς λέξεως ὁ Κορδουήσιος (Cordovès) ὁ Καλδερῶν ὑπονοεῖ τὸν ποιητὴν Γόγγωραν, ὅστις ἦν ἐκ Κορδουήης.

Δούκισσα (ἰδίᾳ). Μολονότι ἔχω πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Λάου-
ραν, τὴν ἄφησα ἕς τὸ ἄλλο μέρος, διὰ τὰ ἀποπειραθῶ καὶ πάλιν μόνη μου
τὴν τόσον ἀμφισβητούμενην νίκην ἔρωτος σκληροῦ (μεγαλοφώνως). Καὶ
πῶς; δὲν εἶν' ἐδῶ ὁ Φρειδερίκος; ἔφυγε;

Φάβιος. Θέλετε, κυρία, νὰ μάθετε γιατί δὲν εἶνε πλέον ἐδῶ;

Δούκισσα. Μάλιστα, θέλω.

Φάβιος. Διότι ἔφυγε.

Δούκισσα. Μὰ ποῦ πῆγε;

Φάβιος. Σ' τοῦ κύρ Σωτήρη τὸ χωριό, ὑποθέτω.

Δούκισσα. Δὲν σὲ καταλαμβάνω.

Φάβιος. Νὰ σὰς εἰπῶ κι' ἀκόμη καθαρώτερον (πρὸς τοὺς θεατὰς μετὰ
χαμηλοτέρας φωνῆς)· κυρὰ Νικόλαινα, (μεγαλοφώνως) ἀλλὰ νὰ μᾶς ὑπο-
σχεθῆτε κάτι τι.

Δούκισσα. Δὲν θέλω, δὲν θέλω τίποτε νὰ ξεύρω (ἰδίᾳ). Ἄρκει ὅτι
προστίθεται ἄλλη λύπη εἰς τὴν λύπην μου.

Φάβιος. Μὰ δὲ θέλετε, δὲ θέλετε!... Κι' ἐγὼ λοιπὸν τοῦ κάκου ὅλη
μέρα σήμερα τὸν παρεμόνευα;

Δούκισσα. Ἄφσε με σὲ λέγω.

Φάβιος. Αἶ καλὰ λοιπὸν, μὴ μὲ ὑποσχεθῆτε τίποτα. Ἐγὼ θὰ σὰς τὸ
εἶπω χάρισμα;

Δούκισσα. Λέγε σὰν θέλεις· δὲν ἀκούω τίποτα.

Φάβιος. Μὰ, κυρία μου, συλλογισθῆτε πῶς ἂν δὲν τὸ πῶ θὰ σκάσω.
Πᾶν νὰ βρῶ λοιπὸν κ' ἐγὼ κἀνένα νὰ τοῦ πῶ πῶς ὁ ἀφέντης μου ἀπό-
ψε φεύγει ἕς τὰ κρυφά.

Δούκισσα. Ἐλα ἔδῶ, ἔλα· τί εἶπες;

Φάβιος. Τίποτα, κυρία.

Δούκισσα. Στάσου, σὲ λέγω, νὰ μοῦ πῆς.

Φάβιος. Δὲν θέλω κ' ἐγὼ τώρα.

Δούκισσα. Πάρε, καῦμένε, τὸ διαμάντι αὐτὸ καὶ λέγε.

Φάβιος. Αἶ, στὸ διάβολο λοιπὸν! ἄς λείπουν τὰ καμώματα. Ἐγὼ
εἶμαι ὑπηρετὴς καὶ γυναῖκα σεῖς· ἐγὼ πεθαίνω γὰ τὸ πῶ, κ' ἐσεῖς πε-
θαίνετε ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθετε... Λοιπὸν τὸ λέγω: Μάθετε πῶς ὁ
ἀφέντης μου κι' ἡ ἀγαπητικιά του ἔχουσι σκοπὸ ἀπόψε...

Δούκισσα. Τελείωσε λοιπὸν!

Φάβιος. Νὰ μᾶς τὸ κόψουν λάσπη!

¹ Τὸ πρωτότυπον λέγει: irse por novillos, δηλ. «νὰ πᾶνε γιὰ βωδάκια», ὅπερ
εἶνε ἑκφρασις ἰσπανικὴ σημαίνουσα: θὰ φυγαδευθῶσιν. Ἄλλ' ἡ λέξις novillo ση-
μαίνει συνάμα καὶ βωδάκι ἀλλὰ καὶ τοῦ Μολιέρου τὸν τύπον George Dandin

Δούκισσα. Πῶς;

Φάβιος. Νά, νὰ φύγουνε, μὰ ὄχι πεζοί. Θεὸς φυλάξοι! μάλιστα ἔχω
διαταγὴ νὰ τὸν κρατῶ δυὸ ἄλογα σελλωμένα κοντὰ εἰς τὸ γεφύρι.

Δούκισσα. Καλὰ τὸ ἔλεγα ἐξ ἀρχῆς, εἶνε κυρία τῆς αὐλῆς μου. Καὶ
δὲ σ' τὸ εἶπε, ὑποθέτω;

Φάβιος. Ὅχι δὲ μὲ τὸ εἶπε ἐμένα· ἀλλ' ὁ ξένος μας ποῦ εἶν' ὁ δοῦ-
κας τῆς Μαντούης, αὐτὸς θὰ τοὺς κρατήσῃ ἕς τὸ δουκάτο του καὶ θὰ τοὺς
προφυλάξῃ. Τώρα πειὰ ἄς γίνῃ ὅ,τι θέλει ὁ θεός, ἐγὼ τὸ εἶπα καὶ ξε-
λάφρωσα λιγάκι... οὐφ!

(Ἐξέρχεται).

(Ἐισέρχεται ὁ Ἄρνέστος)

(Ἀκολουθεῖ)

Ἴω. Κ. Καμπούρογλος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Μάιος 1892.

Ὁ Σύλλογος συνήλθε δις εἰς συνεδρίαν.

Γενομένων τῶν ἀρχαιρεσιῶν διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου
ἀρχόμενον ΚΗ'. ἔτος ἐξελέχθησαν πρόεδρος ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης, ἀντι-
πρόεδροι οἱ κ. κ. Π. Ταμπακόπουλος, Κων. Πεταλάς καὶ Α. Προβελέγ-
γιος καὶ γραμματεὺς ὁ κ. Μιχ. Π. Λάμπρος, εἰδικοί γραμματεῖς οἱ κ.
κ. Γ. Πίσσας καὶ Κ. Βρυζάκης, ταμίας ὁ κ. Κ. Κουτσαλέξης καὶ ἐπι-
μελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης ὁ κ. Π. Παπαδάκης. Ἐφορος τοῦ Συλλόγου
ὁ κ. Ἰφικρ. Κοκκίδης, καὶ ἔφορος τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν ὁ κ.
Ἐμμανουὴλ Δραγούμης. Κοσμητορὲς τῆς σχολῆς ταύτης ἐξελέχθησαν οἱ
κ. κ. Β. Ἀντωνόπουλος, Μ. Θάλης, Διονύσιος Π. Λάμπρος, Μιχ.
Στελλάκης, Σπυρ. Κονοφάος, Ἐπ. Ἐμπειρίκος, Κ. Γαρδίκης καὶ Ἰάκ.
Θεοφιλάς.

Ἐξελέχθησαν ὁμοίως μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κ. κ. Α.
Ποτέν, Κ. Ρότσιλδ καὶ Ν. Κουρῆς, μέλη τῆς ἐπὶ τοῦ περιοδικοῦ ἐπι-
τροπῆς οἱ κ. κ. Σπ. Λάμπρος, Π. Ι. Φέρμπκος, Ἴγν. Μοσχάκης, καὶ Δ.
Ἡλιόπουλος, καὶ μέλη τῆς ἐπὶ τῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς οἱ κ. κ. Ἴγν.
Μοσχάκης, Α. Ἀργυρόπουλος, Δ. Κοντουμάς καὶ Γ. Ι. Δουρουτῆς.

Ὁ Σύλλογος ἐψηφίσαστο ὁμοφώνως ἵνα ἐκφρασθῶσι τὰ ἐγκάρδια αὐτοῦ
εὐχαριστήρια πρὸς τὸν κ. Σίμον Μπαλάνον, τέως πρόεδρον, ἐπὶ τῇ μα-

κρᾶ καὶ εὐδοκίμῳ αὐτοῦ ἐργασία συγχρόνως καὶ ἡ λύπη αὐτοῦ ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη δὲν δύναται ἐπὶ πλέον νὰ παραταθῇ τῇ ἐπιμόνῳ ἐκείνου αἰτήσῃ.

Ὁ Σύλλογος ἀποδεξάμενος τὴν πρόσκλησιν τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἵνα μετάσχη τῆς ἐπὶ τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ ἀμφιετηρίδι αὐτοῦ τελετῆς, ὥρισεν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν κ. Δημ. Βικέλιν.

Τὴν 17 Μαΐου ἐγίνοντο αἱ ἐξετάσεις τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν καὶ τὴν 25 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡ διανομὴ τῶν βραβείων εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας μαθητάς.

Ἐν ἀμφοτέροις ταῖς τελεταῖς παρῆσαν πλὴν τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου καὶ αἱ ἀρχαί, προεξάρχοντος τοῦ ἐπὶ τῆς παιδείας Ὑπουργοῦ. Ἀπελύθησαν τῆς σχολῆς παῖδες ἕνδεκα, ἐξ ὧν εἰς τὸν Γεώργιον Δ. Κουρδῆν, ὑπηρετήν ἐκ Μακεδονίας, ἀπενεμήθη βραβεῖον ἐκ ὄρ. 50, ἀλλ' οὗτος κατέλιπεν αὐτὸ διὰ συγκινητικῶν λόγων ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῆς ἐκθρεψάσης αὐτόν.

Ὁ κ. Μενέλαος Νεγρεπόντης ἀπέστειλε εἰς μνήμην τῆς ἄρτι ἀποθανούσης μητρὸς αὐτοῦ ὄρ. χιλίας.

Ὁ Σύλλογος ἀπεδέξατο τὴν πρότασιν τοῦ Φυσιογνωστικοῦ τμήματος ὅπως ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάνῃ ἐκδοθῇ τὸν λεξιλόγιον τῶν Ἑλληνικῶν Φυτῶν τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Θεοδώρου Χέλδραϊχ.

Συνήφθησαν σχέσεις τῇ αἰτήσῃ αὐτῶν μετὰ τοῦ ἐν Πάτραις Παναχαϊκοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἐνταῦθα Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας. Ἐψηφίσθησάν μέλη πάρεδρα μὲν οἱ κ. κ. Ἀλέξ. Ν. Ναυροκορδάτος, Παντ. Καρυδιᾶς, Α. Βούκρας καὶ Ἑρρ. Κολὲν ἀντεπιστέλλοντα δ' οἱ κ. κ. Ἀλέξ. Ναοῦμ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Κ. Σιμωνίδης ἐν Ῥωμουνίᾳ.